

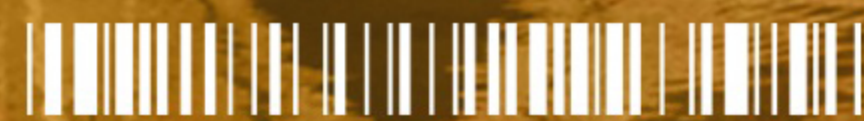
BALKANLARDA TÜRK DİLİ VE
STUDIES ON TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE
آراشدیرمه لری

balted

ARAŞTIRMALARI
EDEBİYATI VE
LITERATURE IN THE BALKANS
آراشدیرمه لری

KIŞ-WINTER2025
ISSN: 2667-6699

71

BALKANLARDA TÜRK DİLİ VE
STUDIES ON TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE IN THE BALKANS
تۈرك دۈيۈمۈ بۆلۈمۈ
ARAŞTIRMALARI
balted

ISSN / eISSN: 2667-6699

Yıl/Year: **2025**

Cilt/Volume: **7**

Sayı/Issue: **1**

Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları veya kısa adıyla *BALTED*, yılda iki kez yayımlanan ve DergiPark sisteminde yer alan uluslararası, hakemli bir dergidir.

Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları or with short name *BALTED* is a scientific referee journal which is published twice a year and takes part in DergiPark system.

Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları (BALTED), Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
BALTED is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

YAYIN SAHİBİ / Owner

Doç. Dr. Atif AKGÜN

EDİTÖR / Editor

Doç. Dr. Alpay İÇCİ

(2025). *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 7(1)

YAYIN KURULU / Editorial Board

Prof. Dr. Bülent HÜNERLİ (Kırklareli Ü./Türkiye)

Prof. Dr. Edina SOLAK (Zeniça Ü./Bosna Hersek)

Prof. Dr. Ertuğrul KARAKUŞ (Bolu Abant İzzet Baysal Ü./Türkiye)

Prof. Dr. İbrahim KELAĞAAHMET (Trakya Ü./Türkiye)

Prof. Dr. Mustafa İSEN (Emekli-Gazi Ü./Türkiye)

Prof. Dr. Nazım İBRAHİM (Üsküp Aziz Kiril Met. Ü./K.Makedonya)

Prof. Dr. Oktay AHMED (Üsküp Aziz Kiril Met. Ü./K.Makedonya)

Doç. Dr. Abidin KARASU (İstanbul Medeniyet Ü./Türkiye)

Doç. Dr. Gonca KUZAY DEMİR (İzmir Demokrasi Ü./Türkiye)

Doç. Dr. Harun BEKİR (Filibe Ü./Bulgaristan)

Doç. Dr. Mehmet Emre ÇELİK (Pamukkale Ü./Türkiye)

Doç. Dr. Neriman HASAN (Köstence O. Ü./Romanya)

Doç. Dr. Nevriye ÇUFADAR (Şumnu Ü./Bulgaristan)

Doç. Dr. Ömer AKSOY (Trakya Ü./Türkiye)

Doç. Dr. Xhemile ABDIU (Tiran Ü./Arnavutluk)

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZKAN (Afyon Kocatepe Ü./Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Galina MUTAF (Komrat Ü./Gagauzya-Moldova)

Dr. Öğr. Üyesi Yakup KURT (Çanakkale O.M.Ü./Türkiye)

Dr. Taner GÜÇLÜTÜRK (Prizren Yunus Emre Ens./Kosova)

KURUCU / Founder

Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN

BİLİM VE DANIŞMA KURULU / Advisory Board

Prof. Dr. Agiemin BAUBEC (Bükreş Ü./Romanya)
Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN (Trakya Ü./Türkiye)
Prof. Dr. Alena CATOVIĆ (Saraybosna Ü./Bosna Hersek)
Prof. Dr. Arif AGO (Emekli/K.Makedonya)
Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ (Kırkkale Ü./Türkiye)
Prof. Dr. Bülent BAYRAM (Kırklareli Ü./Türkiye)
Prof. Dr. Ekrem ČAUŠEVIĆ (Zagreb Ü./Hırvatistan)
Prof. Dr. Fadıl HOCA (U. Vizyon Ü./K.Makedonya)
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Emekli/Türkiye)
Prof. Dr. Halil ÇELTİK (Gazi Ü./Türkiye)
Prof. Dr. Hamdi HASAN (Emekli/K.Makedonya)
Prof. Dr. Haşim AKİF (Şumnu Ü./Bulgaristan)
Prof. Dr. Hülya ARGUNŞAH (Erciyes Ü./Türkiye)
Prof. Dr. Hüseyin MEVSİM (Ankara Ü./Türkiye)
Prof. Dr. İrfan MORİNA (Emekli/Kosova)
Prof. Dr. İrina SARAİVANOVA (Kliment Ohridski Ü./Bulgaristan)
Prof. Dr. Lindita XHANARI LATIFI (Tiran Ü./Arnavutluk)
Prof. Dr. Mahmut ÇELİK (İştıp Gotse Delçev Ü./K.Makedonya)
Prof. Dr. M. Dursun ERDEM (Ul. Balkan Ü./K.Makedonya)
Prof. Dr. Melahat PARS (Ankara Ü./Türkiye)
Prof. Dr. Meryem SALİM (Şumnu Ü./Bulgaristan)
Prof. Dr. Metin EKİCİ (Ege Ü./Türkiye)
Prof. Dr. Mirjana TEODOSIJEVIĆ (Belgrad Ü./Sırbistan)
Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH (Erciyes Ü./Türkiye)
Prof. Dr. Mustafa BALCI (İstanbul Ü./Türkiye)
Prof. Dr. Nedret MAHMUT (Köstence Ü./Romanya)
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Ü./Türkiye)
Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ (BAL-TAM/Kosova)
Prof. Dr. Recai ÖZCAN (Düzce Ü./Türkiye)
Prof. Dr. Ridvan CANIM (Trakya Ü./Türkiye)
Prof. Dr. Sevim PİLİÇKOVA (Emekli/K.Makedonya)
Prof. Dr. Suzan CANHASI (Emekli/Kosova)
Prof. Dr. Tacida HAFIZ (BAL-TAM/Kosova)
Prof. Dr. Tuba İşinsu İSEN DURMUŞ (TOBB Ü./Türkiye)

Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU (Gazi Ü./Türkiye)
Prof. Dr. Yusuf HAMZAOĞLU (Emekli/Türkiye)
Prof. Dr. Zeynep ZAFER (Ankara Ü./Türkiye)
Doç. Dr. Aktan AGO (Halkbilim Ens./K.Makedonya)
Doç. Dr. Atilla JORMA (Ul. Vizyon Ü./K.Makedonya)
Doç. Dr. Éva CSÁKI (Pazmany Peter Katolik Ü./Macaristan)
Doç. Dr. Ergin JABLE (Priştine Ü./Kosova)
Doç. Dr. İrina DRİGA (Bilimler Akademisi/Ukrayna)
Doç. Dr. Liubovi CIMPOEŞ (Hitit Ü./Türkiye)
Doç. Dr. Menent ŞÜKRİYEVA (Şumnu Ü./Bulgaristan)
Doç. Dr. Nuran MALTA MUHAXHERİ (Priştine Ü./Kosova)
Doç. Dr. Özlem DEMİREL DÖNMEZ (İnönü Ü./Türkiye)
Doç. Dr. Selçuk Kürşad KOCA (Sakarya Ü./Türkiye)
Doç. Dr. Sibel BAYRAM (Düzce Ü./Türkiye)
Doç. Dr. Terane Turan REHİMLİ (Pedogoji Ü./Azerbaycan)
Doç. Dr. Tudora ARNAUT (Kiev Taras Şevçenko Ü./Ukrayna)
Doç. Dr. Zeki GÜREL (Kastamonu Ü./Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Abdülkadir HAYBER (Gazi Ü./Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet SAÇKESEN (S. Zaim Ü./Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Albana TAHIRI (Tiran Ü./Arnavutluk)
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÖZBAY (Gazi Ü./Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Melinda BOTALİC (Tuzla Ü./Bosna Hersek)
Dr. Öğr. Üyesi Nazlı Rana GÜREL (Gazi Ü./Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Nurcihan GÜNEŞ (Muş Alparslan Ü./Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Ozaj SULİMAN (Hatay M.Kemal Ü./Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Selma SOL (Trakya Ü./Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Ünal ŞENEL (İ.Kâtip Çelebi Ü./Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Vejdî HASAN (Şumnu Ü./Bulgaristan)
Dr. Öğr. Üyesi Zehra KADERLİ (Hacettepe Ü./Türkiye)
Öğr. Gör. Dr. Cuneys NURESKİ (Trakya Ü./Türkiye)
Öğr. Gör. Dr. Gözde ÖZLEM (Uludağ Ü./Türkiye)
Öğr. Gör. Dr. Güllü KARANFİL (İ. Aydın Ü./Türkiye)
Öğr. Gör. Emine HALİL (Emekli/Bulgaristan)
Öğr. Gör. Feyyaz SAĞLAM (Emekli/Türkiye)

BU SAYININ HAKEMLERİ / Referees of this issue

Prof. Dr. Cüneyt AKIN (Afyon Kocatepe Ü.)

Prof. Dr. Ertuğrul KARAKUŞ (Bolu Abant İzzet Baysal Ü.)

Prof. Dr. Muvaffak DURANLI (Ege Ü.)

Prof. Dr. Serdar UĞURLU (Bolu Abant İzzet Baysal Ü.)

Doç. Dr. Abidin KARASU (İstanbul Medeniyet Ü.)

Doç. Dr. Erhan ÇAPRAZ (Bolu Abant İzzet Baysal Ü.)

Doç. Dr. Gonca KUZAY DEMİR (İzmir Demokrasi Ü.)

Doç. Dr. Harun GÖÇERLER (Tekirdağ Namık Kemal Ü.)

Doç. Dr. İlyas YAZAR (Dokuz Eylül Ü.)

Doç. Dr. İsmail Alper KUMSAR (Düzce Ü.)

Doç. Dr. Mehmet AKKAYA (Dokuz Eylül Ü.)

Doç. Dr. Mehmet Emre ÇELİK (Pamukkale Ü.)

Doç. Dr. Neriman HASAN (Köstence O. Ü.)

Doç. Dr. Ömer AKSOY (Trakya Ü.)

Doç. Dr. Selçuk Kürşad KOCA (Sakarya Ü.)

Doç. Dr. Seyhan MURTEZAN İBRAHİMİ (Uluslararası Balkan Ü.)

Doç. Dr. Tudora ARNAUT (Kiev Taras Şevçenko Ü.)

Dr. Öğr. Üyesi Mümin ALİ (Uluslararası Balkan Ü.)

Arş. Gör. Dr. Aydın GÜLER (Balıkesir Ü.)

Dr. Taner GÜÇLÜTÜRK (Prizren Yunus Emre Ens.)

Dergimize gelen tüm yazılar, bilimsel etiğe uygunluk yönünden ön kontrol aşamasında

programıyla denetlenmektedir.

DİZİNLER / Indexes

ProQuest

Modern Language Association (MLA Bibliography)

EBSCO

Index Copernicus (ICI)

Academic Resource Index (ResearchBib)

Directory Of Research Journal Indexing (DRJI)

Open Science Aggregated (Paperity)

OCLC WorldCat

Akademia Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS Index)

TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)

Türk Eğitim İndeksi (TEİ)

İdealonline

Scilit

CiteFactor

SEKRETARYA / Secretariat

Raziye Ayşenur YALÇIN

HALKLA İLİŞKİLER / Public Relations

Arş. Gör. Elif ALAKUŞ

Kübra BIŞKIN

GÖRSEL TASARIM / Visual Design

Doç. Dr. Mustafa FİDAN

Arş. Gör. Dr. Ali BALCI

DİZGİ / Typography

Ali Onur KARA

YURT DIŞI HABERLEŞME ÜYELERİ

ABD – Ali EMİNOV

ARNAVUTLUK – Albana TAHIRI

AZERBAIJAN – Terane Turan REHİMLİ

BOSNA HERSEK – Samir VİLDİÇ

BULGARİSTAN – Harun BEKİR

FİNLANDİYA – Okan DAHE

FRANSA – Remy DOR

GÜRCİSTAN – Makvala KHAREBAVA

HOLLANDA – F. De JONG

İNGİLTERE – Arthur HATTO

KIBRIS – Mustafa YENİASIR

KOSOVA – Taner GÜÇLÜTÜRK

K.MAKEDONYA – Yıldız ŞARE

MACARİSTAN – Atilla JORMA

MOLDOVA – Todur ZANET

GAGAUZYERİ – Güllü KARANFİL

ROMANYA – Tahsin CEMİL

RUSYA – Dimitry VASİLYEV

UKRAYNA – Vasili KELİOGLO

YUNANİSTAN – Mümin MÜMİN

E-YAYIN / E-publication

<https://dergipark.org.tr/pub/balted>

Yayın Tarihi: 31 Ocak 2025

YAZIŞMA ADRESİ / Correspondence

Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları

Enstitüsü, 35100 / Bornova – İZMİR / TÜRKİYE

E-posta / E-mail: balted2019@gmail.com

DERGİ / YAYIN POLİTİKASI

Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları ve kısa adıyla *BALTED*, tamamı veya bir yönü Balkan sahasıyla ilgili olan Türk dili, Türk edebiyatı, eğitim, öğretim, Türkoloji araştırmaları gibi konulardaki akademik çalışmaları, ilgili alan uzmanlarının değerlendirmesine sunmak ve yine bu alanda çalışan diğer bilim insanları ile söz konusu çalışmaları buluşturmayı amaçlayan uluslararası hakemli bilimsel bir dergidir. Altı ayda bir (ocak ve temmuz aylarında); yılda iki kez yayımlanır. Yazar ve okuyucularından herhangi bir ücret talep etmez. Dergiye yayın başvurusunda bulunan makaleler ön kontrol aşamasında bilimsel etiğe uygunluk bakımından intihal programıyla denetlenir. Makale gönderimi DergiPark sistemi üzerinden yapılmakta ve makalelerin değerlendirme süreci DergiPark sistemi üzerinden nesnel ölçütler dikkate alınarak tamamlanmaktadır. Aday makale 15 gün içinde ön değerlendirmeye alınır. Ön değerlendirme sonrası *BALTED* yayın ilkelerine uymayan çalışmalar yazarlarına iade edilir. Olumlu sonuçlanan ön değerlendirme sonrasında iki hakem ataması yapılan makalenin hakemde bekleme süresi 30 gün, uzatma süresi ise 7 gündür. Hakem değerlendirmesinde bir olumlu, bir olumsuz rapor çıkması durumunda aday makalenin yayın kararı 3. hakem değerlendirmesi ve 3/2 olumlu çoğunluğun sağlanması ile verilir. Dergide yer alan yazıların içerikleriyle ilgili her türlü sorumluluk yazarlarının uhdesindedir. Yayımlanan makalelerin tüm yayın hakları *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*'na aittir.

Journal / Publication Policy

Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları (Studies on Turkish Language and Literature in the Balkans) or with short name *BALTED*, is an international peer-reviewed scientific journal that aims to present academic studies on subjects such as Turkish language, Turkish literature, education, training, Turkology researches, all or part of which are related to the Balkan area, to the evaluation of the relevant field experts and to bring together the studies in question with other scientists working in this field. It is published semi-annually (in January and July); twice a year. It does not charge any fee from its authors and readers. Articles that apply for publication in the journal are checked with a plagiarism program for compliance with scientific ethics at the pre-check stage. Article submission is made through the DergiPark system, and the evaluation process of the articles is completed by taking into account objective criteria through the DergiPark system. The candidate article is pre-evaluated within 15 days. After preliminary evaluation, studies that do not comply with *BALTED* publication principles are returned to their authors. The manuscript, for which two referees were appointed after the positive preliminary evaluation, has a waiting period of 30 days and an extension period of 7 days. If there is one positive and one negative report in the referee evaluation, the publication decision of the candidate article is made by the third referee evaluation and a 3/2 positive majority is achieved. All responsibilities regarding the content of the articles in the journal belong to the authors. All publishing rights of the published articles belong to *Studies on Turkish Language and Literature in the Balkans*.

Dergideki çalışmalarda ifade edilen düşünce ve görüşler sadece yazarlarının olup, derginin görüşlerini yansıtmazlar.

The opinions and views expressed in the Works are the authors' solely and do not reflect the views of the journal.

balted

BALKANLARDA TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI
STUDIES ON TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE IN THE BALKANS
پایان نامه‌ها، تئوریک، ادبیات و ادبیات آراشدیرمه لری

balted

BALKANLARDA TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
STUDIES ON TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE IN THE BALKANS
أبحاث في اللغة والأدب التركي في البلقان
ARASTIRMALARI

Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları
Studies on Turkish Language and Literature in the Balkans
Cilt 7/Sayı 1 (2025) - Volume 7/Issue 1 (2025)

İÇİNDEKİLER

CONTENT

ZEKİ GÜREL

Suat Engüllü'nün Makedonya Türk Edebiyatındaki Yeri ve Önemi

Suat Engüllü's Place and Importance in Macedonian Turkish Literature

ss/pp: 1 - 21

RAŞİT KOÇ

Abdulfettah Rauf'un 'Ey Yurdum' Şiir Kitabına Dair Bir Değerlendirme

An Evaluation of the Poet's World of Thought Based on Abdulfattah Rauf's Poetry Book "Ey Yurdum"

ss/pp: 23 - 31

CEMRE SENA YILDIZ

Türkçede "Karadağlıca" Dil Adının Kullanılışına Dair

On Use of Montenegrin Language Name in Turkish

ss/pp: 33 - 44

BALKANLARDA TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI
STUDIES ON TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE IN THE BALKANS
بالتد
BALKANLARDA TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI
STUDIES ON TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE IN THE BALKANS
بالتد

Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları
Studies on Turkish Language and Literature in the Balkans
Cilt 7/Sayı 1 (2025) - Volume 7/Issue 1 (2025)

SALİH OKUMUŞ

Kosova'da Türkçe Yayımlanan Bilimsel ve Hakemli Bir Dergi: BAL-TAM
The Scientific and Refereed Journal Published in Turkish in Kosovo: BAL-TAM
ss/pp: 45 - 81

L. A. POKROVSKAYA (Çeviren: BÜLENT HÜNERLİ)

Gagauzcada ve Balkan Türk Dialektlerinde Bir Balkanizm Üzerine
On a Balkanism in Gagauz and Balkan Turkish Dialects
ss/pp: 83 - 95

ÖZLEM KURT

Kuzey Makedonya'daki İki Dilli Türk ve Boşnak Çocuklarının Vatan Kavramına İlişkin Metaforik Algılarının Karşılaştırılması
Comparison of Metaphorical Perceptions of Bilingual Turkish and Bosnian Children in North Macedonia Regarding the Concept of Homeland
ss/pp: 97 - 108

BALKANLARDA TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI
STUDIES ON TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE IN THE BALKANS
بalkanlarda Türk Dil ve Edebiyatı Araştırmaları
Studies on Turkish Language and Literature in the Balkans

balted

Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları
Studies on Turkish Language and Literature in the Balkans
Cilt 7/Sayı 1 (2025) - Volume 7/Issue 1 (2025)

HATİCE SİNEM ÖLMEZ

Karasu'nun Sesi: Mesta Karasu Vadisi Sözlü Kültürü

Karasu'nun Sesi: Mesta Karasu Vadisi Sözlü Kültürü

ss/pp: 109 - 113

BALKANLARDA TÜRK DİLİ VE
EDİBİYATI ARAŞTIRMALARI
STUDIES ON TURKISH LANGUAGE
AND LITERATURE IN THE BALKANS
تۈرك دۈيۈمۈ بۆلۈمۈ
بەلگە ئىلمىي تەتقىقاتى

balted

Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları

Studies on Turkish Language and Literature in the Balkans

Cilt 7/ Sayı 1/ 2025 - Volume 7/ Issue 1/ 2025

Editör Mektubu / Letter from the Editor

Saygıdeğer Okuyucu,

Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları'nın 2025 yılı kış sayısı karşınızda. Yılın bu ilk sayısının yayımıyla 7. cilde geçildi. Yedinci yılına basan BALTED gelişip büyümeye devam ilerliyor. Yeni sayımızı hakkıyla yayımlamanın ve olgunlaşmanın mutluluğu ve gururu içindeyiz. Balkan topraklarına dair araştırma ve çalışmaların yeri olma gibi özel bir çalışma kapsamında bulunan Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları, Balkan çalışmalarından yenilerini 7. cilt 1. sayısında yine bilimin faydasına sunmuştur.

Bu sayıda Doç. Dr. Zeki Gürel'in çalışması "Suat Engüllü'nün Makedonya Türk Edebiyatındaki Yeri ve Önemi" Balkan sahasındaki Türk edebiyatı uzmanlarından birine eğiliyor. Üsküplü bir şair olan Abdülfettah Rauf'un eserini konu alan "Abdülfettah Rauf'un 'Ey Yurdum' Şiir Kitabına Dair Bir Değerlendirme" adlı çalışma Prof. Dr. Raşit Koç tarafından yazıldı. Türkçenin Balkan topraklarındaki komşularından biri olan Karadağlıca'yı, onun doğru kullanımını işleyen ve Cemre Sena Yıldız'ın elinden çıkan makale "Türkçede "Karadağlıca" Dil Adının Kullanılışına Dair" adını taşıyor. Dr. Öğr. Üyesi Salih Okumuş'un kaleme aldığı çalışma "Kosova'da Türkçe Yayınlanan Bilimsel ve Hakemli Bir Dergi: BAL-TAM" makalesi, Balkan kökenli değerli bir süreli yayını inceliyor. L. A. Pokrovskaya tarafından yazılmış olan makaleyi "Gagauzcada ve Balkan Türk Dialektlerinde Bir Balkanizm Üzerine" adıyla Prof. Dr. Bülent Hünerli Türkçeye kazandırdı. "Kuzey Makedonya'daki İki Dilli Türk ve Boşnak Çocuklarının Vatan Kavramına İlişkin Metaforik Algularının Karşılaştırılması" adlı çalışma Dr. Öğr. Üyesi Özlem Kurt tarafından hazırlandı ve araştırma sonuçlarını sunuyor. Hatice Sinem Ölmez'in kitap tanıtımı yazısı "Karasu'nun Sesi: Mesta Karasu Vadisi Sözlü Kültürü" adlı yayımla ilgili.

Yeni sayımızın Balkan sahası araştırmalarına, Türkçeye ve kültür incelemelerine yararlı olmasını dilerim.

Doç. Dr. ALPAY İĞCI

Editör

BALKANLARDA TÜRK DİLİ VE
EDİBİYATI ARAŞTIRMALARI
STUDIES ON TURKISH LANGUAGE
AND LITERATURE IN THE BALKANS
تۈرك دۈيۈمۈ بۇرۇن
بۇرۇن تۈرك دۈيۈمۈ

balted

Suat Engüllü'nün Makedonya Türk Edebiyatındaki Yeri ve Önemi

Suat Engüllü's Place and Importance in Macedonian Turkish Literature

ZEKİ GÜREL*

Öz

Türk asıllı, Kuzey Makedonya doğumlu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, şair, yazar, çevirmen, gazeteci ve edebiyat araştırmacısı Suat Engüllü, 1950 yılında Üsküp'te doğdu. 8 Ekim 2023'te İstanbul'da vefat etti. 1989 yılında Türkiye'ye göç eden Suat Engüllü, İstanbul'a yerleşti ve İstanbul Üniversitesi'nde çalıştı. Sırpça, Hırvatça ve Makedoncadan Türkçeye, Türkçeden Makedoncaya çeviri çalışmalarından dolayı çeviri ödülleri, sanat çalışmalarından dolayı da şiir dalında ödülleri bulunan Suat Engüllü, Türk edebiyatının Yugoslavya'nın diğer halkları tarafından tanınmasına vesile olmuştur. Makedonya'da yaşayanlar için veya Makedonca öğretecek-öğrenecek olanlar için önemli bir ihtiyaç olan Makedonca-Türkçe sözlük çalışmalarını ise tamamlamadan vefat etmiştir. Şiir, tiyatro, hikâye türlerinde yayınlanmış pek çok eseri bulunan Suat Engüllü, Yugoslavya Türk Edebiyatını, Yugoslavya'nın kuruluşundan (1944) itibaren başlatmanın yanlış olduğunu savunmuştur. Suat Engüllü, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi'nin "Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı" bölümünü de bu bakış açısıyla yazmıştır. Söz konusu antolojinin, bu alanda daha önce yayımlanan antolojilerden farklı bir başka tarafı da önceki antolojilerde dini kimliklerinden dolayı eserlerine yer verilmeyen şairlerin eserlerine de yer vermiş olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlarda Türk varlığı, Yugoslavya'da Türk edebiyatı, Makedonya Türk edebiyatı, Kosova Türk edebiyatı, Suat Engüllü, Suat Engüllü'nün edebî çalışmaları.

Abstract

Suat Engüllü, a citizen of the Republic of Turkey of Turkish origin, born in North Macedonia, poet, writer, translator, journalist and literary researcher, was born in Skopje in 1950. He died on October 8, 2023 in Istanbul. In 1989, Suat Engüllü immigrated to Turkey, settled in Istanbul and worked at Istanbul University. Suat Engüllü, who received translation awards for his translation works from Serbian, Croatian and Macedonian to Turkish and from Turkish to Macedonian, and awards in the field of poetry for his artistic works, was instrumental in the recognition of Turkish literature by the other rings of Yugoslavia. He died before completing his work on a Macedonian-Turkish dictionary, which is an important need for those living in Macedonia or for those who will teach and learn Macedonian. Suat Engüllü, who has many works published in the genres of poetry, theater and story, has argued that it is wrong to start Yugoslavian Turkish Literature from the establishment of Yugoslavia (1944). Suat Engüllü wrote the "Macedonia Yugoslavia (Kosovo) Turkish Literature" section of the Anthology of Turkish Literature Outside Turkey from this point of view. Another aspect of this anthology, which is different from the previous anthologies published in this field, is that it also includes the works of poets whose works were not included in the previous anthologies due to their religious identities.

Keywords: Turkish presence in the Balkans, Turkish Literature in Yugoslavia, Macedonian Turkish Literature, Kosovo Turkish Literature, Suat Engüllü, Suat Engüllü's literary works.

* Doç. Dr. / Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kastamonu/TÜRKİYE, zgurel@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5129-7033

Gönderilme Tarihi | Date Applied: 09/10/2024

Kabul Tarihi | Date Accepted: 07/01/2025

Araştırma Makalesi | Research Article

Giriş

Suat Engüllü, 25 Temmuz 1950 tarihinde bugünkü Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin başkenti Üsküp'te dünyaya geldi. Babası Ahmet Cemal Engüllü, annesi ise Esmâ Selim Hanım'dır. Ağabeyi Avni Engüllü de şair ve hikâyecidir.

Eğitim hayatı Üsküp'te geçti. Vuk Karaciç İlkokulunu 1961 yılında bitirdikten sonra devam ettiği Tefeyüz Ortaokulundan 1965 yılında mezun oldu. Lise öğrenimini de Nikola Karaev Pedagoji Lisesinde 1968'de tamamladı. Yüksek tahsil için kayıt olduğu Kliment Ohridski Eğitim Yüksekokulu Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünü ailesinin maddi durumu dolayısıyla 1970 yılında yarıda bırakıp işe girmek zorunda kaldı.

İş hayatına atılınca ilk önce Üsküp Radyosu Türkçe Yayınlar Servisinde görev aldı. Radyoda 1973-1976 yıllarında üç sene dil redaktörlüğü yaptı. Yugoslavya'da her millet gibi Türklere de anadillerinde yayın hakkı kapsamında faaliyet gösteren Birlik Yayınlarında değişik görevlerde bulundu. Birlik gazetesinde de gazeteciliğe başladı. Birlik'te kültür sayfalarının yöneticiliğinin ardından (1980-81), Birlik Yayınları ve aylık Türkçe Sesler dergisinin yayın yöneticiliğini yaptı (1982-1989). Yazılarında ve sivil toplum çalışmalarından dolayı "Milliyetçi" damgası yiyerek daha üst görevlere gelmesi engellendi. 1989 yılında Makedonya Anayasası'nda yapılan değişmelere karşı çıktı ve devletin resmî siyasetiyle uzlaşmaz duruma düşünce de 1989 yılının Kasım ayında Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldı. Türkiye'ye gelince İstanbul'a yerleşti. İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu'nda 1990-1994 tarihleri arasında öğretim görevlisi olarak vazife yaptı. Okulun 4. Boyut Aylık Toplum, İletişim, Kültür ve Sanat Dergisi'ni 1990 yılında üç sayı çıkardı. İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezinde düzeltmenlik vazifesini yapmakta iken emekliye ayrıldı.

Suat Engüllü, resmî görevlerinin yanı sıra sivil toplum çalışmalarına da katkı sundu ve siyasi faaliyetlerde bulundu. Önce, Üsküp'te "Orhan Veli Kanık Yazın-Oyun Topluluğu"nu kurdu ve buranın yöneticiliğini üstlendi. Sonra, 1976-1980 tarihlerinde bir süre "Makedonya Gençler Birliği Cumhuriyet Konferansı Başkanlık Üyeliği" yaptı. 1976-1978 yıllarında önce "Çocukları Örgütleme Komisyonu"na sonrasında da "Kültür Komisyonları"na başkanlık yaptı. 1979 yılında Makedonya'da ilk "Gezici Resim Atölyesi"ni kurdu. "Uluslararası Struga Şiir Akşamları" Düzenleme Komitesinde görev aldı. 1973 yılında Yugoslavya Gazeteciler Cemiyeti, 1975'te Makedonya Yazarlar Birliği üyeliğine alınan Suat Engüllü, TYS Türkiye Yazarlar Sendikası ve İLESAM Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği üyesiydi.

Balkan Türk edebiyatının tanınmış şair, yazar, çevirmen ve gazetecilerinden Suat Engüllü, ikamet ettiği İstanbul'daki evinde 8 Ekim 2023 Pazar günü hayata

gözlerini yumdu. Kalp ameliyatı geçirmişti, başka kronik rahatsızlıkları da vardı. Cenazesi 9 Ekim 2023 Pazartesi günü Hacı Nimet Özden Camisi'nde kılınan ikinci ve cenaze namazlarının ardından Topkapı Maltepe Mezarlığı'nda toprağa verildi (Engüllü, 1997, s. 268; İsen, 2003, s. 346; Tan, 2023, s. 111-112).

Suat Engüllü'nün Sanatı

Suat Engüllü, sanatçı bir aileden gelmektedir. “Bana şiiri sevdiren, şiir âlemine adım atmama yardımcı olan babamın anısına”; *Sevdayı Muhabbet* isimli kitabına ithaf cümlesi olarak yazdığı bu cümle onun edebiyat dünyasına adım atmasında babasının etkili olduğunu göstermektedir. Babası Cemal Ahmet Engüllü de şairdir. O, babasının “Yaşadık Anladık Bir Ömür Boyu” başlıklı şiirinin tamamını 1994 yılında yayımladığı *Sevdayı Muhabbet* adlı şiir kitabının ilk sayfasına da almıştır. Bu şiirin ilk dördlüğü şöyledir:

*“Ateşi az gelen birer mum gibi
Aydınlık karşısına geçen set gibi
İnsan kılığına girmiş kurt gibi
Yaşadık aldandık bir ömür boyu.”* (Engüllü, 1994, s. 7)

7 Eylül 1947’de Üsküp’te dünyaya gelen ağabeyi Avni Engüllü de sanatçıydı. Avni Engüllü, Makedonya Türklerinin edebiyat hayatında gazeteci, şiir, öykü ve düzyazı dallarında eserler vermiştir. Avni Engüllü, Yugoslavya dağıldıktan sonra Makedonya’da Türklerin siyasi teşkilatlanmalarını da sağlayan sivil toplum önderlerinden biriydi. Avni Engüllü’nün eşi Melahat Engüllü (doğum Üsküp 1950) de gazeteci ve şairdir (Gürel, 2023, s. 123-136).

Görsel 1: Avni Engüllü (solda) ve Suat Engüllü (sağda).

Şair bir ailenin mensubu olan Suat Engüllü, edebiyata şiirle başladı. Onun ilk şiiri “Sevdiklerim” başlığıyla *Birlik* gazetesinde yayımlandı (1965). *Sesler* (Üsküp), *Sevinç* (Üsküp), *Tomurcuk* (Üsküp), *Çevren* (Priştine), *Çığ* (Priştine), *Türk Dili, Dil, Tarla, Yedi İklim* dergileri ve *Birlik* (Üsküp), *Tan* (Priştine) gazetelerinde şiir, hikâye ve yazıları yayımlandı. Bazı şiirleri Ramadan Şükrü tarafından bestelendi. *Kırlangıçlar Nerdeyse Gelecek* başlıklı radyo oyunu Üsküp Radyosunda seslendirildi. *Gök Mavisine Uçuş* (Şiirler, 1989) kitabı Makedoncaya, *Karanlıkla Söyleşi* (Şiirler, 1998) ise Romenceye çevrilerek basıldı. Kendisi de Türkçeden Makedoncaya, Sırpça-Hırvatçadan Türkçeye çok sayıda eseri çevirerek Balkanlarda Türklerle diğer milletler arasında ve Balkanlar ile Türkiye arasında bir kültür köprüsü oluşturmaya çalıştı. Çevirdiği iki oyun Üsküp Halklar Tiyatrosunda sahneye konuldu (Hasanaginitsa, Ratsin). Şiir yanında az sayıda hikâye/öykü, deneme, eleştiri de yazdı. Bazı şiir, yazılarında “Suat Ahmet” imzasını kullandı (Tan, 2023, s. 111-112).

Suat Engüllü'nün gazete ve dergilerdeki yazılarından başka kitap olarak basılan eserleri şunlardır: *Şiir: Sözgen* (Üsküp, 1972), *Zamandışı İçdüşlemeler* (Üsküp, 1974), *Bir Sevimle Bir Devrim Üstüne* (Priştine, 1980), *Kumrovetsli Çocuğun Anısına* (Üsküp, 1981, çocuk şiirleri), *Sevi Yorgunu* (Üsküp, 1983), *Let Konnebesnite Sinevini/ Gök Mavisine Uçuş* (Madedonca, Üsküp, 1989), *Çağrışimler* (İstanbul, 1992), *Sevdayı Muhabbet* (Üsküp, 1994), *Convetsatie cu İntunericul/Karanlıkla Söyleşi* (Romence, Bükreş, 1998). *Hikâye: Açıl Susam Açıl* (Üsküp, 1986). *Gezi: Pırnalı'dan Çıktık Yaya* (Üsküp, 1989).

Suat Engüllü'ye eserleri ve kültürel çalışmalarından dolayı bazı ödüller de verilmiştir. Bu ödüllerden bazıları şunlardır: “Makedonya Çevirmenler Birliği Çeviri Ödülü” (1996), *Karanlıkla Söyleşi* kitabıyla “Romanya Orient Occident Akademisi Balkan Şiir Ödülü” (1999), *Sevda Kuşun Türküsü* ile I. Uluslararası Ulah Şiiri Festivali'nde “Constantin Belimaçe Şiir Birincilik Ödülü” (2000), Uluslararası Süleyman Brina Balkanlar Türk Kültürü Hizmet Ödülü (2000).

Suat Engüllü'nün Şiirleri

Suat Engüllü, 1965 yılında *Birlik* gazetesinde yayımlanan ilk şiiri “Sevdiklerim”den sonra kaleme aldığı şiirlerini ilk defa 1972 yılında Üsküp'te yayımlanan *Sözgen* adlı şiir kitabında bir araya getirerek okuyucusunun karşısına çıkmıştır. Bu kitap, Türklerin Yugoslavya'da Birlik Yayınları altında Sesler dergisi etrafında “Sesler Şiir Dizisi”nin de ilk şiir kitaplarından biridir. Kitabın değerlendirme heyetinde o zaman için Yugoslavya'da önemli görevlerde bulunan üç isim vardır: Kâmuran Tahir, Mustafa Karahasan ve İlhami Emin.

Yugoslavya’da gelişen Türk şiiri, bu kitaptaki şiirlerle birlikte güdümlü edebiyatın etkisinden yavaş yavaş kurtularak konu zenginliğine kavuşmuştur diyebiliriz.

*“sütünü emmekle seni emdiğim anam
karanlıklardan korkarım nedense
ama gözlerinin karasından asla
anımsıyorum seni kalbimde kalan yasla
sütünün beyazlığıyla toprağa karışan anam”* (Engüllü, 1972, s. 5).

Kitabının ilk sayfasına annesi için yazdığı bu şiirini alan Suat Engüllü, kitaptaki ilk üç şiirde “portreler”i anlatıyor. İlk portre Karacaoğlan, ikincisi Monoliza, üçüncüsü Cahit Sıtkı Tarancı, dördüncüsü ise Naim Şaban’dır. Bu dört portre için yazdığı şiirler onun beslendiği kaynakları göstermesi açısından önemlidir. Söz konusu bu dört kimlikten ilki Karacaoğlan Osmanlı, Monoliza Batılı, Cahit Sıtkı Tarancı Türkiyeli, Naim Şaban ise Balkan Türküdür. Kitabın ilerleyen sayfalarında Leyla ve Mecnun’dan, Yunus Emre’den Çaydaçıra’dan bahseden şiirlerin yer alması da hep bundandır.

“Sözcüklerle Sözcükler” başlığı altındaki kısa şiirlerin başlıkları ise; “Ayrılış”, “Özlem”, “Saz”, “Sevişmek”, “Uyumak”, “Korku”, “Bağlılık”, “Güzellik”, “Eğer”, “Tahmin”, ve “Doğmak”tır. Bu şiirlerden biri şöyledir:

*DOĞMAK
merhaba dostlar hepinize merhaba
merhaba güneş gökyüzü
çöplükte öten horoz
merhaba canavar yirminci yüzyıl”* (Engüllü, 1972, s. 14)

Suat Engüllü, “canavar yirminci yüzyıl”a inat kendi kimliğine, milletin tarih olan ve tarihî olan kültürüne sahip çıkan ve sahip çıkılmasını isteyen şiirlerine de yer vermektedir bu kitabında. “Üsküp’te Davutpaşa Hamamındaki İzlenimlerim” (Engüllü, 1972, s. 15-19) ve “Örtülü Çarşı”(Engüllü, 1972 s. 2) bu türden şiirlerdir. Bu kitapta “Burçak”, “Kocaili Köyü”, “şiir”, “Yeşil”, “Ateş Böceği”, “Gölge”, “Siyah ve Beyaz”, “Amour”, “İstasyon”, “Yolcu”, “Samuray”, “Güneş”, “Masal”, “Samandağ”, “Yabangülü”, “İyiliksever”, “Sabah”, “İllusion”, Doğa” ve “Martılar” müstakil şiirlere başlık olmuştur. Suat Engüllü’nün adına “Öz Yönetim” denilen Komünizmin hâkim olduğu Yugoslavya’da Türk şiirine getirdiği konu zenginliği de bu olsa gerektir.

Zamandıışı İçdüşlemeler adıyla yayımlanan şiir kitabında kendi ifadesiyle, dizeleriyle özgürlük yaratma sevdasındadır (Engüllü, 1975, s. 60). Bu kitapta peş peşe gelen ve birbirini tamamlayan serbest tarzda yazılmış üç şiir yer almaktadır. “Türkülemeler” (Engüllü, 1975, s. 5-20), “Bir Delinin Şiirlemeleri” (Engüllü, 1975, s. 21-51), “Zaman Dışı Düşlemeler” (Engüllü, 1975, s. 52-65). Şairin üslubunu yansıtmaları bakımından son mısraları örnek olarak buraya alıyoruz:

*“özgürlük kadar gereklisin bana
özgürlükse senden çok gereklidir*

*üzülme
seni özgürlük yaratacağım dizelerimle*

*süreğen bu dönüş
ölümsen ağacımı götürmeyin
sonu olmaz tutkuların*

yarın ormanlarımı kapıyacaksınız

siz hepiniz kıyagansınız” (Engüllü, 1975, s. 61).

Suat Engüllü'nün *Kumravets’li Çocuğun Anısına* adlı şiir kitabı ise 1981 yılında yayımlanmıştır.

*“Sen Kumrovet’li küçük çocuk
barışa büyüttün cümle çocukları
çikolata dedirtmedin
uçurtma dedirtmedin
okul dedirtmedin
tek bir kez.*

*Sen savaşların yılmaz yiğidi
erince büyüttün cümle çocukları
doğruyu özletmedin
güzeli özletmedin
dirliği özletmedin
tek bir kez”.* (Engüllü, 1981, s. 7)

Kitaba ad olan “Kumravest’li Çocuğun Anısına” başlıklı beş bölümlük bu şiirde anlatılan Kumverest’li çocuk, İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1944 yılında Yugoslavya Devletini kuran (7 Mayıs 1892, Kumrovec - 4 Mayıs 1980, Ljubljana), Marksist-Leninist görüşlere sahip Yugoslav devlet ve siyaset adamı Tito’dur.

“Josip Broz Tito, 1892 yılında Avusturya Macaristan İmparatorluğunun “Kumrovec” şehrinde fakir bir köyle ailesinin çocuğu olarak doğmuştur. 15 çocuklu ailenin 7. çocuğu olarak dünyaya gelen Tito gençliğinde çilingir çıraklığı, sokak satıcılığı, metal işçiliği gibi farklı işler yapmıştır. J. Broz Tito dünya siyasetinde önemli rol üstlenmiştir. Çeşitli konferanslara katılmış, farklı ittifaklara dâhil olmuştur. Ülkesinin çıkarları doğrultusunda zaman zaman yönünü hem doğuya (SSCB) hem de batıya (ABD ve Avrupa’ya) çevirmiştir. Stalin döneminde SSCB ile ilişkileri bozulmuş, ABD ile yakın ilişkiler kurmuştur. Stalin’in ölümünden sonra gelen Krushev döneminde SSCB ile ilişkileri düzelmiştir. Josip Broz Tito, dış politikada diğer dünya ülkeleri ile her zaman yumuşak, ılımlı ve barışçıl bir politika izlemiştir. Zagreb şehrinde askerliğini yapan Tito, Bolşevik ihtilali sürecinde Rusya’da iç savaşa katılmıştır. Yugoslavya’ya geri döndüğünde ise Yugoslavya Komünist Partisi’nin kurucuları arasında yer almıştır. Yürüttüğü siyasi etkinliklerden dolayı suçlanmış ve 1928 yılında tutuklanmıştır. Hapisten çıktıktan bir müddet sonra siyasi başarıları sebebiyle Yugoslavya Komünist Partisi genel sekreterliğine getirilmiştir.” (Ciba, 2016, s. 82).

Kitaptaki ikinci şiir “Yolumuzu Yol Eyledin” başlığını taşıyor. Bir önsöz ve ardından gelen beş bölümden sonra sonsözde Engüllü, şiirin öznesini de açıklamaktadır:

*“gencecik yüreklerimizde ne kadar sevgi varsa
sanadır demeye geldik bugün
gökyüzünün mavisine yazdık adını TİTO
bilirsin mavi dedikçe sonsuzluk gelir akla.*

*hepimizin gönlünde yaşayan tek dilek var,
çok yaşa bizi daha yıllarca yıllarca yönet.
bu yüzden yurdun dört yanına oyduk adını TİTO
bilirsin biz varoldukça yaşayacak bu yurt.*

*bir türkü gibi belledik adını TİTO
bilirsin türküler halkın sesidir*

yüzyıllar geçse de üzerinden

her gecen gün daha gür daha gürdür" (Engüllü, 1981, s. 23).

Bu kitabın yayımlandığı yıllar Yugoslavya'da Tito sevgisi en üst seviyede olmalıdır. Çünkü Kosovalı Nimetullah Hafız, Tito sevgisini anlatan şiirleri toplayarak iki tane antoloji yayımlamıştır.

Kumraves'tli Çocuğun Anısına kitabındaki üçüncü şiir "Güzel Çocuk Savaş Devrim Bir de Özgürlük" adını taşımakta olup bu şiir de Tito'yu anlatmaktadır:

"çabası altına bedel

eylemi yapıcı gür el

bilinci insanlık tacı

kavgası sevgi aracı

Güzel çocuk" (Engüllü, 1981, s. 32).

"Neşe'ye Şiirler" (Engüllü, 1981, s. 41-49), "Anne Deyince" (Engüllü, 1981, s. 51-57), "Aylin Aylin" (Engüllü, 1981, s. 59-73) şiirlerinde ise gözleme dayalı olarak çocukluk dönemine dair duyarlılıkları, çocuk sevgisini ve analık müessesesini anlatırken adeta birer manzum hikâye kaleme almıştır.

Suat Engüllü'nün 1983 yılında yayımlanan *Sevi Yorgunu*'nda "Sevi Yorgununun Sayıklamaları" başlığı altında 11, "İstanbul Bir Bekçinin Şiirlemeleri" başlığı altında 3, "Son Sevi Yorgunundan Notlar" başlığı altında da 10 şiir yer almaktadır. İlk şiirde mekân Makedonya iken ikinci şiirde mekân İstanbul'dur. Bu şiirlerde konu "sevgi"dir. Apolitik şiirler okuyoruz derken birden "Namık Kemal'in, Tevfik Fikret'in, Nazım Hikmet'in ülküleri şimşeklenir ve mısralarda "sosyalist devinimler" kendine yer bulur (Engüllü, 1983, s. 34).

"uzanmış gölgeleri altında akasyaların

kararlı şarkılarını bir bir dinledim

borazanları her zaman sanık devrimcilerin

önümde

hep çokça susmuş

betbeniz adamlardı

yorgun kenar semtlerde

işçi çocuklar

ağlardı

kafamda

*kızıştı yasak
sosyalist devinimler
ve lâmbaları kısılmış uyuşuk limanlarda
çoklandı
devrimsizlikten
huysuzlanan gemiler
heyecandan zangır zangır titredim rıhtımlarda
ne diye gecikiyordu gerekli kasırgalar
yabansı bir huzursuzluk kükredi kaslarımda
dirildi gelişini yüklenmiş sıcak naralar
nankör geceyarıları ufaldı saçaklarda” (Engüllü, 1983, s. 36)*

Sevdayı Muhabbet, Suat Engüllü'nün yayımlanan son şiir kitabının adıdır. Bu kitap, Kuzey Makedonya'nın başkenti Üsküp'te yayımlandığında şair İstanbul'da yaşamaya başlayalı yıllar olmuştur. Kendi ifadesiyle “araya şu kör olası kilometreler” gereksiz yere girmişti (Engüllü, 1994, s. 16). Şair bu kitabında “Gün Olur Güzelim Gün Olur” ana başlığı altındaki on bir şiirinde olduğu gibi “Sevdan Yüreğe Dayandı” ana başlığı altındaki on bir şiirinde de yaşamışlıklarından hareketle geçmiş zamanlardaki hatıralarına yönelmekte, bulunduğu coğrafyaları ve o günleri tekrar hatırlayarak kalem oynatmaktadır. Macar ülkesi, Tuna, Budapeşte, Eskişehir, Makedonya ve İstanbul söz konusu hatıraların mekânlarıdır (Engüllü, 1994, s. 11-38). Kitabın üçüncü bölümünü oluşturan “*Ali Yazıcı Destanı*”, on bir şiirden oluşan hazin bir hayat hikâyesidir (Engüllü, 1994, s. 39-52). Ali Yazıcı adlı gencin gurbete gidişi, gurbet, gurbetten ölüsünün gelmesi, sevdiğinin Ali Yazıcı'nın ölüsüyle son hasbihali ve Ali Yazıcı'nın gönüllerde yaşamaya devam edişi bir destan havası içinde anlatılmıştır.

“*Urumeli Sevdiğim*” başlığı altındaki şiirlerde doğduğu ve ayrılmak zorunda kaldığı Balkanlara özlem açıkça dile getirilmektedir. *Pırnalı'dan Çıktık Yaya* kitabında bizzat anlattığı Doğu Makedonya Yörükleri gözlerinde tüter (Engüllü, 1994 s. 67). Balkan Türkünün belini büken ve pek çok şairin şiirine, yazarın hikâyesine konu olan göç, “Gün Ola Tarihe Gömüle Göçler” başlıklı şiirde bütün acımasızlığıyla dile gelir:

*“eşsiz hoşgörüne erenler tapar
şaşmaz dostluğuna yıkılır sular
aşılır bilcümle aşılmaz yollar*

*demir asa demir çarık gerekmez
sevda yoludur bu canı bezdirmez.*

*Gün ola tarihe gömüle göçler
Sarıla yaralar, siline izler
Geçmişten ibretle söz eden diller*

*Muhakkak bu sevdayı dile getire
Miskin kullarına türkü yaktıra.” (Engüllü, 1994, s. 71)*

Şair, “Can Bebeğim Urumeli Sevdığım” şiirinde de göçü ele almaktadır (Engüllü, 1994, s. 77). “Türkülemeler-II” başlığı altındaki şiirlerinde Suat Engüllü, üslubuyla, şiirlerindeki nazım şekilleri, nazım birimleri ve konularıyla farklı bir şair imajı ile okurunun karşısına çıkmaktadır. Türk halk şiirinin alışılmış yaygın şekli dörtlüklerle ve kafiyeli dizelerle, sade bir Türkçe ve dinî içerikle yazılmış olan bu şiirlerden bir örnek şöyledir:

*Hak de Gönül Her nefeste
Canlar birleşsin bu seste
Sevdalı yel gibi es de
Aşkla dolalım dolalım.*

*Yokuz Hak'tan kaçışlarda
Kinle damga vuruşlarda
Gelin dostça meclislerde
Serden geçelim geçelim*

*Gerçeğe dönük yüzümüz
Dürüstlük olsun yolumuz
Sevgiden aldık gücümüz
Sermest olalım olalım.” (Engüllü, 1994, s. 111)*

Suat Engüllü'nün bazı şiirlerinde “Suat Ahmet” imzasının sebebi, bu kitabın girişine de bir şiirini almış olduğu babasının adının “Celal Ahmet Engüllü” olmasındandır.

Suat Engüllü'nün Hikâyeleri ve Gezi Yazıları

Suat Engüllü'nün hikâyeciliğinden bahsetmeden önce Yugoslavya'da tahkiyeli eserlerin doğmasını hazırlayan tarihi, toplumsal, siyasi ve kültürel şartlardan bahsetmek gerekecektir. İkinci Dünya Savaşından sonra AVNOY'un (Yugoslavya Antifaşist Halk Kurtuluş Kurulu) Yayçe'deki ikinci oturumunda yeni Yugoslavya'daki bütün halklarla birlikte Türklere de Türkçe yayın ve eğitim hakkı tanınmıştır. Üsküp'te *Birlik* gazetesi ile Türkçe ilk kitaplar yayımlanmaya başlamıştır. Bu süreçte Yugoslavya'daki Türkler, Türkiye'de 1928 yılından beri kullanılmakta olan Latin harfli Türk Alfabesini de kullanmaya başlamıştır.

Yugoslavya'da edebî bir tür olarak hikâye şiirden çok daha geç gelişmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra Makedonya'da yayımlanan ilk hikâye Mustafa Karahasan'ın *Birlik* gazetesinde çıkan "Hapishanede Bir Gece" adlı hikâyesidir. *Sevinç* ve *Tomurcuk* çocuk dergilerinin çıkmaya başlaması Türkçe yazarların sayısını artırır. Bu durum çocuklar için hikâyelerin yazılmasına uygun zemini hazırlamıştır. Bunun neticesi olarak ilk yıllarda Necati Zekeriya çocuk hikâyelerinde başarılı örnekler kaleme almıştır. Necati Zekeriya ile birlikte Mustafa Karahasan, Fahri Kaya, Mahmut Kırath, Hüseyin Süleyman, Şükrü Ramo, Yusuf Süreyya ve Hasan Mercan Yugoslavya'da ilk dönem hikâyecileri arasında sayılmıştır.

İlk dönem hikâyecilerinden Hasan Mercan'ın da aralarında yer aldığı ikinci dönem hikâyecileri Kosova'dan Enver Baki, İskender Muzbeg, Nusret Dişo Ülkü Makedonya'dan Alaettin Tahir, Avni Engüllü, Recep Bugariç çocukluk günlerinin ve yaşlı kahramanlarının hatıralarını hikâyelerinde başarıyla canlandırarak hikâye türünün Yugoslavya'da tahkiyeli anlatımı belli bir yere taşımıştır.

Yugoslavya'da hikâye türünün her yönüyle yerleşip gelişmesini sağlayan başarılı örnekleri ise üçüncü kuşak hikâyeciler vermiştir. Bu kuşak hikâyecilerden biri de Suat Engüllü'dür. Suat Engüllü, hikâyelerini 1987 yılında yayımlanan *Açıl Susan Açıl* isimli kitabında toplamıştır. Bu kitapta sekiz hikâye yer almaktadır: "Rahmetli Kızkardeşim", "Çalarsaat", "Yaşam Çemberi", "Kim Demiş Kan Su Olmaz Diye", "Açıl Susan Açıl", "Kırlangıçlar Neredeyse Gelecek", "Kumsal, Güneş, Su" ve "Kediler Eşleşiyor".

"Rahmetli Kızkardeşim" hikâyesinde şehir hayatı ve bu hayatta işlerin pek de sağlıklı işlemediği anlatılırken, "Çalarsaat'ta Balkan Türklüğünün o dinmeyen yarısı "göç" konusu işlenmiş. "Yaşam Çemberi"nde aynı avluyu ve banyoyu kullanmak zorunda kalan iki genç çift, geçim sıkıntısı ve doğumu beklenen çocukla birlikte ortaya çıkacak yeni sıkıntıları ele alırken sistem sorgulaması yapılmaktadır. "Kim Demiş Kan Su Olmaz Diye" isimli hikâyede aile içinde geçimsizliklerin ve küslüklerin çocuklar eliyle geleceğe taşınma riski

konu edilmiş, beşerî ilişkilerde olumlu düşünmenin önemine dikkat çekilmiştir. “Kırlangıçlar Neredeyse Gelecek”te kararsızlıkla umudun yan yana gelmeyeceği vurgulanmış, umutsuzluğun insanı tükettiği anlatılmıştır. Hikâyede yer alan “kırlangıçlar neredeyse gelecek” cümlesiyle her kışın ardından baharın geleceği vurgulanmıştır. “Kumsal, Güneş, Su” hikâyesi kişisel özlemlerin ve hayallerin, mutlu gelecek kurgulamalarının şahsî olmaktan çıkıp da mensubu olduğumuz insanlık ailesinin bir ferdi olduğumuzu hatırlatmakta, emek sömürüsünün kahramanlık olmadığı tezatlıklar ortaya konarak anlatılmaktadır:

“Güneş de her gün doğmalı mı? Şöyle, biraz da rahatımızı kaçırmasa olmaz mı?

Geceler yok mu.

Geceleri kötü şeyler düşünemiyoruz.

Bencil değil düşlerimiz.

Sabah doğdu.

Baş yere kan oturuyor gelip de.

Şaşıyorum.

Sinirleniyorum.

Kızıyorum.

Bu kan sözü de nereden girdi araya?

Bizi insan eden, insanlıktan çıkaran kan...

Biz mi? Tabii. Canavar değiliz. Kan emmiyoruz ki öldürüyorsak...

Sonra kahraman oluyoruz öldürdükçe.

Ve tarih bizi anıyor...” (Engüllü, 1987, s. 75)

Kitaba adını veren “Açıl Susan Açıl” hikâyesi “korku, özgür düşüncüyü ya önler ya engeller” ana fikri etrafında gelişmektedir. Yazar, hikâye kahramanlarını yaşadıkları üzerinden konuştururken her ne olursa olsun hak bildiğimiz yolda yürümeye kararlı olmalı susmamalı demektedir. Mesaj hikâyenin son deyişinde şöyle vurgulanmaktadır:

“1. Tanık:-Yazık, tek kalışın yüzünden doğacak gecikmişliğe yazık. Çok yazık Hayro, çok yazık. Kendini çoklatmaya girişmediğin için çok yazık.

2. Tanık:-Sen sonucu bütünlemek üzeresin Hayro. Ama gelecek Hayroların senden ölçülü, akılcı olmalarının gerekliliği yolunda örnek olacaksın. Kavganın şanı şöhreti de burada. Kaleme alınmanın önemi de.

Ozan:-Açıl

Açıl susan

Açıl susan açıl

Susan açıl
Açıl...” (Engüllü, 1987, s. 48)

“Rahmetli Kızkardeşim” hikâyesindeki diyalog zenginliği “Çalarsaat” hikâyesinde yerini anlatıcının hâkimiyetine bırakmıştır. Ancak kitapta yer alan diğer hikâyelerdeki diyalog zenginliği de dikkatlerden kaçmamaktadır. Suat Engüllü, Çehov tarzı hikâye tekniği yerine Maupassant tarzı olay ağırlıklı hikâye tekniğini tercih etmiştir. Suat Engüllü, eserlerinde düşünceyle duygu arasında uyum sağlamaya çalışarak, gelenekten giderek her zaman yeninin peşinde olmuştur. İlk başlarda güdümlü edebiyatın bir kalem eri iken sonrasında sanatını özgürleştirmiştir. Fahri Kaya, *Yugoslavya Türk Hikâyesi Antolojisi* adlı kitabının girişinde “Hikâyemizin Hikâyesi” başlığı altında şu yorumu yapmaktadır: “Suat Engüllü, Yugoslavya’da 1970’li yılların hikâyecileri olarak nitelendirilen Avni Abdullah, Secaettin Koka, Ahmet S. İğciler, Reşit Hanadan ile birlikte ele aldıkları konularıyla, biçim, dil ve anlatım bakımından kendilerini daha özgür hissetmişler ve bunu eserlerine de yansıtmışlardır (Kaya, 1990, s. 12).

Suat Engüllü’nün eserleri, Makedonya ve Kosova’da yayımlanan antolojilerde de yer almıştır. Kuzey Makedonya’dan Fahri Kaya’nın hazırladığı *Yugoslavya Türk Hikâye Antolojisi*’nde “Gelin Zambaklar”, “Edisu” ve “Tubalara Uzanan Yol” adlı üç hikâyesi (Kaya, 1990, s. 221-242), Kosova’da BAY Balkan Aydınları ve Yazarları Derneği kurucusu Osman Baymak’ın hazırladığı Makedonya Türk Çocuk Öyküleri adlı antolojide ise “Gül”, “Birsen’in Kardan Adamı” ve “Kopilin Cambazlığı” adlı üç hikâyesi yer almıştır (Baymak, 2013, s. 175-183).

Suat Engüllü, eserlerini şiir ve hikâyeye sınırlamamış eleştiri, deneme, tiyatro, inceleme-araştırma alanlarında da çalışmalar ve yayınlar yapmıştır. O, Yugoslavya Türk edebiyatında ilk sayılabilecek bir çalışmaya da imza atmıştır: Makedonya’daki Türk köylülerinin -özellikle de Doğu Makedonya diye anılan Yörük köylerinin- bitmeyen çilesini dile getirdiği gezi-röportaj türü yazılarını *Pırnalı’dan Çıktık Yaya* adlı kitabında toplamıştır.

Bu kitapta 1980’li yıllarda Makedonya’da -özellikle Doğu Makedonya’da yaşayan Türk köylüsünün çilesini, inancını, töresini, etnografyasını, mücadelesini, folklorunu ve dilini bulmak mümkündür. Bu açıdan bakıldığında bu eser gözleme dayalı, birinci elden kaynak kitap niteliğindedir. O bölgenin insanları devlet tarafından unutulmuşluk psikolojisi içindedir. İşte böyle bir süreçte Suat Engüllü, Enver Ahmet ile birlikte devletin gazetesi *Birlik*’in iki çalışmanı olarak yörük köylerini ziyaret eder. Bu psikolojiyi anlatan satırlar şunlardır:

“İştîp Belediyesiinin sağladığı arabayla bizi Pırnalı, Helipli, Kuçitsa, Poçuval gibi Yörük köylerinin bulunduğu bölgeye kadar getiren şoför, tıpkı yılan kıvraklığıyla uzanan tozlu yola saptı.

‘Pırnalı köyü az ilerde. Sizi oraya kadar götürebilirim’ dedi.

‘Arabayı yıpratmaya gerek yok. Bütün sorunumuz buraya kadar gelmekti. Buradan ötesi kolay.’ Diyerek çıktık arabadan.

Dışarıda hafiften bir rüzgâr esiyordu. O güzelim ‘Otina’nın Ufak Taşı’ türküsünde adı geçen Otina ırmağının büsbütün kurumuş olduğunu, Bregalnitsa ırmağıninsa bir dereden farksız aktığını gördüğümüz İştîp’in bunaltıcı sıcağından sonra, montlarımızı bile sırtımıza geçirme gereğini duyduğumuz bu serinletici havaya kavuşmanın sevinci içinde, ‘oh be, dünya varmış meğerse’ demekten alamadık kendimizi.

Torbalarımızı sırtlayıp şoförle vedalaştıktan sonra, yağmura susamış tozlu yol üzerinde iz bırakarak yürüdük. Henüz elli-altmış metrelik yol aşmıştık ki ‘Buradayken, asfalt yolun genişlediği yere çıkıp Kuçitsa’lı Ahmet orada mı bakalım. Eve dönmemişse bize yardımcı olur.’ Dedi meslektaşım Enver.

Saat on üçü geçiyordu ve büyük ihtimalle, bundan dört yıl önce karlı bir kış günü Kuçitsa köyündeki okulu gözetlemek niyetiyle buradan geçerken tanıdığımız yol bakımcısı Kuçitsa’lı Ahmet’i iş başında bulabiliriz. Otları sararmış, bu yılki kuraklığa meydan okurcasına yeşilliğini koruyan tek tük çalının canlılık verdiği tümseği tirmandık. Yanılmamıştık. Ahmet, aşağıda, yol kenarındaydı. Yanında biri daha vardı.

‘Bizi tanıdın mı Ahmet?’ diye sorduk yanlarına yanaşınca.

‘Tanımaz olur muyum. Siz gazetecisiniz. O kış kıyamette Kuçitsa’ya nasıl gidebileceğinizi tarif etmiştim ya’

‘Bizi burada görünce biraz görünce biraz da şaşırverdin ama değil mi?’

‘Ne yalan söylemeli, şaştım ya. Bu dağ başında işiniz ne diye şaştım. Pek gelen olmaz çünkü buralara.’

‘Sizleri, köylerinizi görmeye, nasıl yaşadığınızı, sorunlarınızı öğrenmeye geldik Ahmet.’

‘İyi etmişsiniz ya, eksik olmayın.’ (Engüllü, 1989, s. 7-8).

Bu kitapla ilgili Makedonya’nın önde gelen simalarından ikisinin görüşünü de burada vermek yerinde olacaktır: Nusret Dişo Ülkü “Suat Engüllü bir demet röportajı bir araya getirmiş. Bizde örneği olmayan değerli bir kitap olmuş böylece. Şiir gibi yazılmış her parça, türkü gibi söylenmiş. Hepimizin yapamayacağı, her babayığidin yazmayacağı bir yapıt.” (Engüllü, 1989) şeklinde yorumda bulunurken Mustafa Karahasan da şunları söyler: “Yazar bu yapıtında Türk halkının gurbet ve göç sorunlarına da değinmekte, hem gurbette

düşenlerin hem de göç edenlerin yeni ortama uyum sağlama doğrultusundaki endişelerini dile getirmektedir.” (Engüllü, 1989).

Pırnalıdan Çıktık Yaya kitabındaki yazıların bir kısmı önce *Birlik* gazetesinde yayımlanmış sonra da bu eserle bir araya getirilmiştir. “Kitaptaki yazıların -röportajların- bir yararı dokundu, bir etkisi oldu mu?” sorusuna Suat Engüllü şu cevabı verir:

“Tabii bunu söylemek bize düşmez. Ancak bu röportajlardan sonra üzerinde durduğumuz sorunlar konusunda kimi kıpırdanmaların olduğu kesindir. Öyleki, Durlobusu ile Memişli arasında beliren su konusunda başka çözümlerin arandığını, Ilıcak deresinin suyunun Memişli’ye akıtılması düşüncesinin askıya alındığını öğrendik. Kalıkova’da yıllar yılı açılması beklenen okulun çalışmaya başladığına tanık olduk. Kozyaka’daki eski okul binasının dükkâna çevrilmesine izin verildiği haberini aldık. Bu kadarının bile bir anlamı olduğuna şahsen inanmaktayız.” (Engüllü, 1989, s. 4).

Suat Engüllü’nün Çeviri Çalışmaları

Suat Engüllü’nün Sırpça, Hırvatça ve Makedoncadan Türkçeye yaptığı tercüme ve yine Türkçeden Makedoncaya yaptığı tercüme Balkanlardaki milletler arasında birbirlerinin edebiyatlarını tanımalarına yakınlaşmalarına katkı sağlamış; Balkanlarda barışa hizmet eden çalışmalardan olmuştur. O, bu çalışmalarıyla Makedon, Hırvat ve Boşnak edebiyatını Türkiye’de, Türkiye’deki Türk Edebiyatını da Balkanlarda tanıtmıştır. Bu çalışmaların önemli bir kısmı antolojilerdir. Söz konusu çalışmalar şunlardır:

Çağdaş Makedonya Şiiri (İstanbul, 1996), *Çağdaş Bosna Hersek Şiiri* (İstanbul, 1997), *Yovan Yovanoviç Zmay: Şiirler* (1989), Ante Popovski: *Maviyi Beklerken* (1991), Trayan Petrovski: *Köprüler* (1992), Radovan Pavlovski: *Dünyanın Gözbebeğine Gömün Beni* (1995), Sande Stayçevski: *Sözün Özü* (1995), Gane Todorovski: *Basit Şiir* (1997), Mateya Matevsk: *İstanbul’a Gittiğimiz Zaman* (1997). *Hasanaginitsa* (L. Simoviç’ten, 1979), Ratsin B. Vişinski’den, (1981), Buket (N. Zekeriya’dan, Makedonca, 1986), *Zoki Poki* (O. Nikolova’dan, 1989), *Kopaçkalı Köylü Kadın* (V. Maleski’den, 1990), *Kale* (M. Selimoviç’ten, 1993-1994 Birlik’te tefrika), *Kahire Büyüsü* (T. Petrovski’den, 1996), *Çekayki ya Pesnata/Şiiri Beklerken* (Adnan Özer’den, Makedonca, 1996), *Düşün Zorbalığı* (C. İlica’dan, 1998), *İon Mecazı* (D. M. İon’dan, 1998), *Bu Dehşet Anında Çağdaş Hırvat Savaş Şiiri Antolojisi* (İ. Sanader, A. Stamaç, (1998), *Saraybosna’da Kâbus* (Z. Topçič’ten 1998), *Liceto na Stravot/Korkunun Yüzü* (Özdemir İnce’den, Makedonca, 2000).

Makedonya’da çağdaş Türk edebiyatın öncülerinden Mustafa Karahasan’ın Sırpça yazılmış olan kitabını Türkçeye çevirip 2002 yılında Makedonya’nın başkenti Üsküp’te bastırması onun bu anlamlı çabasının bir eseridir.

Mustafa Karahasan'ın Sırpça keleme aldığı *Suzan*, Makedonya Türk edebiyatının ilk romanıdır. Suat Engüllü, bu çalışmasında romana geçmeden önce “Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı'nın Öncülerinden Mustafa Karahasan'ın Edebî Etkinliği Üzerine Düşünceler” başlıklı yazısında Mustafa Karahasan'ı anlatır, Makedonya Türk Edebiyatının içinden geçtiği ateş çemberini de gözler önüne serer (Engüllü, 2002, s. 5-27). Bu yazı Makedonya Türk Edebiyatı tarihi açısından da önemli tespitler içermektedir.

Kitapta Sonsöz olarak kaleme aldığı “Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı'nda Tek Roman Yazarı Mustafa Karahasan'ın İlk Romanı ‘Suzan’a Dair” başlıklı yazısında ise bu eserin güdümlü edebiyatın örneklerinden biri olduğuna dair tespitleriyle de Makedonya Türk Edebiyatı ile ilgili çalışma yapacakları uyarmaktadır.

“Mustafa Karahasan'ın Suzan'ı yaşamın belli bir kesitini, somut tarihsel gelişimi içinde, tarihsel gerçeğe uygun bir yaratıcı sanatsal yaklaşım ile yansıtan sosyalist gerçekçi anlatımın ürünüdür. İkinci Dünya Savaşı yılları dönemidir. Yeni kurulan rejimin gerici olarak telakki ettiği zihniyet ve güçlere karşı amansız bir mücadele yürütülmektedir. Haliyle devleti yönetenler, bu mücadelenin başarısı için sahip oldukları bütün imkânları ve kuvvetleri seferber etmiştir. Tabii ki edebiyat da bu mücadelenin içindedir. Böyle olunca o yıllarda ortaya koyulan edebî eserlerin güdümlü olmaması söz konusu değildir. Hatta bu eserlerin, devam eden devrimci mücadelenin toplumun her kesimine yayılması toplumdaki yeni ilişkilerin kitlelere aşılmasına çabalarında etkili birer araç olarak kullanılması bile hedeflenmektedir” (Engüllü, 2002, s. 180).

Suat Engüllü'nün Balkanlardaki Türk Edebiyatı Tarihine Bakışı

Dünyanın hâlâ önemli jeo-stratejik bölgelerinden olma özelliğini muhafaza eden Balkanlarda Türkler MÖ 700 yılından beri mevcudiyetlerini devam ettirmektedirler (Gürel-Gürel, 2016, s. 11-44; Hamzaoğlu, 2019, s. 21). Balkanlardaki Türk varlığını ve buna bağlı olarak Balkanlardaki Türk Edebiyatını da bu coğrafi genişlik ve tarihi derinlik bağlamında düşünüp ele almak ve anlamak, anlatmak gerekir.

Balkanlarda Türk dili ve edebiyatı tarihi araştırılırken İskitler, Sarmatlar, Hunlar, Kumanlar, Peçenekler, Uzlar, Avarlar, Bulgarlar, Vardar Türkleri ve Osmanlı Asırları dikkate alınması gerekirken; araştırmacılar her nedense genellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası Türk Edebiyatı üzerinden Balkan Türk edebiyatları anlatımı gerçekleştirmişlerdir. Osmanlı asırları bile çoğu araştırmada kendine yer bulamamıştır. Osmanlı adıyla Türkler, MS 1300'lü yıllardan sonra 512 sene bu coğrafyada hükümlanmışlardır. Osmanlı'daki edebî gelişmeler ve hareketler aynıyla Balkanlarda da yaşamış ve yaşatılmıştır.

Balkanlar, coğrafya, tarih ve kültürel birliktelik bakımından Müslüman Türk toplumu ile yakından alakalı bir bölgedir. Tarihin erken dönemlerinden itibaren burada var olan Türk etkisi zaman zaman dozajını arttırıp eksilterek günümüze kadar devam etti. Bu ilişkiler ağı, Osmanlı adıyla beş yüz yıla yakın Türk yönetiminde bulunan Balkanların bütün hayatını tepeden tırnağa değiştirdi ve bunun sonucunda araştırmacılarca “Rumeli Medeniyeti” olarak tanımlanan bir tablo ortaya çıktı. Bu özellik bugün bile sözü edilen medeniyetin karakteristik unsurlarının sadece Müslümanlar arasında değil Hristiyanlar arasında da yaşamasını sağladı. Hayat tarzı, yeme içme alışkanlıkları, insan ilişkileri kısacası hayatın her alanında bu etki hâlâ görülmektedir. Bunun kültür sanat faaliyetleri arasında en somut görünen alanı mimaridir. Başta Balkan şehirleri bu anlayışın örnekleriyle doludur. Mimari yanında Osmanlı kültürünün en canlı sahası olan edebiyat alanında da çok etkin bir birikime tanık olunur. Bu konuyla ilgili olarak yakın zamanda Prof. Dr. Mustafa İsen ve Prof. Dr. Tuba Durmuş tarafından 2023 yılında *Balkanlarda Türk Edebiyatı Tarihi Başlangıçtan Günümüze Kadar* adıyla yayınlanan çalışmada da görüleceği gibi Türk edebiyatını meydana getiren kadronun yarıya yakını Balkanlarda yetişti (Gürel, 2024, s. 26-29).

Balkanlardaki Türk Edebiyatı tarihini de Balkanlardaki Türk varlığına paralel olarak kabul edip incelemek, tanımak ve tanıtmak gerekirken, Yugoslavya zamanında Balkanlardaki Türk Edebiyatı bütün yayınlarda 1944’ten sonra başlatılmıştır. Bu bilgi ve bilgilendirme Kuzey Makedonya ve Kosova başta olmak üzere bütün Balkan ülkelerinde yayınlara yansımakla kalmamış, Türkiyeli edebiyat tarihi araştırmacıları da yakın zamana kadar bu bilgi ile amel etmişlerdir (Gürel, 2023, s. 117-129).

Makedonya’da yaşayan Yugoslavya vatandaşı bir Türk olarak Suat Engüllü, Balkanlarda Türk Edebiyatının 1944’te başlatılmasına ilk itiraz edenlerden olmuştur: “*Makedonya Türk Edebiyatı’nın İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra başladığı iddia edilmiş ve 1970’li yıllara kadar da bu topraklarda yüz yıllardır süren bir edebiyat geleneğine rağmen, bu iddia adeta Makedonya Türk Edebiyatının resmî tarihi olarak benimsetilmeye çalışılmıştır.*” (Engüllü, 1997, s. 75).

Makedonya’da 1970’li yıllardan sonra yavaş yavaş tartışılmaya başlayan bu görüş Makedonyalı edebiyat araştırmacıları, ders kitabı yazarları, şair ve yazarlar arasında olduğu kadar eğitim sisteminde de yerleşik bir görüş olarak sahada hâkimdir ve fiilî durum bundan ibarettir. Aynı durumun Kosova’da geçerli olduğunu biliyoruz. 1976 yılında Süreyya Yusuf, Yugoslavya Türk Şiiri Antolojisinde bu görüşe itiraz eder gibi olmuşsa da daha ileri gidememiştir (Yusuf, 1976). Suat Engüllü, bir adım daha ileri giderek Makedonya Türk

Edebiyatını Osmanlı asırlarıyla başlatmayı başarmış ve Yugoslavya'da Türk Edebiyatı'nın gelişiminin üç dönemden geçtiğini açıkça dile getirmiştir:

1. Osmanlı Dönemi Makedonya Türk Edebiyatı;
2. Balkan Savaşlarından sonra Makedonya Türk Edebiyatı;
3. Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı. (Engüllü, 1997 s, 76).

Suat Engüllü, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*'nin yedinci cildi için "Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı" bölümünü yazarken de bu tasnifi esas almıştır (Engüllü, 1997, s. 59-464). Onun bu tasnifi, daha sonra bu konuda çalışma yapanlarca benimsenmiş ve onlar da eserlerinde bu tasnifi kullanmışlardır.

Sonuç

Türk asıllı Kuzey Makedonya doğumlu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, şair, yazar, çevirmen, gazeteci ve edebiyat araştırmacısı Suat Engüllü, İstanbul'da vefat etti ve Topkapı'da Maltepe Mezarlığına defnedildi. Sanatçı bir aileye mensup olan Suat Engüllü, Yugoslavya zamanında bazı siyasi görevlerde bulundu. Üsküp Radyosu Türkçe Yayınlar Bölümünde başladığı yayıncılık faaliyetlerine Birlik Gazetesi, Sesler Dergisinde ve Birlik Yayınlarında yöneticilik yaparak devam etti. 1989 yılında Türkiye'ye göç eden Suat Engüllü, İstanbul'a yerleşti ve burada İstanbul Üniversitesinde çalıştı.

Makedonya'da yaşadığı süreçte Türkçe kaleme aldığı yazı ve şiirlerini Makedonya'da gazete ve dergilerde yayımlamakla kalmadı bunların bir kısmını kitaplaştırdı. Sırp-Hırvatçadan ve Makedoncadan Türkçeye-Türkçeden Makedoncaya çeviri çalışmalarından dolayı çeviri ödülleri, sanat çalışmalarından dolayı da şiir dalında ödüller aldı. Suat Engüllü, çeviri çalışmalarıyla da Türk edebiyatının Yugoslavya'nın diğer halkaları tarafından tanınmasına ve Türk edebiyatının da Yugoslavya'nın diğer halkaları tarafından tanınmasına vesile oldu, edebiyatlar ve kültürler arasında köprü oldu. Suat Engüllü'nün eserlerinden de Yugoslavya'daki diğer milletlerin dillerine çeviriler yapıldı.

Makedonya'da yaşayanlar için veya Makedonca öğretecek -öğrenecek olanlar için önemli bir ihtiyaç olan Makedonca-Türkçe sözlük çalışmalarını ise tamamlayamadan vefat etti. Şiir, tiyatro, hikâye türlerinde yayınlanmış pek çok eseri bulunan Suat Engüllü'nün eserlerinden sahnelenenler, radyo tiyatrosu olarak oynananlar olduğu gibi bazı eserleri de yayınlanan antolojilerde kendine yer buldu.

Suat Engüllü, Yugoslavya Türk Edebiyatını, Yugoslavya'nın kuruluşundan (1944) itibaren başlatmanın yanlış olduğunu, Balkanlar'da Türk varlığının çok daha eskilere dayandığını ve dolayısıyla da Yugoslavya Türk Edebiyatı

Tarihinin bu tarihî geçmişiyle birlikte ele alınması gerektiği tartışmasını *Sesler* dergisinde başlatması açısından önemli bir yere sahipti. Suat Engüllü, T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayınlanan *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*'nin yedinci cildinde yer alan "Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı" bölümünü de bu bakış açısıyla yazarak "Balkan Savaşları'ndan Sonra" ele alarak Yugoslavya Türk Edebiyatı tarihine bakış açısında olması gereken millî ve ilmî bakış açısını getirdi. Söz konusu antolojinin, bu alanda daha önce yayınlanan antolojilerden farklı bir başka tarafı da önceki antolojilerde dinî kimliklerinden dolayı eserlerine yer verilmeyen şairlerin (Abdül Fettah Rauf ve Cavit Saraçoğlu) eserlerine de yer vermiş olmasıydı.

Suat Engüllü, Balkanlarda Türkçenin varlığını sürdüren, ses bayrağını dalgalandıran şair ve yazarlarımızdandı. Sırp-Hırvatça ve Makedonca da biliyordu. Türk edebiyatı ile Yugoslavya'daki diğer halkların edebiyatları arasında olduğu gibi Makedonya Türkü şair ve yazarlar tarafından Makedonca yayımlanan eserleri Türkçeye çevirerek de bu alanda bir köprü vazifesi üstlendi.

Suat Engüllü, 1989 yılında Türkiye'ye göç etti ama Makedonya ile ilişkilerini hiç kesmedi. Özellikle Makedonya Türk Edebiyatına hizmete de devam etmişti. Onun *Sevdayı Muhabbet* adlı şiir kitabı, o Türkiye'de iken Makedonya'da Birlik Yayınları tarafından 1994 yılında yayımlandı. Makedonya Türk Edebiyatının İkinci Dünya Savaşından sonraki sürecindeki öncülerinden Mustafa Karahasan'ın daha önce Sırpça yayımlanan Suzan adlı romanını da Türkçeye çevirerek Makedonya'da 2002 yılında yayınlattığında Türkiye'deydi. Balkanlar Türk edebiyatını Türkiye'de, Türk edebiyatını da Balkan ülkelerinde tanıtmaya çaba gösterdi.

Suat Engüllü, bir Balkan Türkü sanat ve kültür adamı olarak sadece doğduğu yerde Makedonya'da değil hayatını kaybettiği Türkiye'de de bilinen, okunan ve takdir edilen bir kalem eriydi. Türkiyeli şair-yazar akademisyen Feyyaz Sağlam'ın, Suat Engüllü'nün vefatı üzerine 9 Ekim 2023 tarihinde İzmir'de 15'li hece vezniyle kaleme aldığı şu rubai de bunun delilidir:

"Ömür yanmış ve sönmüş bir avuç külmüş dediler
Ötelerde mahşer var, galiba cümbüş dediler
Verilmiş Diyar-ı Üsküp'te selası. Duyduk ki
Şair Engüllü Suat sılada ölmüş dediler.."

Kaynakça

- Baymak, O. (2013). *Makedonya Türk Çocuk Öyküleri*. Prizren: Bay.
Ciba, H. (2016). Josip Broz Tito'nun Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri. *Genç Kalemler Tarih Araştırmaları*, 3, 82-84.
Engüllü, S. (1972). *Sözgen*. Üsküp: Nova Makedoniya Üsküp Birlik Türkçe.

- Engüllü, S. (1974). *Zamandı İçdüşlemeler*. Üsküp: Nova Makedoniya Üsküp Birlik Türkçe.
- Engüllü, S. (1980). *Bir Sevimle Bir Devrim Üstüne*. Priştine: Tan.
- Engüllü, S. (1981). *Kumrovests 'li Çocuğun Anısına*. Üsküp: Birlik.
- Engüllü, S. (1983). *Sevi Yorgunu*. Üsküp: Birlik.
- Engüllü, S. (1987). *Açıl Susam Açıl*. Üsküp: Birlik.
- Engüllü, S. (1989). *Pırnalı'dan Çıktık Yaya*. Üsküp: Birlik.
- Engüllü, S. (1994). *Sevdayı Muhabbet*. Üsküp: Birlik.
- Engüllü, S. (1997). Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı. *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi* içinde (Cilt 7). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Engüllü, S. (2002). *Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı'nın Öncülerinden Mustafa Karahasan'ın Edebî Etkinliği Üzerine Düşünceler*. Suzan, Üsküp: Birlik.
- Engüllü, S. (2002). *Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı'nda Tek Roman Yazarı Mustafa Karahasan'ın İlk Romanı 'Suzan'a Dair'*. Suzan, Üsküp: Birlik.
- Hafız, N. (1985). *Yugoslavya Türk Halk Şiirinde Devrim*. Üsküp: Birlik.
- Hafız, N. (1985). *Yugoslavya Türk Halk Şiirinde Tito*. Üsküp: Birlik.
- Hamzaoğlu, Y. (2019). *Osmanlı'dan Önceki Dönemde Avrupa'da Türkler ve İslamiyet*. Üsküp: Logos-A.
- Gürel, N. R. (2023). *Makedonya Türk Edebiyatında Kadın Şair ve Yazarlar Türk Kültür Coğrafyası Edebiyat Yazıları*. Ankara: Kurgan.
- Gürel, N. R.; Gürel, Z. (2016). *Genelde Balkanlarda Özelde Makedonya'da Türk Varlığı Gülkaya İlhami Emin'in Hayatı Sana Eserleri*. Üsküp: Yeni Balkan.
- Gürel, N. R.; Gürel, Z. (2020). *Mütemmim Cüzler Avni Engüllü Hayatı Sanatı Eserleri*. Rabia Betül Gürel (Ed.), Üsküp: Yeni Balkan.
- Gürel, Z. (2023). Balkanlardaki Türk Edebiyatının Dünü Bugünü ve Yarını. Cevdet Şanlı, İsa Sülçevsi, Fatih Kemik, Ergin Jable (Ed.), *Balkanlarda Türkler ve Türkçe Kongresi Bildirileri Kitabı* içinde. Üsküp: Yeni Balkan.
- Gürel, Z. (2024). Balkanlarda Türk Edebiyatı Tarihi. *Şiraze*, 22, 26-29.
- İsen, M. (2003). Engüllü, Suat, *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi* içinde (Cilt 7), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- İsen, M.; Durmuş, T. (2023). *Balkanlarda Türk Edebiyatı Tarihi Başlangıçtan Günümüze Kadar*. İstanbul: Türkiye Maarif Vakfı Tiran New York Üniversitesi.
- Kaya, F. (1990). *Yugoslavya Türk Hikâye Antolojisi*. Üsküp: Birlik.

Tan, N. (2023). Yitirdiklerimiz Suat Engüllü. *Türk Dili, CXXV*(863), 111-112.
Yusuf, S. (1976). *Yugoslavya Türk Şiiri Antolojisi*. Priştine: Tan.

Etik Beyan ve Açıklamalar:

1. Bu makalenin yazar(lar)ı, etik kurul iznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
2. Bu makalenin yazar(lar)ı, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uydıklarını kabul etmektedir.
3. Bu makalenin yazar(lar)ı, kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf gibi bütün belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
4. Bu makalenin benzerlik raporu bulunmaktadır.

BALKANLARDA TÜRK DİLİ VE
STUDIES ON TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE IN THE BALKANS
تۈرك دۈيۈمۈ بۆلۈمۈ
ARAŞTIRMALARI
balted

Abdülfettah Rauf'un "Ey Yurdum" Şiir Kitabından Hareketle Şairin Düşünce Dünyasına Dair Bir Değerlendirme*

An Evaluation of the Poet's World of Thought Based on Abdulfattah Rauf's Poetry Book "Ey Yurdum"

RAŞİT KOÇ**

Öz

Abdülfettah Rauf, yetiştiği kültür itibarıyla daha çok dini tasavvufi edebiyata dair eserler vermekle birlikte insani olan her konuda şiirler yazmıştır. Halk arasında Fethah Efendi diye bilinen şairin şiirlerinde, Üsküp'ün güzelliklerini, Vardar'ın coşkun akışının şairde uyandırdığı hissiyatı, köyleri, dağları ya da Üsküp güzelliklerinin salınarak gezinişini anlatan mısralara ve tasvirlerle rastlanmaktadır. Şekil yönünden divan şiirini örnek alan şair üslup olarak da divan şiiri tarzını benimsemiştir. Şiirlerinde divan şiirinde geçen bazı mazmunları kullanması da bu nedenledir. Divan şiiri geleneğine kendine göre farklı temaları da katan şairin şiirlerinde zaman zaman Mehmet Akif'in sesini duyar, izini görürüz. Abdülfettah Rauf şiirlerinde dinî veya la-dinî konuları işlerken benzetmelerden, divan edebiyatına ait mazmunlardan sıkça yararlanır. Bununla birlikte Fethah Efendi şiirlerinde küfür (sövgü), hakaret ve aşağılama içeren kelime ve benzetmeleri kullanmaktan da çekinmez. Özellikle millî ve dinî konularda yaşanan bozulmaları, vatana ve dine karşı kabul edemediği tutum ve davranışları eleştirirken Fethah Efendi hislerini ve öfkesini anlatmada galiz ifadeler kullanmaktan kaçınmaz. Bu çalışmada Abdülfettah Rauf'un şiirlerinde sık kullanılan kelimelerden hareketle şairin düşünce dünyasını irdeleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Abdülfettah Rauf, şiir, vatan, öfke, karamsarlık.

Abstract

Due to the culture in which he grew up, Abdulfattah Rauf wrote poems on all human subjects, as well as producing works mostly on religious Sufi literature. In the poems of the poet, popularly known as Fethah Efendi, there are verses and descriptions describing the beauties of Skopje, the feeling evoked by the exuberant flow of the Vardar, the villages, the mountains or the swaying of the beauties of Skopje. The poet, who took divan poetry as an example in terms of form, adopted the style of divan poetry in terms of style. This is the reason why he uses some mazmuns in divan poetry in his poems. In the poems of the poet, who adds different themes to the tradition of Divan poetry in his own way, we hear Mehmet Akif's voice from time to time and see his traces. While dealing with religious or irreligious subjects in his poems, Abdel Fattah Rauf frequently makes use of similes and mazmuns belonging to divan literature. However, Fethah Efendi does not hesitate to use words and metaphors that contain profanity, insults and humiliation in his poems. In particular, while criticizing the deterioration in national and religious issues, and the attitudes and behaviors that he could not accept against the homeland and religion, Fethah Efendi did not hesitate to use gallant expressions to express his feelings and anger. In this study, we will examine the poet's world of thought based on the words frequently used in Abdel Fattah Rauf's poems.

Keywords: Abdulfattah Rauf, poetry, homeland, anger, pessimism, blasphemy.

* Bu çalışma 8-10 Mayıs 2024 tarihleri arasında Üsküp'te düzenlenen ITEC '24 Uluslararası Turizm, Ekonomi ve Kültür Sempozyumu'nda sunulan sözlü bildirden hazırlanmıştır.

** Prof. Dr. / Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Van/TÜRKİYE, rasitkoc@yyu.edu.tr, ORCID:

Giriş

İnsanoğlu duygu ve düşüncelerini aktarmak için her yolu denemiştir. Yazının icadına kadar aklından geçenleri, yaşadıklarını, hissettiklerini çizgiyle, resimle anlatan insan, yazıyı kullanmaya başladığı tarihten bugüne kadar her ne hissettiyse ne yaşadıysa yazıya dökmüş ve tarihe not düşmüştür. İnsanın yaşadıklarının ve hissettiklerinin yazıya aktarılması zamanla çeşitlenmiş, şekillenmiş, kendine mahsus hususiyetler kazanarak zaman içerisinde değişik türlerde adlandırılmaya başlanmıştır. Böylece yazılı anlatım türleri dediğimiz yazı çeşitleri oluşmuştur. Bu türler içerisinde en kadim olan türlerden birisi de şiiirdir (Yiğitbaş, 2023, s. 294).

Antik dönemlerden günümüze pek çok örneklerini gördüğümüz şiir insanoğlunun her türlü duygusuna tercüman olmuş bir tür olarak edebiyat içerisinde kendisine mahsus bir yere sahiptir. Belki de bu nedenle her insanın bir şiiri vardır ve her insan biraz şairdir. Ömrü hayatında bir kez olsun şiir yazmamış ya da yazmaya teşebbüs etmeyen yoktur.

Çok geniş bir okur ve yazar kitlesi olan şiir her kültürde, her ülkenin edebiyatı içerisinde müstesna yeri olan bir türdür. İslamiyet'ten önceki Arap toplumlarında şairler arasında güzel şiir söyleme ve okuma bir itibar vesilesi olmuş ve güzel şiirler söyleyen şairler övülmüş, beğenilen şiirler Kâbe'nin duvarına asılıp sergilenmiştir. Batı'da Yunan edebiyatında, Doğu'da Klasik Arap ve Fars edebiyatında şiire büyük önem verilmiş ve büyük şairler yetişmiştir. Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra Arap ve Fars diliyle ve kültürüyle tanışan Türkler Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan sonra giderek etkisini artıran Arapça ve Farsça ağırlıklı kelimelerden oluşan bir kültür diline sahip olmuşlardır. Türk yazı dili tarihi içerisinde 15. yüzyıldan sonra Osmanlı Türkçesi olarak anılmaya başlayan bu yazı dilinde yazılı edebiyat da Arap ve Fars edebiyatının hâkimiyetinde gelişen ve divan edebiyatı olarak adlandırılacak Klasik edebiyatın etkisine girmiştir. Bu edebiyatın temelini ölçü olarak hecelerın açıklık kapalılık esasına dayanan aruz vezni oluştururken, dilini ve anlatım özelliklerini belirli kalıpları içeren söz sanatlarını içeren "mazmunlar" oluşturmuştur. Bu mazmunlar Klasik şiiri oluşturan semboller olarak karşımıza çıkar. Bu mazmunlar içerisinde her bir güzellik bir başka sembolle aynileştirilerek imalı yollarla anlatılır (Birinci, 2015, s. 15).

Abdulfettah Rauf Kimdir?

Üsküplü bir şair olan Abdulfettah Rauf Efendi (1910-1963), Makedonya'nın başşehri Üsküp'te doğdu. Halk arasında Fettah Efendi adıyla tanınan şair, İlköğrenimini tamamladıktan sonra Üsküp'te Atallah Kurtiş (Ata Efendi) tarafından kurulmuş olan Meddah Medresesi'ne girer ve 1933 yılında düzenlenen icazet töreniyle buradan mezun olur. Mezun olduktan sonra bir süre

Meddah Medresesi'nde müderrislik ve Üsküp'teki camilerde vaizlik yapar. 1945 yılında Yugoslavya'da komünist idare hâkim olunca dinî müesseseler ve medreselerle birlikte Meddah Medresesi de kapatılır. Fettah Efendi ve arkadaşları tutuklanır. Fettah Efendi yedi yıl ağır ceza ve cebri iş, üç yıl da siyaset yasağına mahkûm edilir (Abdulla, 2023, s. 10).

Fettah Efendi, Osmanlı bakiyesi bir memlekette yaşamış olması nedeniyle bu büyük medeniyetin müktesebatından nasibini almış bir aydındır. Her ne kadar dinî konularda kendisini yetiştirmişse de medrese tahsili görmüş olması hasebiyle Divan şiirinin nazım özelliklerini taşıyan şiirler yazarak duygu ve düşüncelerini anlatmaya çalışmıştır. Şiirlerini topladığı defterler şimdiki kadar altı kitapta yayımlanan Fettah Efendi, her insan gibi duygu durumuna göre; öfkeli, duygusal, satirik, dinî, pastoral, epik şiirler kaleme almıştır. Bu şiirler üslup olarak irdelendiğinde 19. yüzyıl Divan şiirinin özelliklerini taşımakla birlikte Halk edebiyatı şiirlerinden de esintiler taşır. Daha çok Klasik şiirin tesirinde kalan şair, hemen her konuda yazdığı şiirlerinde bazen gazel bazen kıta bazen murabba gibi türleri kullanır.

Abdül Fettah Rauf'un şimdiki kadar “Yine Vatan İçin”, “Zulmetten Nura”, “Garami Parçalar”, “Vardar”, “Na't ve Münâcât” ve “Ey Yurdum” olmak üzere toplam 6 kitabı İDEFE Yayınları tarafından basıldı. Bu çalışmada incelenen “Ey Yurdum” adlı kitap 2023 yılında yayımlandı. Eser, Fettah Efendi külliyyatının altıncı kitabıdır. Çalışmamıza konu olan bu kitapta yer alan şiirler şairin daha önce yayınlanmış olan “Yine Vatan İçin, Vardar” kitaplarında yer alan şiirlerle tema ve konu bakımından benzerlik taşımaktadır. Kitaptaki şiirlerde de vatan sevgisi, göç nedeniyle Üsküp'ü terk edenlere duyulan öfke, dinî yaşantıdan uzaklaşma, toplum hayatında görülen yozlaşma gibi sosyal; aile ve arkadaşlar gibi ferdi konular ele alınmaktadır. Karakuş (2021), tarafından “Üsküp'ün Akif'i” olarak adlandırılan Fettah Efendi'nin şiirlerinde ve düşünce dünyasında Mehmet Akif Ersoy etkisi görülür. Akif'i andıran şiirlerine aşağıdaki mısraları örnek verebiliriz.

İlahi ağlayan bedbahtları bir susturan yok mu

Serapa ye's dolu bir ömre mes'ud bir zaman yok mu

Kararmış ufkuma bir lem'a-i emn ü eman yok mu

Bu azgın zulme karşı kükreyen bir kahraman yok mu

Bütün yokluk mu her dem ey Rabbim heman yok mu

(Ey Yurdum, s. 15)

Fettah Efendi Necip Fazıl'ın ifadesiyle “fikir çilesi” çeken bir münevverdir. Fettah Efendi Üsküp'te yaşayan Türk ve Müslüman topluluğun yaşadığı sıkıntıları ve savrulmaları ruhunun derinliklerinde hissederek kendi düşünce

dünyasında bu problemleri çözmek için çareler arar. Doğup büyüdüğü Şehir olan Üsküp'te komünist idarenin baskıları ve diğer dış faktörler nedeniyle yaşanan göç, kültürel yozlaşma, İslami hayattan uzaklaşma Fettah Efendi'yi çok etkiler. Bu duruma karşı ruhunda kopan fırtınalar zaman zaman onu öfkeli, ümitsiz, melankolik duygularla şiirler yazmaya iter.

Yaşadıkları karşısındaki çaresizlik aşağıdaki beyitte olduğu gibi onu Allah'a yakarıya yönlendirdiği gibi bazen de muhataplarına karşı ağır sözler kullanmaya sevk eder.

*Millet gidiyor terk-i vatan eyledi eyvah
Bir lerze-i haşyet de mi yok ey büyük "Allah"*

...

*Beş yüz sene Allah'ı anan bunca minârât
Düşsün de gömülsün mü kara toprağa heyhat*

...

*Düşsün mü yıkılsın mı şu mahfil ile minber
Kerhane mi olsun babamın yattığı makber*

(Ey Yurdum, s. 20-21)

Vatan Fettah Efendi için önemli bir kavramdır. Ona göre vatanını terk ederek gidenler dinlerini de terk etmektedirler. Bu nedenle Üsküp'ten göçüp Türkiye'ye gidenleri acımasızca eleştirir. Çünkü Üsküp'ten ayrılan Müslüman Türk topluluğun yerini gayrimüslim unsurlar almakta ve şehirdeki demografik yapı hızla değişmektedir.

*Dâr-ı gurbet gibi yurdum görünür vahşet-zâr
Doldu biçare vatan sahana yer yer küffar*

(Ey Yurdum, s. 33)

*Sen öz vatanından kaçıyorsun a kepaze
Davran diril artık biraz ey canlı cenaze*

(Ey Yurdum, s. 25)

*Miskin gibi tavşan gibi ürkek gidiyorlar
Her varlığı her serveti kurban ediyorlar*

(Ey Yurdum, s. 26)

*Artık ne vatan var ne de din var elimizde
Yok yok bir emel lem'ası müstakbelimizde*

Yaşadıkları sonucunda kendisini telleri kopmuş bir saza benzeten şairin bu ifadeleri bize Tevfik Fikret'in 'Rûbab-ı Şikeste'sini anımsatır.

*Artık ne hayalim ne ümmidim ne şebabım
Mızrabı kırık telleri kopmuş şu rebabım*

(Ey Yurdum, s. 29)

Abdülfettah Rauf'un şiirlerinde eleştirdiği konulardan birisi de dinî hayatta gerileme ve din adamlarının görevini layıkıyla yapmaktan uzak davranışlar sergilemeleridir. Kendisi de medrese eğitimi almış ve dinî konularda yetişmiş bir âlim olan Fettah Efendi buldukları makamın hakkını vermekten aciz devrin din adamlarını “*Haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır*” düsturunca sert sözlerle eleştirmekten geri durmaz.

*Şeri'at postunu tutmuş şeri'atsız müdâhinler
Şeri'at sofrasında şer'e karşı hasm u hâ'inler
Sakallı ak sarıklı cübbeli müftî-i mâcinler
Bu dinîn hasmına şayan görür ihsân u tâhsinler*

(Ey Yurdum, s. 45)

Fettah Efendi'nin eleştiri oklarından nasiplerini alanlar arasında sahte yurtseverler de yer alır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Balkanlarda yaşanan rejim değişikliği nedeniyle pek çok insan yeni yönetime yaranmak ve kendilerine ikbal sağlamak için Müslümanlıkla ve Türklükle uyuşmayacak davranışlar sergilerler. Fettah Efendi yeni kurulan düzene ayak uydurmak için benliklerinden vazgeçerek şahsiyetsizlik gösteren sözde vatanseverleri acımasızca eleştirmekten çekinmez. “Sahte Yurtsever” başlıklı şiir bunlardan birisidir.

Sahte Yurtsever

*Sever evet şu büyük yurtsever de milletini
Fakat çapulcudur o aşkın sorarsan illetini*

*Vatan için gerek ölmek bakın büyük aşka
Fakat bu başkasının borcu kendisi başka*

*Hayat ölümdedir diyor dinler bu hayat böceği
Hayatta gaye edinmiş fakat o ölmemeyi*

*Evi kalınca ne bes var yıkılsa Tanrı evi
Savaşta kurbağa amma salonda hamle devi*

*Cihan yıkılsın onun tatlı canı sağ olsun
Sema tutuşsun onun aşiyani bağ olsun*

*Binince kürsî-i va'za duruşta Numan'dır
Gelince menfa'ate bir Yehud'la yeksandır*

*Kadın görürse önünde coşar bu azmancık
Ve leş peşinde yiğittir taşar bu kuzmancık*

(Ey Yurdum, s. 93)

Fettah Efendi "Ey Yurdum" kitabında sadece Makedonya ve Üsküp'te yaşanan çarpıklıkları eleştirmekle kalmaz İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan yeni dünya düzeninde değişik coğrafyalarda yaşanan kargaşadan ve dökülen Müslüman kanından Fransa, İngiltere ve İsrail devletlerini sorumlu olarak görür.

Ümm-i Dünya

*Ey dünya bakınız ümm-i dünyanın
Gadr ile düştüğü kahr u dehşete
Medeniyet denen kanlı gayyanın
İrtikab ettiği zulm ü vahşete*

*Yıldırımlar yağar şimşekler çakar
Nil'inde alevden volkanlar akar
Beş bin yıl evvelki ehramlar bakar
Yirminci asırda bu cinayete*

*İngiliz adlı bu kaplan bozması
Fransız isimli sırtlan azması
İsrail denilen yılan sızması
Üç timsah tynetten bu fecâ'ate*

(Ey Yurdum, s. 156)

Bulgular ve Yorum

Çalışmamıza konu olan kitapta yer alan şiirlerde kullanılan kelimelerin dağılımına baktığımızda Fettah Efendi'nin düşünce dünyasını ve içinde

bulunduğu ruh hâlini daha iyi anlarız. Bu ruh hâli onun bir fikir adamı olarak düşüncelerinin temelini oluştururken bir şair olarak da şiirlerinin konusunu ve temasını biçimlendirir. İncelediğimiz eserde kullanım sıklığına göre en çok yer alan kelimeler ve kullanım sayıları şöyledir:

Din: 83	Düşman: 36	Şehit: 14	Melek: 7	Ezan: 4
Âh: 59	Matem: 25	Müslüman: 13	Hasta: 7	Minber: 4
Vatan/yurt: 52	Zindan: 24	Yetim: 12	Zillet: 7	Minare:3
Ruh: 46	Edeb/hayâ: 19	Viran/virane: 11	Şeytan/iblis: 7	Küffar: 3
Mezar/makber: 39	Öksüz: 17	Terk etmek: 9	Ölüm: 6	Vardar: 3
İman: 37	Irz/namus: 14	Baykuş: 7	Kur'an: 6	Yurtsever: 3

İncelediğimiz şiirlerde en sık tekrarlanan kelimenin “din” olması Fettah Efendi'nin medrese mezunu bir âlim olması ve dinî konulardaki hassasiyetini gösterirken, ikinci sırada yer alan kelimenin “âh” olması ise onun ruhundaki ızdırabın bir yansıması niteliğindedir. Kelime sıklığı açısından daha fazla tekrar eden diğer kelimeler de Fettah Efendi'nin din ve vatan konusundaki hassasiyetinin göstergesi niteliğindedir. Tam da bu halet-i ruhiye ve yaşadıkları sonucu ortaya koyduğu eserler onun “Üsküp'ün Akif”i olarak anılmasına vesile olmuştur (Karakuş, 2021).

Fettah Efendi din ve vatan konusunda o kadar hassastır ki bu konularda yazdığı şiirlerde öfkesine hâkim olamayarak hakaretin de ötesinde küfre varan ifadeler kullanmaktan da geri duramaz. “Ey Yurdum” kitabında hakaret ve küfür olarak kullanılan kelimeler ve kullanım sıklıkları şöyledir:

Hain: 5	Aşüfte: 2	Kuduz: 1	Piç: 1	Kaplan:1
Domuz: 4	Merkep: 2	Solucan: 1	Kerhane:1	Tavşan:1
Yılan: 4	Sansar: 1	Köpek: 1	Timsah: 1	Kahpe: 1
Zağar: 2	Kurbağa:1	Züppe: 1	Sırtlan:1	

Abdül Fettah Rauf yukarıda yer alan bu kelimeleri vatani bırakıp gidenleri eleştirmek için benzetme amaçlı kullandığı gibi bazen de özellikle bulunduğu makama ve mevkiye uygun davranmayan, liyakat sahibi olmayan din görevlisi ya da ulema sınıfından kimseler için kullanır. Bunlara bir örnek olarak şu dörtlükleri verebiliriz:

Abdal değil kederli mi sevmez mekâneti
Her avcıya zağarlığa vardır mahareti
Bir hak için mücadeleye yok cesareti

Her batılı himayeye çoktur cesareti

*Eyvah! Başı sarıklı hoca sandığın adam
Heyhat adam değil de o her zalime madam
Namusunu yapar basamak mansıba çıkar
Bir bir ...desen alır o namlı makam*

*Katran yüzüyle başta yakışmış o ak sarık
Payinde tek domuz derisinden yaman çarık
Dört yanda bir domuz tama'ıyla koşar gider
Hırsı domuz kadar kabarık dinî çok arık*

(Ey Yurdum, 2023, s. 140)

Sonuç

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Din adamlığı yanında şair kimliğiyle de karşımıza çıkan Abdülfeftah Rauf Efendi şairlerindeki söyleyiş özellikleriyle de nev-i şahsına mahsur bir kişiliktir. Fettah Efendi duygusal ve hassas bir kişiliğe sahip bir şairdir. Din ve vatan gibi konularda taviz vermez bir tavır vardır. Komünist rejim zulmü altında kendisinin ve arkadaşlarının yaşadıkları onun öfkesini kabartır. Rejim değişikliği yüzünden yaşadıklarının yanında zamanın ulema geçinen din adamlarının düzene uymak için yaşadıkları fikri ve davranışsal savrulmalar onun öfkesini daha da artırır. Bu nedenle şairlerinde sözünü hiç sakınmadan ve çekinmeden söyler. Şair kişiliği gereği zaman zaman ümitsizliğe kapılıp karamsarlaştığında duygularını "köpek, kuduz, yılan" gibi metaforik kullanımlarla dile getirirken. Korkarak yurdundan kaçanları ise "tavşan" benzetmesiyle eleştirir. Şüphesiz ki Fettah Efendi'nin bu derece öfkeli olmasında uzun süre hapis yatmış olması, hapisten çıktıktan sonra da kovuşturmalara ve takiplere maruz kalması da oldukça etkilidir. Hayatını inandığı değerlere uygun bir şekilde yaşayamıyor olmak onu kızdırmaktadır. Buna ek olarak etrafındaki birtakım insanların yaşadıkları savrulmalar ve değerlerinden uzaklaşarak hâkim idarenin güdümüne girmeleri onun fitratına uygun olmayan bir durumdur. Bütün bunlar Fettah Efendi'nin üslubuna tesir eder ve onu bu denli kızgın ifadeler kullanmaya sevk eder.

Kaynakça

- Abdulla, S. (2023). *Abdülfeftah Rauf Şiiri, Düşünce Dünyası ve Hayatı*. Üsküp: İDEFE Yayınları.
- Birinci, N. (2015). Şiirin Dünyası. *Aydın Türklük Dergisi*, 1, 15-34

Karakuş, E. (2021). *Üşküp'ün Âkif'i Balkan şairi Üşküplü Abdülfettah Rauf'un şiiri Üzerine Makaleler*. İstanbul: Kriter.

Rauf, A. (2023). *Ey Yurdum*. Üşküp: İDEFE Yayınları.

Yiğitbaş, M. (2023). 1950 Sonrası Türk şiirinde Geleneğın Yansımaları. *Türk Dili*, 862, 294-306.

- - -

Etik Beyan ve Açıklamalar:

1. Bu makalenin yazar(lar)ı, etik kurul iznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
2. Bu makalenin yazar(lar)ı, araştırma ve yayın etiğı ilkelerine uydıklarını kabul etmektedir.
3. Bu makalenin yazar(lar)ı, kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf gibi bütün belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
4. Bu makalenin benzerlik raporu bulunmaktadır.

BALKANLARDA TÜRK DİLİ VE
EDİBİYATI ARAŞTIRMALARI
STUDIES ON TURKISH LANGUAGE
AND LITERATURE IN THE BALKANS
تۈرك دۈيۈمۈ بۈيۈمۈ بۈيۈمۈ
بۈيۈمۈ بۈيۈمۈ بۈيۈمۈ

balted

Türkçede "Karadağlıca" Dil Adının Kullanılışına Dair

On Use of Montenegrin Language Name in Turkish

CEMRE SENA YILDIZ*

Öz

Karadağlıca; Balkan coğrafyasında konuşulan, Karadağ' da resmi dil statüsüne sahip olmuş, iki adet yazı sistemi, iki adet ağız sahası bulunan Güney Slav dilidir. Türkçenin Balkan coğrafyasındaki komşularından biri olmasına rağmen Türkçe konuşurlar tarafından daha az duyulan ve bilinen dillerdendir. Bunun sebebi, konuşur sayısının diğer dillere göre az olmasına bağlanabilir. Türkçede bu dilin ismi, dili konuşan etnik kökene (Karadağlı) getirilen {+CA} ekiyle kurulmuştur. Ancak Türkçe yazılan akademik kaynaklarda bu dilin "Karadağlıca" olan adının yanında farklı şekillere de rastlanmıştır. Yayınlardaki örnekler sunulurken durum ortaya konmuştur. Bu çalışmada öncelikle ana hatlarıyla Karadağ'a, Karadağlılara ve Karadağlıcaya dair genel bilgiler aktarılmıştır. Ardından Karadağlıların dillerini nasıl adlandırdıkları ve başka dillerde bu dilin nasıl adlandırıldığı açıklanmıştır. Çalışmanın öne sürdüğüleri arasında, Türkçede yeni kullanıma giren veya yaygınlaşan dil adlarında {+CA} yapım ekinin ülke veya coğrafya adına değil, o dili konuşan etnik ada getirilmesi gerektiğidir. Türkçenin dil adı düzeni millet, kavim, halk adlarına {+CA} ekini veya "dili" sözüyle kurulur. Ülke adına doğrudan ek getirerek yapılan adlandırmalar hatalı kullanılan adlar olarak yanlış anlamalara yol açabilir. O ülke veya coğrafyadaki diğer dilleri kapsam dışı bırakarak çok dilliliği ihlal edebilir ve Türkçenin dil adlandırma yaklaşımıyla da çelişir. Çalışma bu görüşten hareketle, yanlış kullanımların önüne geçmek ve henüz yaygınlaşmadan hatalı şekilden kaçınmak gerektiğini vurgulamıştır.

Anahtar Kelimeler: Karadağ, Karadağlı, Karadağlıca, Karadağlı dili, dil adlandırması.

Abstract

Montenegrin is a South Slavic language spoken in the Balkans, official language in Montenegro. It has two writing systems, two dialectal areas. Despite being one of the neighboring languages to Turkish within the Balkans, Montenegrin remains relatively unfamiliar to Turkish speakers. This may be attributed to its smaller number of speakers compared to other languages. In Turkish, the name of this language is derived by attaching the suffix {+CA} to the ethnonym of speakers (Karadağlı). However, in Turkish academic literature, alternative names for this language are also encountered alongside "Karadağlıca." Examples from publications are provided to illustrate this variation. This study first offers a general overview of Montenegro, Montenegrins, and the Montenegrin language. It then examines how Montenegrins refer to their language and how it is named in other languages. Among the arguments put forth is the assertion that in Turkish, when naming languages newly introduced or gaining prominence, suffix {+CA} should be applied to the ethno-nym of speakers, rather than to the name of the country or region. Turkish naming conventions for languages are typically structured by adding the suffix {+CA} or the word "language" to the names of nations, ethnic groups, or communities. Naming practices based on the country's name can lead to erroneous interpretations, potentially excluding other languages spoken in the region, violating multi-lingualism, and contradicting the Turkish approach to language nomenclature. Building on this perspective, the study underscores the need to avoid incorrect naming practices before they become widespread and to adhere to accurate naming conventions.

Keywords: Montenegro, Montenegrin (Karadağlı), Montenegrin language (Karadağlıca), language nomenclature.

* Doktora öğrencisi / Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Uşak/TÜRKİYE, cemresenayildiz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3874-5193

Gönderilme Tarihi | Date Applied: 05/12/2024

Kabul Tarihi | Date Accepted: 15/01/2025

Araştırma Makalesi | Research Article

Giriş

XXI. yüzyılda bugün Balkan topraklarında yer alan bağımsız ülkelerden biri Karadağ’dır. Adriyatik kıyısındaki bu devletin Karadağlıca olan resmî dilinin kullanım standartları, 2000’li yıllarda ilerleyen devletleşme süreciyle birlikte ilerlemektedir. Karadağlıların ana dili olan Karadağlı diline dair literatür bilgisi Türkçede azdır. Türkçe konuşan veya Türkçeyle yazan yaygın kitlede ise bilgi karmaşası olduğu da söylenebilir. Bu çalışma böyle bir gözlem sonucunda oluşmaya başlamış, Türkçede az bilgi sahibi olunan ve kullanımı zaman zaman karıştırılan Karadağlıcanın kullanılışını araştırıp sunmayı amaçlamıştır. Araştırma sırasında Türkçenin dil adı yapma tercihinde de bakılmış ve “Karadağlıca” dil adının kullanılışı akademik yayınlardan taranmıştır. Durum tespiti yapmanın yanında bu çalışma, Türkçede yeni yeni kullanımı yaygınlaşan bir dil adının doğru şekilde standartlaşmasına katkı sunmayı da amaçlamıştır.

Tarihte *Karadağ* dışında, *Zeta*, *Duklja*, *Dioclea*, *Hersek*, *Kuzey Arnavutluk* (veya *Arnavutluk*), *Brda* gibi adlarla anılan Karadağ coğrafyasının (İğci, 2019a, s. 3) Türkler, Karadağlılar ve diğer bazı milletlerle bir tarihi olmuştur.

XX. yüzyılda Karadağ, hızla değişen olayların ve ideolojik bakış açılarının etkisiyle oldukça çalkantılı tarihe sahip olmuştur. Karadağ, 1878 Berlin Kongresi’nde alınan kararlar o zamanki Türk devletinden bağımsızlığını kazanmıştır. Karadağ’ın 1918 senesinde Sırbistan ile birleşmesiyle birlikte, 40 yıllık bağımsızlık dönemi sona ermiştir. Karadağ daha sonra Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı bünyesine dâhil olmuştur. Krallık, 1929 yılında Yugoslavya Krallığı hâline gelmiştir. 1941 senesinde savaşın patlak vermesinden sonra; 1945 sonrasında sosyalist yönetime sahip Yugoslavya kurulmuş, Karadağ da bu devletin federal parçalarından biri olmuştur. Kuruluşunda ülke, Demokratik Federal Yugoslavya olarak anılıp, kısa zaman sonra Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti adını almıştır. 2003 yılında Karadağ, Sırbistan-Karadağ isimli federal yapının parçası olmuştur (Rastoder, 2017, s. 90; İğci, 2019a, s. 14; Tulun, 2022, s. 3).

Sırbistan ile kurulan üç yıllık devletler birliğinden sonra 21 Mayıs 2006 tarihinde Karadağ’da bağımsızlık referandumu yapılmıştır. Bu referandumdan bağımsızlığa evet sonucu çıkmıştır. Bu sonuçla Karadağ bağımsızlığını ilan ederek Sırbistan-Karadağ federasyonundan ayrılmıştır. Türkiye 22 Haziran 2006’da Karadağ’ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden (7. ülke) biri (Dilek, 2022, s. 186) olmuştur.

Karadağ Cumhuriyeti, 13.812 km² yüzölçümüne sahiptir. Karadağ, Balkan Yarımadası’nın batısında yer almaktadır. Karadağ’ın sınır komşuları arasında kuzeyinde Sırbistan, doğusunda Kosova, güneydoğusunda Arnavutluk, batısında Hırvatistan ve Bosna-Hersek bulunurken güneyi de Adriyatik Denizi ile çevrilidir (Morrison, 2009; Urhan, 2015, s. 114; İğci, 2019a, s. 17). Karadağ

bugün cumhuriyet idaresine sahip parlamenter demokrasi ile yönetilmektedir. Seçimler dört yılda bir yapılmaktadır. 2024 yılı itibarıyla ülkede belediye olarak 25 idari birim vardır.

Başkenti Podgoriça (*Podgorica*) olan Karadağ'da, Nikşiç (*Nikšić*), Akova (*Bijelo Polje*), Bar, Berane, Hersek Novi (*Herceg Novi*), Taşlıca (*Pljevlja*), Rojay (*Rožaje*), Kotor, Ülgün (*Ulcinj, Ulqin*), Budva, Danilovgrad, Çetine (*Cetinje*), Tivat, Plav, Moykovaç (*Mojkovac*), Kolaşin (*Kolašin*) gibi yerleşim merkezleri bulunur. Güney-güneybatı yönlü sahil kesimi Adriyatik Denizi'ne bakan bugünkü Karadağ, turizm özelliğiyle ön plandadır. Makalenin kapsamındaki Karadağlılardan başka ülkede Sırp, Boşnak, Arnavut, Hırvat, Rom, Mısırlı, Makedon, Sloven, Türk gibi çeşitli milletler yaşamaktadır. Yakın yıllarda yürütülen akademik saha çalışmaları ve inceleme yayınlarıyla Karadağ Türklerinin¹ dil ve kültür özellikleri sunulmuştur.

Karadağ'ın coğrafyası, ülkenin kuzey kesimindeki yüksek dağlardan, orta ve batı kesimindeki karstik bölgelere doğru dar bir bölgeye uzanmaktadır. Karadağ kıyı şeridi 294 km uzunluğundadır. Karadağ, Adriyatik Denizi üzerinden tüm dünyayla bağlantılı büyük bir ulaşım ağına sahiptir ve bu durum Karadağ'a hem turizm hem de ticaret açısından büyük bir avantaj sağlamaktadır. Özellikle Kotor Limanı'na her yıl birçok yolcu gemisi yanaşmaktadır (Orhanlı, 2020, s. 14, 20). Son yıllarda Karadağ, turistik anlamda önemli bir yükseliş yaşamıştır. Özellikle Adriyatik Denizi kıyılarındaki doğal güzellikleri, tarihî şehirleri ve kültürel zenginlikleriyle dikkat çekmektedir. UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Kotor, tarihî yapıları ve katedralleri; Adriyatik kıyısındaki Budva, Balkanlar'ın en büyük gölü olan İşkodra Gölü, Perast kasabasının mimarisi ve tarihî kiliseleri, Durmitor Millî Parkı, yürüyüş rotaları, meşhur Tara Kanyonu ve kayak olanakları son yıllarda Türkiye'nin ilgisini çekmiştir. Karadağ'ın bu çeşitliliği ülkeyi önemli bir turizm noktası hâline getirmiştir. Coğrafi yakınlık, vizesiz ziyaret imkânı, ekonomik fırsatlar, tarihî bağlar ve turizm potansiyeli gibi unsurlar, Karadağ'ın Türkiye'den yoğun ilgi görmesini sağlamıştır.

Karadağ coğrafyasının büyük bölümünde ılıman Akdeniz iklimi hâkim olup, ülkenin kuzeyinde karasal iklim görülmektedir. Karadağ topraklarının önemli bir kısmını yüksek dağlar, derin vadiler ve nehir kanyonları oluşturmaktadır (Urhan, 2015, s. 114). Adriyatik sahiliyle İşkodra Gölü civarında

¹ Hem halk arasında hem akademik dünyada yeni yeni bilinmeye başlanan Karadağ Türkleri için Alpay İğci'nin şu yayınlarına öncelikle bakılabilir: "Karakteristik Birkaç Özellik Bakımından Rumeli Ağzıları İçinde Karadağ'ın Yerinin Tespiti" (2018), "Karadağ Türk Ağzı" (2019), "Türkiye Türkçesi Coğrafyası İçinde Karadağ Sahası" (2019), "Karadağ Ağzılarında Gelecek Zaman Eki Olarak {-[A]r}" (2019) ve "Karadağ Topraklarında Türkçe ve Karadağlıca Ağzılarının Etkileşimi" (2021).

verimli bir ova dışında ülkenin çoğu, yüksek Dinar Alpleri’nin kapladığı ekonomik ve sosyal yönden geri kalmış dağlık kısımlardan oluşur. Ziraata elverişli bölgeleri azdır. Mera ve ormanlık alanları bol olması nedeniyle hayvancılığa daha müsaittir (Özer, 2010, s. 7).

1. Genel Bilgilerle Karadağlıca

Bu çalışmanın konusu olan Karadağlıca veya Karadağlı dili, Hint-Avrupa dillerinin Baltık-Slav dairesinde yer alan bir dildir. Anılan küme içinde, Slavca kolunun güney kesimindedir. Güney Slav kesiminin ise Boşnakça, Hırvatça, Sırpça, Slovence ile beraber batı grubunda konumlanır. Türkçenin Balkan coğrafyasındaki komşularından biri Karadağlıcadır. Konuşur sayısının diğer dillere göre daha az olması, kısıtlı coğrafi yaygınlığı ve bugün Türkiye Türkçesinin batı sınırlarında bulunması gibi sebeplerle Karadağlıca, Türkçe konuşanlar tarafından pek bilinmemektedir (İğci, 2020, s. 18-19).

Karadağ Cumhuriyeti’nde yakın geçmişte resmî dil statüsü kazanan Karadağlıca, Güney Slav dilleri ailesi içinde yer alan ve nispeten yeni araştırılmaya başlanmış bir dildir. Yapılan literatür taramaları, bu dile ilişkin akademik çalışmaların henüz sınırlı ve yeni olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun nedeni, Karadağlıcanın resmî dil olarak tanınmasının yakın bir geçmişte gerçekleşmesi olabilir.

Karadağlı dilinin resmî dil statüsüne sahip olmasını takip eden birkaç yıl içinde dilin yazım kuralları ve kılavuzu, grameri devlet organlarının desteğiyle hazırlanmıştır. Bunun yanında, Karadağ’ın bağımsızlığının öncesinde ve bağımsızlık sonrasında Karadağlıcaya dair çeşitli dil çalışmaları yayımlanmıştır. Dilin kendi adı “Crnogorski jezik” / “Црногорски језик” / (Tsırnogorski yezik/) şeklindedir. Karadağlı dili, ISO 639 listesinde “CNR” koduyla bulunur (İğci, 2020, s. 17).

Yeni kurulan bir ülke olarak Karadağ Anayasası’nın 13. maddesi ile ülkede kullanılan resmî dilin Karadağlıca olduğu; Sırpça, Boşnakça, Arnavutça ve Hırvatçanın da resmî kullanımının olabileceği belirlenmiştir. Anayasal olarak her iki yazı sisteminin eşit olması sebebiyle, Karadağlı alfabesi iki paralel varyanta sahiptir: Kiril ve Latin alfabeleri eşittir (Anayasa, “Çlan 13”).

Karadağ içinde genel kullanımda Karadağlıcanın Latin esaslı alfabesinin daha yaygın olduğu söylenebilir. Günlük kullanımda, yayıncılıkta, iletişimde Latin yazısının yaygınlığı gözlemlenebilir. Karadağlıların çokluğunda bu yönde bir tercih olduğu da belirtilebilir (İğci, 2020, s. 24).

Alfabe 32 harfe sahiptir. Latin varyantındaki harflerden 29 tanesi monograftır. Her harf/işaret tek sesi karşılar. Ayrıca, iki harften oluşan 3 digraf vardır: “dz”, “lj”, “nj”. Bunlardan “lj” telaffuz edilirken, /l/ ve /y/ sesleri duyulabilir. Türkçede ince ünlü sırasındaki (*el, beylik* vb.) “l” ile telaffuzu

oldukça yakındır. Yine “nj” digrafı da /n/ ve /y/ seslerini telaffuzda hissettirir. Kiril varyantında her harf/işaret bir sesi karşılar. Konuşulduğu gibi yazılan bir alfabe olarak, Türkçe konuşanların kolayca algılayabileceği özelliktedir. İmla ile telaffuz birbirine denktir. Karadağlı alfabesinin Latin varyantıyla Kiril varyantının harf sıraları birbirinden farklıdır (İğci, 2020, 24).

Karadağ’ın etnik dağılımında Karadağlı, Sırp, Boşnak, Arnavut, Hırvat, Türk, Rom gibi çeşitli halklar sayılır. Dolayısıyla Karadağ’ın resmî dilinin adı onu konuşan etnik grup “Karadağlı” kelimesine {+CA} eklenmesiyle kurulmuştur (İğci, 2019b, s. 218). Bu ad, “*Türkçe*” başta olmak üzere, “*Almanca*”, “*Çekçe*”, “*Estonca*”, “*Farsça*”, “*Fransızca*”, “*Gürcüce*”, “*İngilizce*”, “*İbranice*”, “*Slovakça*” gibi çok sayıda dil adında olduğu şekildedir. Karadağlıca için Karadağ’da “Kuzeybatı Karadağlı ağızları” ve “Güneydoğu Karadağlı ağızları” şeklinde iki ana ağız bölgesinden söz edilmiştir (İğci, 2020, s. 19-20).

2. Kendi Dilinde ve Başka Dillerde “Karadağlı Dili/Karadağlıca”

Karadağlılar dillerini “Crnogorski jezik” / “Црногорски језик” (/Tsrnogorski yezik/) şeklinde ifade ederler. Boşnakça ve Hırvatçada “Crnogorski jezik”; Sırpçada “Црногорски језик”; Makedoncada “Црногорски јазик”; Slovincede “Črnogorščina” veya “Črnogorski jezik”; İngilizcede “Montenegrin language”; Almancada “Montenegrinische Sprache”; Fransızcada “Monténégrin”; Rusçada “Черногорский язык” şeklinde kullanılır (İğci, 2020, s. 23). Yukarıda da belirtildiği gibi, bu dilin Türkçedeki adı “Karadağlıca” veya açık olarak “Karadağlı dili” şeklindedir.

3. Akademik Yayınlardaki Kullanımlar

Türkçede üzerine az bilgi bulunan dillerden birisi olduğu literatür taramasından da anlaşılabilir. Akademik yayınlar tarandığında dil adı olarak Karadağlıca için asıl şeklin yanında bazı ilave şekillerinin de olduğu görülmüştür. Kaynaklarda bu dilin Türkçedeki adı için “Karadağlıca”, “Karadağca” ve “Karadağça” kullanımları tespit edilmiştir. Yayınlanma tarihlerine göre dizilerek her çalışma için bir örnek aşağıda verilmiştir. Yıl bazlı gösterim ile çalışmaların hangi yıllarda yapıldığının görülmesi, çalışmaların niteliğine dair fikir edinilmesi de hedeflenmiştir. Bu çalışmanın amacı yayınlardaki durumun tespiti olduğu için yazarlar değerlendirilmemiştir ve yine aynı sebeple örneklerin kaynaklarında yıl ve sayı gösterilmiştir. Yayınlanma yıllarıyla ilgili çalışmada dil adı için kullanılan şekil arasında ilgi düşünülebilir.

Türkçede bu dil adını “Karadağlıca” şeklinde anan çalışmalar için kronolojik sırayla şu örnekler verilebilir:

"György Hazai'nin çalışmasında, Rumeli'nin iki ana kolundaki özellikleri ve bunların alıntılardaki yansıması görülmüştür. Hazai'nin andığı dillere

Arnavutça, Boşnakça, Makedonca, Hırvatça, Karadağlıca, Rumence ve Yunanca da eklenebilir." (2018 Kaynak-1, s. 526);

"Böyle aile veya ortamlarda Türkçe, baskın Karadağlıca, Sırpça gibi dillerin resmî güçleri sebebiyle zaman zaman ikinci planda kalsa da yok olmamıştır." (2019 Kaynak-1, s. 24);

"Bu sosyolojik durum neticesinde Karadağ'da Karadağlıca, Sırpça, Boşnakça ve Hırvatçanın baskınlığında birçok dil konuşulur." (2019 Kaynak-2, s. 168);

"Çok dilli Karadağ'ın resmî dilinin Türkçedeki adı "Karadağlıca"dır." (2019 Kaynak-3, s. 206);

"İlgili konuşurlar resmî dil Karadağlıca'yı da bilmektedirler. Bundan dolayı, çekim konusunda emin olmak adına, sorular ara ara Karadağlıca olarak da sorulmuştur." (2019 Kaynak-4, s. 863);

"Ülke içinde Karadağlıca, Güney Slav dillerinden Sırpça, Boşnakça ve Hırvatça; kendi alt dil kolundan Arnavutça; Altay dillerinden Türkçe ile komşuluk içindedir." (2020 Kaynak-1, s. 19);

"Karadağlıca, Hint-Avrupa dillerinin Baltık-Slav dairesi içinde, Slavca kolunun Güney kesiminde yer alır." (2021 Kaynak-1, s. 485);

"Dolayısıyla bugünkü araştırmacı, Sırpça, Hırvatça, Karadağlıca, Arnavutça, Macarca gibi dillerde bugün kullanılan öğelerin yüzyıllar önce Türkçeden geçmiş veya Türkçeye ortaklaşa kullanılmış olabileceğini unutmamalıdır." (2021 Kaynak-2, s. 91);

"Bu çalışmada Batı Balkanlar'da konuşulan Sırpça, Boşnakça, Hırvatça, Karadağlıca, Makedonca gibi diller ile Kosova Türkçesinin ilişkide olduğu Goranca, Torbeşçe lehçeler düşünülmektedir." (2021 Kaynak-3, s. 594);

"Resmi dili Karadağlıca'dır. Karadağlıca veya Karadağlı dili, Hint-Avrupa dillerinin Baltık-Slav dairesinde yer alır." (2022 Kaynak-1, s. 469);

"Boşnakça, Arnavutça, Pomakça, Goralıca, Sırpça, Hırvatça, Karadağlıca, Makedonca, Rumence, Yunanca, Bulgarca, Ulahça, Romca, Romanca, Yahudi İspanyolcası ile Türkiye Türkçesinin büyük veya küçük çapta etkileşiminden söz edilebilir." (2023 Kaynak-1, s. 594);

Dilin isminin "Karadağca" şeklinde görüldüğü örnekler tarih sırasıyla aşağıdaki gibidir:

"Balkan dil bilim bölgesinde 6 Slav dili (Sırpça, Hırvatça, Boşnakça, Karadağca, Makedonca, Bulgarca), 1 Latin dili (Rumence), bağımsız Yunanca, Arnavutça ve Hint-Avrupa dili olmayan tek dil, Türkçe yer alır." (2006 Kaynak-1, s. 75);

"Nisan ayındaki nüfus sayımında Karadağ vatandaşlarının etnik kimlikleri dışında Sırpça mı, yoksa Karadağca mı konuştuklarını da belirtmeleri gerekiyor." (2011 Kaynak-1, s. 3);

"Sırpça bilen birisi Hırvatça, Karadağca ve Boşnakçayı da rahatlıkla anlayıp konuşabilmektedir." (2012 Kaynak-1, s. 72);

"Eski Hırvat dilini canlandırmak, yeni kelimeler türetmek, böylece Hırvat dilini Boşnakça, Sırpça, ve Karadağcadan farklılaştırmak gibi hususlar bağımsızlık sonrası Hırvatistan siyasetinin önemli gündem maddeleri arasında yer almıştır." (2015 Kaynak-1, s. 55);

"Taşlıca'nın bu dönem idari tarihini inceleyen Türkçe, İngilizce, Sırpça yahut Karadağca monografik bir çalışma bulunmamaktadır." (2015 Kaynak-2, s. 178).

"Kimi bölgelerde, özellikle de Bosna Hersek ve Karadağ'da tamamen aynı şiveyi konuşanlar, etnik gruplarına bağlı olarak dillerini Sırpça, Hırvatça, Boşnakça veya Karadağca diye adlandırmaktadır." (2020 Kaynak-2, s. 153);

"Bengalce konuşan turist sayısının 9.244 ve Karadağca konuşan kişi sayısının da 4.221 olması sebebiyle bu dillerde de daha fazla turist rehberi ihtiyacının yakın gelecekte ihtiyaç olmadığı düşünülmektedir." (2020 Kaynak-3, s. 179);

"Türkçenin Sırpçadaki (ya da Boşnakça, Hırvatça, son dönemde ise Karadağca) etkisi ve gücü hakkında birçok çalışma vardır." (2022 Kaynak-2, s. 185);

"Görüşülenler içerisinde en yüksek yabancı dil becerisine sahip olanlar arasında Güney Asya ülkelerinden AFG-K2 Türkçe, Farsça, İngilizce, Çince, Özbekçe, Türkmence, Tacikçe, Peşunca, Urduca ve Hazarca; Balkan ülkeleri grubundan KAR-K1 Hırvatça, Boşnakça, Karadağca, Slovence, Sırpça, İngilizce, Rusça, Arnavutça, Türkçe bilmektedir." (2023 Kaynak-2, s. 27).

Bir çalışmada bu dilin ismi "Karadağca" şeklinde kaydedilmiştir:

"Ülkenin resmi dili Karadağca olmakla birlikte resmi olarak Sırpça, Boşnakça ve Arnavutça ile Hırvatça dilleri de kullanılmaktadır." (2022 Kaynak-3, s. 183).

Dil adı yapan {+CA} ekini taşıyan ad varyantlarının yanında, birkaç yayında "Karadağ dili" gibi bir kullanım da görülmüştür (Gökdağ, 2012, s. 78-79; Temizer, 2013, s. 226; Özkan, 2016, s. 91; Handžić, 2017, s. 381; Köseoğlu, 2020, s. 158). *Türkiye dili*, *Fransa dili* gibi bir ifadeye benzeyen bu kullanımın tespit edildiği bazı yayınlarda kararsızlıktan veya ikilemeden doğmuş izlenimi veren bu kullanım anılmakla yetinilmiştir.

4. Türkçenin Dil Adı Verme Tercihini

Karadağlıcanın çeşitli Türkçe yayınlardaki kullanımına bakıldıktan sonra, bir sonuca varma açısından Türkçenin dil adı verme tercihinin bakmak faydalı olacaktır. Dil adı verme tercihleri dil bilimi terminolojisinin önemli bir parçasıdır ve bu tercihler Türkçede, dilin ait olduğu etnik gruplara gönderme yapılması şeklinde ortaya çıkar. Türkçenin dil adı verme tercihinin bakılarak hem akademik hem de toplumsal açıdan daha belirgin ve anlaşılır bir tanımlama sağlamak amaçlanmaktadır.

Türkçe, yapı bakımından eklemeli diller grubunun sondan eklemeli diller sınıfında yer alır. Türkçe bu eklerle, isim ve fiil tabanlarından sözlükçül birimler türetir ya da sözcüklerin sözdiziminde kullanımını sağlar (Alibekiroğlu, 2017, s. 35). Türkçede dil adlarının oluşumunda isimden isim yapım eki {+CA} temel işaret görünümündedir. Yani, Türkçe konuşurları bir dilin adını yaparken ekli kullanım olarak buna başvurmuşlardır. Buradaki tercih etnik ad ve {+CA} şeklindeki diziliş olup etnik ad, coğrafi addan gelişen bir ad da olabilir. Türkçedeki bu tercihe dikkat edilmesi, konuşan ve konuşulan dil bağını sağlaması bakımından önemlidir (Korkmaz, 1959, s. 327; Korkmaz, 2007, s. 39; İğci, 2019b, s. 218). Ekin bu işlevi, “gibilik, benzerlik” gösteren çekim işlevinin bir türetme eki işlevine dönüşmesinden oluşmuştur (Korkmaz, 1959, s. 327) ve vurgu, ekin kendisinden önceki hece üzerine atılır (Tosun, 2010, s. 1478; Gökdayı ve Sebzecioğlu, 2011, s. 157).

Sonuç

Taranan çalışmalar incelendiğinde bu dilin adını doğru olarak "Karadağlıca" şeklinde kullananların, bu dili merkeze alan ve bu dile odaklanan araştırmalar olduğu görülebilir. Burada Karadağlıların dilini anlatmaya, onu incelemeye çalışan yayınlar söz konusudur. Öteki hatalı varyantı kullanan çalışmalarda konu kapsamındaki dil (yani Karadağlıca), diğer dillerin yanında genel olarak anılmıştır. Bu tür çalışmalar Karadağ'ı siyasi, sosyal vb. yönlerden ele alan çalışmalardır. İçlerinden bazıları dil merkezli olmayan yayınlardır.

Karadağlı etnoniminin dili Karadağlıca için, Türkçe akademik yayınlarda söz yapısı Türkçeye uygun olan *Karadağlıca* yanında hatalı şekil *Karadağca* ve ünsüz uyumunu göz ardı eden şekil *Karadağca* tespit edilmiştir.

Bu çalışmada konu edilen dilin konuşurlarının adı *Karadağlı*, kendi dilinde de aynı şekildedir (*Crnogorac*). Bu etnik ad "Karadağ" (*Crna Gora*) coğrafya adından çıkmıştır. Karadağlı dilinin ismindeki bu dil adı verme tercihi ilk değildir. Türkçede daha önce kullanılmış olan *Karahanlıca*, *Osmanlıca*, *Karamanlıca* gibi kimi örneklerde de bu durum söz konusudur. Örneğin “Karahanlıca” adı, dilin tarihi bağlamını ve ait olduğu hanedanlığı, devleti ifade etmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Türkçede diller dilin “konuşurlarına”

yani millete (böyle durumlarda da bağlı oldukları hanedana, devlete) atf yapılarak adlandırılır. “Karahanca” gibi bir ifade yerine “Karahanlıca”, dilin Karahanlılar gibi bir siyasi yapı ve toplumun parçası olduğuna işaret eder. Aynı şekilde “Osmanlı”, hem bir hanedanı hem de bu hanedanın kurduğu geniş bir medeniyeti ve insanları ifade eder. Bu tarihi dönemde konuşulan dil döneminin kısa adı da Türkçenin yapısına uygun bir şekilde, {+CA} ekiyle *Osmanlıca* şeklinde kurulmuştur. Dili konuşan ülke veya bölge değil; o dilin konuşurları yani insanlardır. Karamanlıcaya gelinecek olursa, yine aynı şekilde “Karamanlı” konuşur adından oluşturulmuştur. Karamanlıların konuştuğu dile kısaca *Karamanlıca* denmiştir.

Karadağ’ın etnik dağılımında Karadağlı, Sırp, Boşnak, Arnavut, Hırvat, Türk, Rom gibi çeşitli halklar olduğu belirtilmişti. Bu etnik çeşitlilik dil adlandırmasında dikkat gerektirir. Bölge adından dil ismi oluşturmak bu noktada da sakıncalıdır. “Karadağca” ifadesi, Karadağ’da sadece tek bir dilin varlığını kabul eden hatalı bir kapsayıcılığa sahiptir. Ayrıca bu dilin konuşurlarıyla kök-ek bağıını koparır. Bu dilin konuşurları Karadağlılardır ve bu dilin adı, “Karadağlı” etnik grubuna ek getirilerek oluşturulmuştur. Ülke adına doğrudan {+CA} eklenerek yapılan adlandırmalar yanlış kapsamlara yol açabildiği gibi, Türkçenin dil adı verme geleneğiyle de çelişir. Bu nedenle, “Karadağlıca” gibi adların Türkçede doğru standartlaştırılması önem taşır.

Nasıl “*Rusyaca*”, “*İngilterece*”, “*Almanyaca*”, “*Fransaca*”, “*Yunanistanca*”, “*Arabistanca*” gibi ülke adından yapılacak dil adları Türkçenin dil adlandırma kurallarına ters düşecekse, aynı durum “Karadağlıca” için de söz konusudur. Bu noktada akıllara “*Çince*”, “*İsveççe*”, “*Korece*”, “*Norveççe*”, “*Portekizce*” gibi kullanımlar gelebilir. Bu adlandırmalar Türklerin daha az temas kurduğu, uzak yörelerin dilleridir. Burada bilgi eksikliği söz konusudur. Bu dil adlandırmalarının Türkçede yanlış oluşması, Karadağlıcada da aynı hatalı şekle gidilmesini gerektirmez.

Türkçede kullanımı yeni yeni gelişen “Karadağlıca” için hatalı kullanımlardan kaçınmak ve Türkçe literatüre yanlış varyantlar ekleyip berraklığı kirliletmemek gerekir. Bu dile dair bilgisi olmayanlara bilgi kirliliği sunmamak önemlidir. Güney Slav dillerine mensup bu dilin Türkçede adı “Karadağlıca” veya eksiz şekliyle “Karadağlı dili” olarak kullanılmalıdır.

Kaynakça

- Alibekiroğlu, S. (2017). Türkçede Sözcük Türetme Yolları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16(1), 35-46.
- Anayasa: “Karadağ Cumhuriyeti Anayasası”, *Ustav Crne Gore*. 19 Oktobar 2007, Podgorica: Ustavotvorna Skupština Republike Crne Gore.

- Dilek, M. Ş. (2022). Türkiye-Karadağ İlişkileri. *Geçmişten Günümüze Türkiye-Balkan Ülkeleri İlişkileri* içinde, 181-200.
- Gökdağ, B. A. (2012). Balkan Ülkelerinin Anayasalarında Dil Kullanımı ile İlgili Düzenlemeler. *Turkish Studies*, 7(4), 69-97.
- Gökdayı, H.; Sebzecioğlu, T. (2011). Türkiye Türkçesinde {-CA} Biçimbiriminin Türleri. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 147-172.
- Handžić, A. (2017). Sultan IV. Murad’ın Erdel Prensi I. George Rakoçi’ye Yazdığı Berât. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 381-407.
- İğci, A. (2019a). *Karadağ Türk Ağzı*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- İğci, A. (2019b). Türkçede Kullanılan Dil Adlarının Yapısı. *XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 16-18.
- İğci, A. (2020). Güney Slav Resmî Dillerinden Karadağlıcaya Genel Bakış. *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 2(2), 17-30.
- Korkmaz, Z. (1959). Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek ile Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XVII(3-4), 275-358.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)* [2. baskı]. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köseoğlu, N. A. (2020). Batı Balkan Ülkelerinde Azınlık Hakları. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 28(1), 147-177.
- Morrison, K. (2009). *Montenegro: A Modern History*. Bloomsbury Publishing.
- Orhanlı, T. (2020). *Karadağ Dilinde Türkçe Unsurlar* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Özer, F. (2010). *Arşiv Vesikalarına Göre XIX. Yüzyılda Karadağ İsyanları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Özkan, A. (2016). Berlin Antlaşması Sonrasında Karadağ’da Müslüman Emlakı Meselesi. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 35(59), 85-114.
- Rastoder, Š. (2017). Montenegro and the Montenegrins in the Yugoslavia-Statehood Loss and Its Renewal. In *Yugoslavia from a Historical Perspective*, (s. 90-125).
- Temizer, A. (2013). Karadağ’da Öteki Sorunu: Müslümanlar (1878-1913). *History Studies*, Volume 5 Issue 3, s. 223-240.
- Tosun, İ. (2010). Türkiye Türkçesinde +CA Ekinin Kullanım ve Anlam Çeşitliliği. *Turkish Studies*.
- Tulun, T. E. (2022). *Ortodoks Kilisesi-Karadağlılar ile Sırp Ortodoks Kilisesi Arasında Kilise Çatışması* (No. rkvtg). Center for Open Science.

Urhan, V. C. (2015). Karadağ'da Osmanlı Hâkimiyetinin Zayıflaması (17. ve 18. Yüzyıllar). *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 113-135.

Taranan Kaynaklar:

- 2006 Kaynak-1: Eker, S. (2006). Bosna'da Etno-Linguistik Yapı ve Türk Dili ve Kültürü Üzerine. *Millî Folklor*, (72), 71-84.
- 2011 Kaynak-1: Türbedar, E. (2011). Balkanlar'da Nüfus Sayımları ve Kimlik Tartışması. *TEPAV Değerlendirme Notu*. (Mart 2011), 2-6.
- 2012 Kaynak-1: Gökdağ, B. A. (2012). Balkan Ülkelerinin Anayasalarında Dil Kullanımı ile İlgili Düzenlemeler. *Turkish Studies*, 7(4), 69-97.
- 2015 Kaynak-1: Bayram, M., & Emiroğlu, H. (2015). Hırvat Milliyetçiliğinde Dil Unsurunun Rolü The Role of Language in Croatian Nationalism, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 11(43), 39-67.
- 2015 Kaynak-2: Tuğluca, M. (2015). Güvenlik Kaygılarının İdari Modernleşmeye Etkisi: Taşlıca'nın İdari Dönüşümü 1851-1912. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, (38), 177-218.
- 2018 Kaynak-1: İğci, A. (2018). Batı Rumeli Ağızlarının Sınıflandırılması İçin Görüşler. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18(2), 523-534.
- 2019 Kaynak-1: İğci, A. (2019). *Karadağ Türk Ağzı*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- 2019 Kaynak-2: İğci, A. (2019). Türkiye Türkçesi Coğrafyası İçinde Karadağ Sahası. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 8(1), 159-182.
- 2019 Kaynak-3: İğci, A. (2019). Türkçede Kullanılan Dil Adlarının Yapısı. *XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 16-18.
- 2019 Kaynak-4: İğci, A. (2019). Karadağ Ağızlarında Gelecek Zaman Eki Olarak {-[A]r}. *X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*.
- 2020 Kaynak-1: İğci, A. (2020). Güney Slav Resmî Dillerinden Karadağlıcaya Genel Bakış. *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 2(2), 17-30.
- 2020 Kaynak-2: İvosevic İpek, S. (2020). Dil Öğretimi Amaçlı Türkçe-Sırpça Karşılaştırması. *International Journal of Language Academy*, 8(1), 151-165.
- 2020 Kaynak-3: Cansu, E.; Bahar, M. (2020). Türkiye'de Turist Başına Düşen Rehber Sayılarının Tespiti ve İhtiyaç Analizi. *3. Ulusal Turist Rehberliği Kongresi Bildiri Kitabı*, 173-183.

- 2021 Kaynak-1: İğci, A. (2021). Karadağ Topraklarında Türkçe ve Karadağlıca Ağızlarının Etkileşimi “Interaction of Turkish And Montenegrin Dialects In Territory of Montenegro”. *V. Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri: 7-8 Kasım 2019*, 483-534.
- 2021 Kaynak-2: İğci, A. (2021). Batı Rumeli’yi Osmanlı Türkçesi Geçmişiyile Anlamaya Çalışmak, “Trying to Understand Western Rumelia with Ottoman Turkish Background”. *I. Uluslararası Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 20-21
- 2021 Kaynak-3: Sülçevsi, İ.; Memishi, İ. (2021). Kosova Türklerinde Sevimli (Hipokoristik) Adlar. *Folklor/Edebiyat*, 27(106), 581-596.
- 2022 Kaynak-1: Kanacı, A., Demirarslan, D., & Savçın, E. B. (2022). Karadağ Geleneksel Konut Mimarisine Genel Bir Bakış. *Mimarlık ve Yaşam*, 7(2), 467-502.
- 2022 Kaynak-2: Özdamar, F. (2022). Kültürün Yolculuğu: Yeni Pazar Boşnak Kültüründe Türk Kültürünün İzleri. *Yol Kitabı*, 177.
- 2022 Kaynak-3: Dilek, M. Ş. (2022). Türkiye-Karadağ İlişkileri. *Geçmişten Günümüze Türkiye-Balkan Ülkeleri İlişkileri* içinde, 181-200.
- 2023 Kaynak-1: İğci, A. (2023). Rumeli’de *Türkiye Türkçesinin XXI. Yüzyılı, Doğumunun 80. Yılında Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı* içinde, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- 2023 Kaynak-2: Yolcu, F. (2023). Kültürlerarası İletişim Yeterliği Bağlamında Uluslararası Öğrencilerin Çok Dilli Becerileri. *SSD Journal*, 8(41), 15-28.

Etik Beyan ve Açıklamalar:

1. Bu makalenin yazar(lar)ı, etik kurul iznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
2. Bu makalenin yazar(lar)ı, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
3. Bu makalenin yazar(lar)ı, kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf gibi bütün belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
4. Bu makalenin benzerlik raporu bulunmaktadır.

Okumuş, S. (2025). Kosova'da Türkçe Yayımlanan Bilimsel ve Hakemli Bir Dergi: BAL-TAM. *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 7(1), 45-81. DOI: 10.47139/balted.1597861

Kosova'da Türkçe Yayımlanan Bilimsel ve Hakemli Bir Dergi: BAL-TAM

The Scientific and Refereed Journal Published in Turkish in Kosovo: BAL-TAM

SALİH OKUMUŞ*

Öz

Balkanlar Türk tarihi için önemlidir. Bölge ile doğrudan ilişkilerimiz Osmanlı İmparatorluğu ile başlar. Ancak I. Balkan Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmesiyle, zor duruma düşen Müslümanlar, II. Dünya Savaşı'na kadar karanlık bir dönem yaşar. Tito'nun önderliğinde Yugoslavya'nın kurulmasıyla verilen bazı haklar başta Türkçe öğretimi olmak üzere basın yayın hayatını da etkiler. Birlik ve Tan Yayınlarının çevresinde çıkarılan çeşitli gazete ve dergiler ile edebiyat, sanat ve kültür hayatı yeniden canlanır. Ancak Yugoslavya'nın dağılmasıyla Tan Yayın Şirketi kapatılır. Edebiyat ve sanat alanlarında çıkan gazete ve dergilerin de yayın hayatına son verilir. Özellikle Türkçe basın alanında büyük bir boşluk oluşur. Bu boşluğu doldurmak üzere o sıralar kurulmuş olan Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi, 2004 yılının Mart ayında Bal-Tam Türklük Bilgisi Dergisi'nin ilk sayısını çıkarır. Yılda iki kez çıkan dergi, 20 yıl aralıksız yayın hayatına devam ederek 41. sayısına ulaşır. Bilimsel ve hakemli bir dergi olan BAL-TAM tarih, edebiyat, halk bilimi, eğitim gibi farklı bölümleri içeren akademik yazılardan oluşmaktadır. Dergi çevrimiçi olarak yayımlanmasının yanı sıra fiziki olarak da basılır, ayrıca kendi adını taşıyan bir de web sayfası bulunur. Amacımız Balkanlarda Türkçe olarak yayımlanan bilimsel ve hakemli bir dergi olan BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisini kimlik bilgileri, şekil yapısı, muhteva özellikleri ve yazar kadrosu bakımından incelemektir.

Anahtar Kelimeler: BAL-TAM, süreli yayınlar, Kosova, dil, tarih, edebiyat, halk bilimi ve folklor araştırmaları.

Abstract

The Balkans are important for Turkish history. Our direct relations with the region begin with the Ottoman Empire. However, after the First Balkan War, with the withdrawal of the Ottoman Empire from the region, Muslims who fell into a difficult situation experienced a dark period until World War II. Some rights granted with the establishment of Yugoslavia under the leadership of Tito affected the press and publishing life, especially the teaching of Turkish. Literature, art and culture life were revived with various newspapers and magazines published around Birlik and Tan Publications. However, with the dissolution of Yugoslavia, Tan Publications Company was closed. The publication life of newspapers and magazines published in the fields of literature and art was also terminated. A great gap was created especially in the Turkish press. The Balkan Turkology Research Center, which was established at that time to fill this gap, published the first issue of Bal-Tam Türklük Bilgisi Dergisi in March 2004. The magazine, which was published twice a year, continued its publication life for 20 years without interruption and reached its 41st issue. BAL-TAM, a scientific and refereed journal, consists of academic articles covering different sections such as history, literature, folklore and education. The journal is published online as well as physically printed, and also has a web page bearing its own name. Our aim is to examine the BAL-TAM Türklük Bilgisi, a scientific and refereed journal published in Turkish in the Balkans, in terms of its identity information, form structure, content features and author staff.

Keywords: BAL-TAM, Kosovo, periodicals, language, history, literature, folklore research.

* Dr. Öğr. Üyesi / Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ordu/TÜRKİYE, salihokumus@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7990-2469

Gönderilme Tarihi | Date Applied: 07/12/2024

Kabul Tarihi | Date Accepted: 22/01/2025

Araştırma Makalesi | Research Article

Giriş

Balkanlar Türk tarihi açısından önemli bir bölgedir. Daimî ilişkiler Osmanlı Devleti ile başlar. Ancak Balkan Savaşlarıyla zor duruma düşen bölgedeki Türk ve Müslüman halk, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla çeşitli haklara kavuşur. Bu hakların en çok tezahür ettiği alanların başında basın-yayın faaliyetleri gelir. 23 Kasım 1944 tarihinde Üsküp'te "Birlik Yayın Şirketi" kurulur. Bu yayın şirketinin etrafında ilk Türkçe gazete olan *Birlik* yayımlanır. Ardından *Sevinç*, *Tomurcuk* ve *Sesler*, gibi dergiler çıkmaya başlar. Bölgede *Birlik* gazetesiyle birlikte edebî bir çevre oluşmaya başlar. Böylece çevrede yaşayan Türk aydınları kendilerini ifade etme imkânına kavuşurlar. (Okumuş ve Yön, 2014, s. 2128)

1969 yılında Priştine'de *Tan* gazetesi çıkar. Makedonya'da *Birlik* yayınlarının Türk halkına verdiği hizmeti Kosova'da Tan Yayın Şirketi yapar. *Tan* gazetesinin, Kosova'daki Türk gençlerinin yetişmesinde önemli bir katkısı bulunur. Ardından 1973 yılında Tan Yayınları'nca *Çevren*, 1976'da Doğru Yol Derneği tarafından *Doğru Yol-Esin* dergisi ve 1979 yılında ise *Kuş* dergileri yayımlanır. Aynı zamanda Kosova Türk halkının kitap ihtiyacını karşılamak için Tan Kitap Dizisi oluşturulur. 1974-1999 yılları arasında farklı türlerde yaklaşık 150 kitap basılır. Ayrıca 1978 yılında Prizren'de kurulan amatör Türk tiyatrosu faaliyete başlar. (Okumuş, 2015, s. 6255)

Ancak 1992 yılında Yugoslavya'nın dağılmasıyla Kosova'da birtakım sorunlar baş gösterir. 1995 yılında Sırp Ordusu Kosova'ya girer. 1999 yılındaki NATO müdahalesiyle Kosova BM kontrolüne geçer. Kosova, 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını ilan ederek sorunlu dönemleri geride bırakmaya çalışır. Kosova'da yaşayan Türkler, çeşitli problemler yaşasa da bugün bölge halkıyla birlikte kol kola Kosova'nın vatan oluşunu kutlamaktadır.

Bağımsızlıktan sonra Kosova'da Türk basını ekonomik sorunlar yüzünden çeşitli sıkıntılarla karşılaşır. *Tan* gazetesinin kapanmasıyla Kosova Türk edebiyatı çevrelerinin ürünlerini yayınlacakları tek dergi olan *Çevren* de kapanır. Ancak çeşitli dernek ve şahıslara ait yayınlar ayakta kalabilir. Bunlar da çeşitli kurum ve kuruluşların yardım ve desteklerine muhtaçtır.

1973 yılında Türkçe olarak yayın hayatına başlayan *Çevren* dergisi, Balkanlardan dünyaya uzanan ve birçok devlet kütüphanelerinde yer alan ender dergilerdendir. Ancak, 1993 yılında eski Yugoslavya'daki siyasî kargaşalar nedeniyle Türkçe yayınlara devletin maddî desteği kesilir. *Tan* gazetesi ve Tan Yayınları'nın diğer faaliyetleri de durdurulur. Bu çerçevede *Çevren* dergisinin yayınına da son verilmiş olur. *Çevren*, sadece Yugoslavya'da değil, tüm Balkan yarımadasında *Sesler*'le birlikte Türkçe yayımlanan bilimsel nitelikli nadir dergilerden idi. Bu derginin yayın hayatına son verilmesi kültürel manada, bölge ülkelerinde yaşayan Türk halkı için büyük bir kayıp olur.

Bu çerçevede, 2000 yılının Mart ayında, Prizren'de, Priştine Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı öğretim üyelerinden Prof. Dr. Nimetullah Hafız ve eşi Prof. Dr. Tacida Hafız tarafından Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi kurulur. Kısa adı BAL-TAM olan merkezin amacı, Balkanlar ve Türk dünyasındaki Türkoloji sahasına giren konularda bilimsel araştırmalar yapmak, uluslararası Türkoloji sempozyumları düzenlemek ve alanla ilgili yayıncılık yapmaktır. Hafız ailesi, 1998 yılında da eski Yugoslavya topraklarındaki Türkologları bir çatı altına toplamak amacıyla Balkan Türkologlar Birliğini kurmuş ve bu çatı altında Priştine'de oldukça verimli bilimsel toplantılar gerçekleştirmişti.¹ İşte bu tecrübe ile yola çıkan BAL-TAM, ilk iş olarak bu eksikliği gidermek amacıyla on yıldır basılamayan *Çevren* dergisini, eski şekliyle yayımlamaya karar verir. 2001 yılında *Çevren* dergisinin 93-94. sayısı yayımlanır. Derginin 95-96. sayıları da Mart 2002 tarihinde çıkarılır. Ardından 97-98 ve 99. sayılarının hazırlıkları yapılır. Bu sayılardan sonra *Çevren*'in daha geniş çaplı 100. sayısının hazırlanması ve bu sayının da IV. Uluslararası Balkan Türkolojisi Sempozyumu'na yetiştirilmesine karar verilir. Ancak bu girişimler, Tan Gazetesi Yayın Örgütü tarafından telif hakkı gerekçesiyle engellenir. Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi bu engellenmenin ardından, altı ayda bir olmak üzere yeni bir dergi yayımlamaya karar verir.² Nimetullah Hafız, Baltam Türklük Bilgisi Dergisi'ni çıkarma hikâyesini şu şekilde özetler:

“Biz, Çevren'in 93-94. sayılarını birlikte yayınladık. Daha sonra 95-96-97. Sayılarını birlikte çıkartmak istedik. Amacımız, BAL-TAM'ın ilk sempozyumu vesilesiyle, Çevren'in 100. sayısının kutlamalarını yapmaktı. Ancak bazı çevreler tarafından Çevren Dergisi'nin imtiyaz sahibinin Tan gazetesinin eski redaksiyon heyeti olduğu gerekçesiyle engellendik. Hatta dergiyi çıkarmaya devam etmemiz halinde mahkemeye verileceğimiz yönünde bir ihtarname aldık. Bunun üzerine, BAL-TAM Türkoloji Araştırmaları Merkezi Dergisi'ni çıkarmayı düşündük.” (Okumuş, 2014, s. 1)

2004-2024 tarihleri arasında aralıksız toplam 41 sayı neşredilen *BAL-TAM*, dergicilik faaliyetinin dışında kitap yayını yapmakta ve uluslararası sempozyumlar düzenlemektedir. Araştırma-inceleme tarzındaki kitaplar ile roman ve hikâye türünde eserler basar. Ayrıca yapılan sempozyum bildirimlerinin basıldığı özel sayılar da mevcuttur. *BAL-TAM*'in Prizren, Mostar, Kotor, Zagreb ve Türkiye'de düzenlediği Türkoloji alanındaki sempozyumları alana önemli katkılar sunar. Bu sempozyumların bildirimleri de yine *BAL-TAM* Yayınları veya *BAL-TAM* dergisinin o yılıki sayılarında yayımlanır. Bu makalede, *BAL-TAM*'in

¹ <https://baltam.org/tarihce/> (Alış Tarihi: 5 Aralık 2024, 14:50)

² <https://baltam.org/bal-tam-dergisinin-tarihcesi-2/> (Alış Tarihi: 6 Aralık 2024, 11:32)

2004-2014 tarihleri arasında yayımlanan 10 yıllık periyoduna ait ilk 21 sayısı değerlendirilmektedir.

1. BAL-TAM Dergisinin Kimlik Bilgileri

BAL-TAM, Prizren de 2004 yılında yayın hayatına başlayan akademik bir dergidir. Dergi, mart ve eylül olmak üzere yılda iki sefer basılır. Dergi geniş hacimli olup sayfa sayıları 290 ile 450 arasında değişmektedir. Derginin uluslararası kaydı Paris'te yapılmıştır. Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi adına çıkarılan dergi, ISSN numarasına sahip, hakemli ve akademik bir yayındır. BAL-TAM Türklük Bilgisi'nin ilk sayısı, Eylül 2004 yılında Prizren'de çıkar. Derginin Sahibi Prof. Dr. Tacida Zubçeviç Hafız, başyazarı ve mesul müdürü Prof. Dr. Nimetullah Hafız'dır. Bilim dünyasında ad yapmış uzman kişilerden oluşan bir danışma ve hakem kuruluna sahiptir (Okumuş, 2015, s. 6263).

BAL-TAM Türklük bilgisi dergisi, daha evvel Yugoslavya döneminde bölgede yayımlanan *Sesler* ve *Çevren* dergilerinin bir devamı niteliğindedir. Üsküp'te 1965-2001 tarihleri arasında yayımlanan *Sesler*³ ile Kosova'da 1973-1992 / (2001-2002) tarihlerinde yayımlanan *Çevren*⁴ dergileri zamanının Türkçe

³ *Sesler* dergisi, 1965-2001 yılları arasında, Üsküp merkezli olarak toplamda 331 sayı çıkarılmış, Balkanların en uzun soluklu Türkçe dergilerindedir. İlk sayısı 1965 yılının aralık ayında, Fahri Kaya'nın yönetiminde çıkarılan dergi; kendisini Toplum-Sanat dergisi olarak tanımlar. Devrin şartlarına göre bazı kesintilerle de olsa 2001 yılının Nisan ayına kadar hayatına devam eder. Latin harfleriyle ve Türkçe olarak basılan *Sesler* dergisinde dil, tarih, edebiyat, sanat, sosyoloji ve siyaset gibi konular ile şiir, hikâye, roman, tiyatro, halk edebiyatı ürünleri, araştırma, inceleme ve eleştiri alanında yazılmış pek çok yazı ve makale bulunmaktadır. Ayrıca dünya yazarlarından yaptığı çeviri yazılarıyla da dikkatleri çeker. *Sesler*, Üsküp'te bir edebiyat ortamının kurulması, yeni bir edebiyat neslinin yetiştirilmesi ve milli kimliğin korunmasına önemli katkılarda bulunmuştur.

⁴ *Çevren* dergisi, 1973-1992 yılları arasında aralıksız yayın yapan bilimsel bir dergidir. "Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi" sloganını kullanır. Derginin ilk yayın yönetmeni (sorumlu yazar) Süreyya Yusuf'tur. Sonra sırasıyla Nimetullah Hafız, Arif Bozacı, Enver Baki ve son olarak da İrfan Morina bu görevi üstlenir. *Çevren* dergisi, 1992 Aralık ayında 92. sayısı ile yayın hayatına son verir. Ancak 2001 yılında 93-94. Sayıları, 2002 tarihlerinde de 95-96. Sayıları eski yazı işleri sorumlusu Nimetullah Hafız'ın başkanlığını yaptığı Balkan Türklük Araştırmaları Merkezi tarafından yayınlanır. Kosova Türk edebiyatının gelişmesinde de önemli katkılar sağlayan *Çevren* dergisi, çok zengin bir içeriğe ve yazar kadrosuna sahiptir. *Çevren* dergisinde dil, edebiyat, kültür, sanat, folklor, siyaset, toplum ve tarih konularıyla ilgili çok sayıda makale görülür. Ayrıca hikâye, deneme, hatıra, röportaj, tenkit, tanıtım, haber, bildiri, bibliyografya türlerinde zengin içerikli yazılar ile Kosova Türk halk folkloruna ait pek çok malzeme bulunur. Başta Balkan ülkeleri olmak üzere Türkiye ve Türk Dünyasından çok sayıda yazarlara ait makaleler dikkati çeker. *Çevren* dergisi de Üsküp'te

yayımlanan kaliteli bilimsel dergileri niteliğindedir. Bu dergiler ayrıca yetiştirdikleri yeni bir nesille de anılırlar.

Ancak BAL-TAM günümüz şartlarında ISSN, danışma ve hakem kurulu, web sayfası, yeni yayın şartları ve kör hakemlik sistemi gibi bazı yeni uygulamalara sahiptir. Bu yönüyle de Kosova’da yayımlanan ilk Türkçe akademik, hakemli ve bilimsel dergidir denilebilir. Dergide Türkoloji ve onunla ilgili olan bütün çalışmalar, akademik yazılar ve makaleler mevcuttur. Aday makaleler geniş yelpazeli olan danışma kurulunun sıkı denetiminden geçtikten sonra dergide yayımlanır.

Derginin hangi yılda çıktığı ve kaçınıcı sayı olduğuna dair bilgiler derginin kapağında, ilk sayfasında ve künye bilgilerinin bulunduğu sayfada yer alır. Künyede yıl, sayı, ay, sahibi, yönetmeni ve iletişim gibi daha detaylı bilgiler verilir. Derginin düzeltmeni Ferhat Aşıkferki ve Taner Güçlütürk’tür. Derginin dizgi-mizanpaj ve tasarımlarını Kemal Acar ve Birlik matbaası yapar. Fiyatı belirtilmemiştir.

BAL-TAM’ın 16. sayısına kadar hakem kurulu bulunmaz. Bunun yerine dergide sadece danışma kurulu bulunur. Danışma kurulu 21. sayı itibariyle 26 ülke, 48 danışma kurulu üyesine ulaşır. Hakem kurulu ise ilk defa 16. sayıda görülür. 16 ve 17. sayılarda 29, 18, 19 ve 20. sayılarda ise toplam 30 tane hakem yer alır. Hakemler Türkiye, Azerbaycan, Kosova, Bulgaristan, Sırbistan, Japonya ve Rusya Federasyonu gibi yedi farklı ülkeden oluşmaktadır. Ancak hakemlerin daha çok Türkiye ve Azerbaycan üniversitelerinde çalışan Türkologlardan seçildiği dikkati çeker. Ayrıca derginin Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Kazakistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Makedonya, Moldova, Özbekistan, Romanya, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Türkiye ve Yunanistan’da yurtdışı temsilcilikleri bulunmaktadır.⁵ Yazışma adresi, telefon bilgileri, hakem ve danışma kurulunda bulunan isimler ile ülkeleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Derginin incelediğimiz sayılarına ait kimlik ve jenerik bilgileri tablosu aşağıdaki gibidir:

Derginin Sahibi Yayımlayan	BAL-TAM, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi adına Prof. Dr. Tacida Zubçeviç HAFIZ
---	--

yayımlanan Sesler gibi yeni bir edebi neslin yetişmesine, Kosova’da bir edebiyat ve kültür ortamının oluşmasına imkân sağlar.

⁵ <https://baltam.org/hakkimizda/> (Alış Tarihi: 6 Aralık 2024, 14:56).

Sorumlu Yazar	Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ
Düzeltili	Ferhat AŞIKFERKİ, Taner GÜÇLÜTÜRK
Danışma Kurulu	Prof. Dr. A. Bican ERCİLASUN (Türkiye), Akademik Aliya COGOVİÇ (Kosova), Prof. Dr. Anvar MOKAEV (Kırgızistan), Prof. Dr. Bayram BAYRAKTAR (Türkiye), Prof. Dr. Cengiz HAKOV (Bulgaristan), Prof. Dr. David GEZA (Macaristan), Prof. Dr. Dimitriy VASİLYEV (Rusya Federasyonu), Prof. Dr. Ekmelettin İHSANOĞLU (Türkiye), Prof. Dr. Emin Plana (Kosova), Prof. Dr. Ekrem ÇAVUŞEVİÇ (Hırvatistan), Prof. Dr. Elfina SİBGATULİNA (Rusya Federasyonu) Prof. Dr. Enver MAHMUT (Romanya), Prof. Dr. Eva GUSTAVSSON (İsveç), Prof. Dr. FehimNAMETAK (Bosna Hersek), Prof. Dr. Ferit DUKA (Arnavutluk), Prof. Dr. Gazmend ŞPUZA (Arnavutluk), Prof. Dr. Gyorg HAZAI (Macaristan), Prof. Dr. Halil İNALCIK(Türkiye) Prof. Dr. Haluk AKALIN (Türkiye), Prof. Dr. Hamdi HASAN (Makedonya), Harid FEDAI (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti), Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY (Türkiye), Prof. Dr. Hüseyin AYAN (Türkiye), Prof. Dr. İlber ORTAYLI (Türkiye), Prof. Dr. J.-L. Bacque GRAMMONT (Fransa), Prof. Dr. İsmail PARLATIR (Türkiye), Prof. Dr. Kâmil Veliyev (Azerbaycan), Prof. Dr. Kerima FİLAN (Bosna Hersek), Prof. Dr. Lars YOHANSON (Almanya), Prof. Dr. Maria TODOROVA (Bulgaristan), Prof. Dr. Micheil BOZDEMİR (Fransa), Prof. Dr. Michael KİEL (Hollanda), Prof. Dr. Mihai MAXİM (Romanya) Prof. Dr. Miryana MARİNKOVİÇ (Sırbistan), Prof. Dr. Mirzattin ZAKİYEYEV (Tataristan), Prof. Dr. Mustafa KAÇALİN (Türkiye), Prof. Dr. Mustafa MEHMET (Romanya), Prof. Dr. Nasimhan RAHMANOV (Özbekistan), Prof. Dr. Novak KİLİBARDA (Karadağ), Prof. Dr. Eva BALTA (Yunanistan), Prof. Dr. Razik RAFİEV (Özbekistan), Prof. Dr. Reşat GENÇ (Türkiye), Prof. Dr. Rukiye HACI (Çin), Prof. Dr. Şakir İBRAYEV (Kazakistan), Akademik Şerbo RASTODER (Karadağ) Prof. Dr. Tadeus MAYDA (Polonya), Prof. Dr. Tevfik Melikli (Rusya Federasyonu), Prof. Dr. Uli SCHAMİLOĞLU (ABD), Prof. Talât HALMAN (Türkiye).

Hakem Kurulu	Prof. Dr. Ahmet Yaşar OCAK (Türkiye), Prof. Dr. Bilge ERCİLASUN (Türkiye), Doç. Dr. Bilgin ÇELİK (Türkiye), Prof. Dr. Celil Garipoğlu NAGİYEV (Azerbaycan), Prof. Dr. Dursun YILDIRIM (Türkiye), Prof. Dr. Ebulfes AMANOĞLU (Azerbaycan), Prof. Dr. Erman ARTUN (Türkiye), Prof. Dr. Fethi MEHDİYU (Kosova), Prof. Dr. Güllü YOLOĞLU (Azerbaycan), Prof. Dr. Gönül AYAN (Türkiye), Dr. Halit EREN (Türkiye), Doç. Dr. İbrahim YALIMOV-Bulgaristan, Prof. Dr. İsa HABİBBEYLİ-Azerbaycan Prof. Dr. İskender PALA-Türkiye, Dr. İsmail CAMBAZOV-Bulgaristan, Prof. Dr. İsmail PARLATIR-Türkiye, Dr. Juten ODA-Japonya, Prof. Dr. Kemal ERARSLAN-Türkiye, Prof. Dr. Layla KARAHAN-Türkiye, Doç. Dr. Mehmet Naci ÖNAL-Türkiye Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ-Türkiye, Prof. Dr. Nuri YÜCE-Türkiye Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU-Türkiye, Sabri ALAGÖZ-Bulgaristan, Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU-Türkiye Prof. Dr. Suphi SAATÇI -Türkiye, Prof. Dr. Taciser ONUK-Türkiye, Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY-Türkiye, Doç. Dr. Vladan VİRİYEVIÇ-Sırbistan, Prof. Dr. Volkan COŞKUN-Türkiye.
ISSN	1452-2179 (Paris)
Dizgi-Mizanpaj	Maksat Tubekov, Kemal ACAR, Birlik Matbaası, Ankara; Kültür ajans Tanıtım ve organizasyon Ltd. Şti, ANKARA; Teuta SPAHIU, BAL-TAM.
Baskı	Birlik Basımevi, Ankara; BRC Basım matbaacılık LTD Şirketi, Ankara; www.siprint-ks.com.
İletişim Bilgileri (Adres-Tel)	Emin Paşa no:17 Prizren – KOSOVA. Tel-Faks: +381 29231 108. Reşit Galip Cad. 21/3 G.O.P.- Ankara / TÜRKİYE Tel-Faks: +90312447 07 03
Web Adresi	www.baltam.net

Tablo 1: Derginin kimlik bilgileri

Derginin son sayılarında Genel Yayın Yönetmeni, Editör, Sorumlu Yazı İşleri Müdürü, Metin Denetimi, Sanat Yönetmeni, İngilizce Danışmanı ve derginin tarandığı indeksler eklenmiştir.

Dergi yayın konusunda bazı ilke ve prensipleri zorunlu kılar. Özellikle gönderilen makalelerin öncelikle analitik ve bilimsel objektiflik ya da nesnelliği içermesi, dipnot ve kaynakça bakımından bilim standardına uygun olmasını ve yazarlardan daha önce hiçbir yayın organında basılmamış çalışmaları talep eder.

BAL-TAM dergisinin dili Türkçedir. Bunun yanı sıra ek dil olarak İngilizce, Rusça, Almanca, Fransızca ve Azeri Türkçesinde yapılmış çalışmalar geniş bir Türkçe özetleriyle beraber vermek şartıyla dergiye kabul edilir. Fakat özet verilmeyen yabancı dilde yazılan makaleler de dergide mevcuttur. Dergiye yayımlanması için gönderilen çalışmalarda sayfa sınırlaması yoktur. Yazıların 1,5 satır aralığında, hece genişliği 126 mm'yi ve uzunluğu 195 mm'yi kapsayacak şekilde 11 punto Times New Roman biçiminde olması istenir. Ayrıca çalışmaların başında Türkçe ve İngilizce özet ile anahtar kelimelere yer verilmesini de zorunlu tutar. Gönderilen çalışmaların, fiziki bir kopyası ile CD, disket veya Word biçiminde internet yoluyla da derginin e-postasına gönderilmesi talep edilir.

BAL-TAM dergisinin bilim ve hakem kurulu dergiye gönderilen çalışmaların yayımlanıp yayımlanmayacağına karar verir. Bu bakımdan dergi gelen bütün yazılar için kör hakem sistemini kullanır. Web sayfası üzerinden makale kabul eden Dergide ifade edilen görüş ve fikirler yazarların kendilerine aittir. Derginin görüşü olarak kabul edilmez. Hakemli bir dergi olması nedeniyle dergiye ilk defa yazısını gönderen kişilerden makalenin yanında, özgeçmiş ve bir adet fotoğraf istenmektedir.

BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisi, ResearchBib, WorldCat, Scilit, Türk Eğitim İndeksi, ESJI- Eurasian Scientific Journal Index, İSAM, PSIRef-Paradigm Shift Innovations (PSI), Google Scholar tarafından taranmaktadır.⁶

2. BAL-TAM Dergisinin Şekil Bilgileri

2004 yılından beri 20 yıldır yayın hayatına devam eden *BAL-TAM* dergisi, iki farklı matbaa tarafından basılır. Derginin kapak tasarımı, dizgi ve mizanpajı Kemal Acar tarafından yapılır. Sayılara göre kapak renkleri değişmektedir. Derginin adı kapakta "BAL-TAM TÜRK LÜK BİLGİSİ" şeklinde yazılır. Çıktığı ay, yıl ve şehrin adı büyük harflerle logonun altında verilir. Ayrıca derginin hangi yılda çıktığı ve kaçınıcı sayı olduğu derginin kapağında, ilk sayfasında ve künye bilgilerinin bulunduğu yerde gösterilir.

a. Kapak Kompozisyonu: Kapağın üst kısmında derginin adı, her sayıda büyük harflerle ve kısaltılarak yazılır. Bu yazı bütün sayılarda aynı puntuyla ve kapak kompozisyonuna göre farklı renklerde verilir. İlk sayıdan 12. sayıya

⁶ https://dergi.baltam.org/index.jsp?mod=sayfabilgi&sayfa_alias=%C4%B0ndeksler (Alış Tarihi: 6 Aralık 2024, 15:21)

kadar kullanılan renkler sarı, mavi, kırmızı, koyu yeşil şeklindedir. 13. sayıdan itibaren kapak kompozisyonu beyaz renkle verilmeye başlanır.

Derginin adı kapağın orta kısmında büyük harflerle ve kısaltılmış şekilde yazılır. Açılımı ise, bu yazının hemen üstünde ve daha küçük boyutlardadır. Derginin sayı numarası da derginin adı ile aynı renkte ve hemen altında verilir. Bu renkler; kahverengi, mavi, krem ve sarıdır. Derginin ISSN numarası sağ üst köşede bulunur. ISSN Numarası: 1452-2179'dur. Derginin logosu kırmızı renktedir ve kapağın alt kısmında ortalanarak verilir. Çıktığı ay, yıl ve şehrin adı büyük harflerle logonun hemen altında derginin adı ile aynı renktedir. Derginin ön ve arka kapağı da aynı renkte basılır. Arka kapağın sağ alt köşesinde sadece ISSN numarası ve barkot bilgileri bulunur. Kapak farklı kişiler ve firmalar tarafından hazırlanır. Dizgi ve mizanpaj sorumlusu Kemal Acar olarak belirtilir. Bu isimlere dördüncü sayfadaki künye bilgileri arasında yer verilmiştir. Derginin bazı sayıları (14, 15, 18, 19) özel durum ve şahıslara adanır. Kapaklarda belirtilen önemli günlerin ve şahısların tanıtımını yapan başlıklar kırmızı renkte ve derginin sayısının hemen altında gösterilir.

b. Sayfa Yapısı: *BAL-TAM* 16x23,8 cm ebadında hacimli bir dergidir. Derginin 1. sayısından 9. sayısına kadar künye ve içindekiler bölümü roma rakamı ile belirtilir. Makalelerin yayımlanmaya başladığı ilk sayfa olan giriş 1 ile başlar. 10. sayıdan itibaren künye, içindekiler ve giriş bölümü birbirinin devamı şeklinde numaralandırılır. 1. sayısından 15. sayısına kadar sayfa sayıları 290 ile 450 arasında değişir. Yalnız 2012 ve 2013 yıllarında basılan (16,17,18,19) sayıların sayfa sayıları 448'dir. Bazı sayılarda *BAL-TAM* tarafından yayımlanan eserlerin tanıtımı yapılır. Bu tanıtım sayfalarına sayı numarası verilmez. Ayrıca *BAL-TAM* bünyesinde yapılan aktivitelerin resimleri de derginin arka kısmında yer alır. Bu resimlere sayfa numarası verilir. Derginin dış kapakları parlak kuşe kâğıttır. İç sayfaların baskılarında ise, birinci hamur kâğıt kullanılır. İlk sayıdan bu yana baskı kalitesinde hiçbir değişiklik yoktur.

c. Dizgi ve Baskı Tekniği: *BAL-TAM*'ın bazı sayılarında derginin yayın ve ilkeleri kesin kurallarla belirtilir. Yayımlanacak makalelerde kullanılacak yazı stili, puntolar, başlık, alt başlık kullanımı gibi hususlar derginin arka kısmında verilir. Dergide yer alan makalelerin başlıkları aynı boyutlarda, büyük harflerle ve koyu renkte verilir. Makalenin yazarı ana başlığın hemen altında ortalanmış bir şekilde, makalenin alt başlıkları ise, küçük harflerle ve koyu yazılır. Bazı sayılarda İngiliz, Azerbaycan Türkçesi, Almanca, Rusça ve Fransızca ile yazılmış makaleler ve özet bulunur. Derginin sayfa numaraları ikiden başlatılır ve son sayfaya kadar numara verilir. Ön kapağın aynısı ilk sayfada da tekrar edilir.

BAL-TAM'ın düzeltmeni Ferhat Aşıkferki ve Taner Güçlütürk'tür. Derginin dizgi, mizanpaj ve tasarımları 1, 2, 3, 4 ve 8. Sayılarını Kemal Acar, 5, 6 ve 7. sayılarını ise Birlik Matbaası yapar. Derginin 14. 15 ve 18. Sayıları Kültür Ajansı, 16 ve 17. Sayılarını ise, Teuta Spahiu tarafından yapılır. Derginin 19. Sayısından sonra dizgi ve mizanpaj işlerini Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi üstlenir. Dergisinin baskısı da Sprint ve Birlik Basımevleri tarafından yapılır.

Derginin bazı sayılarında yazım yanlışları bulunmaktadır. Özellikle de 11. Sayısında yer alan makalelerde yapılan yazım yanlışlıkları 15. sayıda okuyucuya duyuru olarak bildirilmiş bu yazıların düzeltilmiş şekilleri de yeniden yayımlanmıştır.

d. Fotoğraf ve Desen (Çizim): *BAL-TAM* dergisi bilimsel ve akademik bir dergi olduğundan genellikle fotoğraf, desen ve çizimlere çok yer vermez. Ancak özellikle yazar, şair, sanatçı, devlet adamı ve bilim adamı gibi önemli şahsiyetlerin tanıtımlarının yapıldığı bölümlerde zaman zaman resim ve fotoğraf kullanılır. Ayrıca *BAL-TAM* dergisi bünyesinde yapılan sempozyumlarda ve özel günlerde yapılan etkinliklerin tanıtımlarında da resimlere yer verilir.

3. BAL-TAM Dergisinin Muhteva Bilgileri

BAL-TAM Türklük Bilgisi'nin her sayısında çeşitli alan ve konularda ilmi makaleler bulunur. Dergi; Tarih, Dil, Edebiyat ve Yazın, Halk Bilimi, Eğitim, Derleme-Tarama, Olaylar, Yayınlar, Sanat ve Yitirdiklerimiz olmak üzere on bölümden oluşur. Ancak bazı sayılarda bunlara, Kütüphanecilik, Müzikoloji ve Tanıtımlar da eklenir. Bu çalışmada derginin 10 yıl boyunca yayımladığı ilk ilk 21 sayısını inceledik. Bu sayılarda 732 makale ve yazı bulunmaktadır.

TOPLAM	ARA TOPLAM	MAKALE SAYISI	TÜRLER
		53	Bilim
		149	Tarih
		80	Dil
		127	Edebiyat Yazın
		39	Eğitim
		50	Halkbilimi
	37	20	Derleme
		17	Tarama
		12	Sanat
		2	Kütüphanecilik
		2	Müzikoloji
	120	28	Olaylar
		92	Yayınlar
	24	15	Yayınlar
		8	Tanıtlar
		1	Y
		22	Yitirdiklerimiz
		15	Bildiriler
		732	

Tablo 2: Dergide yer alan yazıların türlere göre dağılımı

Buna göre, dergisinin bilim başlığı altında 53, tarih bölümünde 149, dil alanında 80, edebiyat/yazın kısmında 127, eğitime yönelik 39, halkbilimi ve folklor araştırmalarında 97, Sanat'ta 12, Kütüphanecilik 'de 2, Müzikoloji 'de 2, olaylar-yayınlar ve tanıtımlar bölümünde 144 ve yitirdiklerimiz bölümünde ise 22 yazı bulunur. Bazı sayılarda derleme-tarama (Derleme, Derleme-tarama) ile olaylar-yayınlar (olaylar, yayınlar, olaylar-yayınlar, tarama) bölümü, farklı başlıklar altında verildiğinden bunların tamamı baş harfleriyle gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıca derginin 2014 Mart ayında yayınlanan 20. Sayısında I. Uluslararası Türklük Bilgisi Semineri'nde sunulan 15 adet bildiriye de yer

verilir. Burada sunulan bildiriler, Priştine üniversitesi filoloji fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün kuruluşunun 25 Türk ve dünya şairi Nazım Hikmet Ran'ın ölümünün 50 ve Prizren neoklasik Türk şairi Ömer Lütfi'nin ölümünün 85. Yıldönümlerine adanmıştır.

Bilim başlığı derginin ilk üç sayısında yer almaktadır. Bilim başlığı ya içindekiler kısmında ya da makalenin yayınlandığı sayfada bilim makalesi ifadesiyle gösterilir. Diğer sayılarda ise, böyle bir ifade yer almaz. Makaleler genellikle içindekiler kısmında Tarih, Dil, Edebiyat/Yazın, sanat ve Eğitim gibi yeni başlıklar eklenir. İlk üç sayıdaki *Bilim* başlığı altında toplam 53 makale bulunur. Bu makaleler daha çok tarih (16), halkbilimi (10) dil (9), edebiyat (6), sanat (2), eğitim (1), röportaj (1), kitap tanıtımı (1), biyografi (1) gibi alanlara aittir. Ayrıca Atatürk'le ilgili de (6) adet yazı bulunmaktadır.

Tarih alanındaki makaleler daha çok Osmanlı İmparatorluğunun siyasi yapısı, Balkanlardaki Türkler, Cumhuriyet devri Türkiye'si, modernleşme, Türk dünyası ve diplomasi konularını içerir. Dil ve edebiyat alanında yer alan makalelerde Atatürk'ün dil politikası, Türk dünyası ortak yazı dili, Kazak dili, Azerbaycan dili, Türkçede kullanılan edatlar ve kişi adları gibi konular üzerinde durulur. Edebiyat alanındaki yazılarda Bulgaristan Türk şiiri, Balkan edebiyatı, Balkan şiirinde Atatürk konuları öne çıkar. Halk biliminde ise, Bulgaristan Türk halk kültürü, Bulgaristan halk kültürünün önemli simalarından Haydar baba, Türk mutfağı ve özel gün yemekleri, yöresel mutfak etnografyası, halk ozanları, Atatürk, sözlü kültür, atasözleri ve deyimlerin kullanımı, Kazak mitleri, Azerbaycan halk yazını ve halk inançları dikkatimizi çeker. Eğitim alanındaki yazılarda öğretmen konusu ele alınır. Özellikle N. Hablemitoğlu'nun Mustafa Kemal'in işaret ettiği modern öğretmen tiplmesi öne çıkarılır (Hablemitoğlu, 2004). Sanat alanında Türk dünyasında kullanılan kutsal müzik enstrümanları ve düz dokuma yaygı geleneği üzerinde durulur. XVII. Yüzyıla ait önemli bir tıp kitabının tanıtımı yapılır. Ayrıca BAL-TAM dergisi hakkında bilgi veren kısa bir yazı da bulunmaktadır. Bu bölümde Atatürk konusuna da yer verilir. Bu makalelerde yabancılar gözüyle Atatürk, Atatürk ve Spor, Atatürk'ün dil politikası, Atatürk'ün köken itibarıyla bağlı bulunduğu Kocacık ve eski Yugoslavya'da Atatürk'le ilgi yayınlanan kitaplar üzerinde durulur.

BAL-TAM'ın 1. sayısı Türkiye Cumhuriyeti'nin 80. yılına armağan edilmiştir. Bu bakımdan özellikle bu sayıda bilim başlığı altında yer alan cumhuriyetin kuruluşu, laiklik ve Atatürk'ün dil politikaları gibi yazıların bilhassa hatırlatılması gerektiği kanaatindeyim. Bu sayıda Reşat Genç laiklik, milli egemenlik ve çağdaş bir Cumhuriyet ihtiyacını dile getirir (Genç, 2004). Bayram Bayraktar, Cumhuriyet'in 80. yılı için yazdığı makalesinde Cumhuriyet'in kuruluşunu, Türk toplumu için bir diriliş ve Ergenekon'dan çıkış olarak görür ve bunu Türk rönesansı olarak tanımlar (Bayraktar, 2004). Şükürü

Haluk Akalın ise, “Atatürk’ün Dil Politikası” adlı makalesinde, Atatürk’ün kültürün ögesi olan dile gereken önemi verdiğini hatta bu konuda yaptığı şahsi çalışmalarının bulunduğunu hatırlatarak bunlardan örnekler verir (Hakalın, 2004).

Daha çok tarih alanına ait olan bu konuların bilim başlığı altında verilmesi derginin misyonuna ve vizyonuna aykırıdır. Ancak ilk sayılarda bilim, derleme, olaylar ve yitirdiklerimiz gibi az sayıda başlığın bulunması ilmi yazıların bölüm ayırt edilmeksizin bilim başlığı altında verildiği anlaşılmaktadır. Zaten ilerleyen sayılarda derginin bölüm başlıklarında ciddi bir artış görülür. Zamanla bu konuda bir düzen yakalanabilmiştir denilebilir. Fakat her ne kadar bu tarz başlıklar bulunsun da bazı yazıların bu bölümlere uygun olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle dergide yer alan başlıkların yeniden gözden geçirilmesi ya da ilgili yazıların tasnifleri yapılırken daha dikkatli olunması gerekir. Burada görev daha çok alan editörlerine düşmektedir.

BAL-TAM dergisinde 123 makale ile en çok yazı *tarih* bölümünde bulunur. Tarih alanındaki makaleler neredeyse her sayıda 5-6 sayısının altına düşmez. Bu yazılar daha çok Balkanlar, Türk dünyası, Türkiye ve Orta Doğu gibi coğrafyaları ele alır. Yugoslavya’nın dağılma sürecinden başlayarak Balkanların durumu, Osmanlı’nın Balkanlardaki etkisi, Arnavutlar, Atatürk ve Kemalizm, Yunanistan ve Batı Trakya, Azerbaycan, Bulgaristan, Kıbrıs gibi birçok ülke hakkında bilgi veren yazılar bulunmaktadır. Ancak Balkanlar öncelikli alandır. Bu sebeple, yazıların çoğu bu konuyla ilgilidir. Balkan tarihi, Arnavutlar, Bosna, Yugoslavya’nın dağılma süreci, göçler, Kosova’nın statüsü, Yunanistan-Türkiye ilişkileri, azınlık meselesi, Balkanlarda yaşayan Türkler ve onların sorunları gibi konular üzerinde durulur. Bu alanda özellikle Halil İnalçık, Cengiz Hakov, Sibel Turan, Halim Çavuşoğlu, Bilgin Çelik, Bayram Bayraktar, Nimetullah Hafız, Kader Özlem, Sibel Akgün, Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu’nun yazılarını zikretmek gerekir

Balkan konusundaki yazılar ağırlıklı olarak tarih ve siyaset alanında kaleme alınan yazılardan ibarettir. Osmanlı’nın Rumeli’ye geçişi, savaşlar, bölge haklarıyla olan ilişkileri, Balkanlardan geri çekiliş, Balkan Harbi, Yugoslavya Krallığı’nın hâkimiyeti, II. Dünya Savaşı ve bölgenin genel durumu, değişen dengeler, Yugoslavya Halk Cumhuriyeti’nin kuruluşu ve dağılma süreci ile Kosova devletinin kurulması ve statüsü, Bulgaristan’da yaşayan Türklerin durumu gibi konular öne çıkar. Ayrıca Yugoslavya topraklarında yaşayan Türklere dair bilgileri içeren makaleler de dikkatlerden kaçmaz.

Burada iki konu dikkatimizi çeker. Kosova’nın statüsü, balkanlarda Türk kimliği ve göç. Ahmet Yazar, “*Balkanlarda Yeni Statü Arayışı: Kosova Örneği*” (Yazar, 2009) adlı makalesinde Kosova’nın tarihsel gelişimi üzerinde durur. Yazar, Kosova’nın 1383 yılındaki Kosova savaşıyla Osmanlıya bağlandığından

bahseder. 1878 Berlin Antlaşması'yla Sırp'ın bağımsızlığa kavuştuğunu belirtir. II. Dünya Savaşı sonra da Yugoslavya Devleti'nin kurulduğunu ve küçük ölçekli Balkan Devletlerini aynı çatı altında toplayarak hâkim unsur hâline geldiğini kaydeder. Yugoslavya'nın parçalanmasıyla 7 yeni devlet ortaya çıkar. Bunlardan biri de 2008 yılında bağımsızlığını ilan eden Kosova'dır. Taner Güçlütürk, "Kosova'nın Bağımsızlığı ve Türklerin Sosyo-Kültürel Durumları" adlı makalesinde, Yazar'ın bıraktığı yerden devam eder. Sırp'ın yerli halka özellikle de Müslüman Türklere yaptığı zulmü ele alır (Güçlütürk, 2009). Sadık Tanyol "Balkanlarda Kosova Dünü, Bugünü ve Yarını" adlı makalesinde Prizren'in siyasi ve idari konumunu, toprak reformu ve demografik yapının değiştirilmesi ile Kosova'da yaşayan Türklerin II. Dünya savaşından sonraki durumlarını anlatır (Tanyol, 2009).

14. Sayıda Kosova ile ilgili üç makale bulunur. Bunlar da Kosova'nın tarihi, şimdiki statüsü ve burada yaşayan Türk nüfusunun geleceğini ele alır. Yücel Yiğit, "Prizren Sancağı'nın İdari Yapısı (1864-1912)" adlı makalesinde Balkanların önemli merkezlerinden biri olan Prizren Sancağını ele alır (Yiğit, 2011). Bilgin Çelik, Amato Komisyonu Raporu Çerçevesinde Kosova'nın 1999 NATO Müdahalesinden sonra başlayan yeniden yapılanma sürecini, bu çerçevede hazırlanan Avrupa Birliği raporu üzerinde durur (Çelik, 2011). Çelik, Amato raporunda Türklere özel bir yerin ayrılmamasını eleştirir. 15. Sayıda Nimetullah Hafız, "Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı Yıllarında Kosova" adlı makalesinde 1912-1945 yılları arasını ele alır. Osmanlı'nın karşı karşıya kaldığı sorunlar, Avrupa'nın kışkırtmaları ve Arnavut isyanlarını dile getirir (Hafız, 2011). 16. Sayıda Sibel Akgün "Dünden Bugüne Balkanlar'da Kosova Türklerinin Arada Kalma ve Varlığını Devam ettirme Durumu" adlı kapsamlı makalesinde Balkan coğrafyasının stratejik konumundan bahseder. Akgün makalesinde Kosova'nın tarihçesi, Kosova'da yaşayan Türkler ve onların bugünkü durumlarını siyaset, eğitim ve basın başlıkları altında ele almaya çalışır (Akgün, 2012). Yusuf Hamzaoğlu ise, "1912-13 Balkan Yenilgisi" başlıklı makalesinde, Balkan Savaşlarını ele alır. Ardından yenilginin doğurduğu sonuçlar üzerinde durur (Hamzaoğlu, 2013).

Balkan Savaşları ve Yugoslavya Federasyonu'nun dağılması büyük acılar ve göçlere neden olur. Bu konuyu işleyen çok sayıda makale vardır. Göç konusunu inceleyen makalelerin çoğu Kosova ve Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan zorunlu göçleri ele alır. Kosova'dan yapılan göçler, Balkan Savaşları'ndan sonra başlar. Osmanlı'nın bölgeden çekilmesiyle bölgede yaşanan karanlık dönem Türkçe ve Türklük için en zor günlerdir. Birinci Dünya Savaşından sonra yeniden başlayan göçler, Tito'nun başa geçmesine kadar devam eder. Yugoslavya Federasyonu'nun dağılmasıyla kan gölüne dönen Balkanlar, tekrar göçlerle tanışır.

Bu bakımdan Halim Çavuşoğlu'nun “Yugoslavya-Makedonya'dan Türkiye'ye 1952-67 Kitlesel Göçü ve Bursa'daki Göçmen Kesimi” (Çavuşoğlu, 2006) ile “Yugoslavya'dan Göçler ve Yugoslavya Göçmenleri” (Çavuşoğlu, 2010) adlı makaleleri son derece önemlidir. Çavuşoğlu ilk makalesinde, Balkanlardan Türkiye'ye yapılan ilk kitlesel göçleri ele alır. Buna göre, ilk göçler 1877-78 tarihlerindedir ve Yugoslavya-Makedonya bölgesinden yapılır. 1952-1967 tarihlerinde yaşanan ikinci kitlesel göçler de aynı bölgede gerçekleşir. İkinci Dünya Savaşından sonra gerçekleşen göçlerin büyük bir çoğunluğu Bursa'ya yapılır. Bu sebeple Çavuşoğlu, Bursa'da yerleşik 195 haneyi örnek olarak göçmenlerin sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan karşı karşıya kaldıkları sorunları ele almaya çalışır. Çavuşoğlu ikinci makalesine göç kavramıyla başlayarak kitlesel göçler üzerine durur. Bunları Osmanlı ve Cumhuriyet olmak üzere iki dönemde ele alır. Makalenin son bölümünde Bursa'daki göçmenleri ele alan yazar, buraya nerden, ne zaman ve hangi şartlarda göçtüklerini belirtir. Irk bazında sayılar verir. Ayrıca balkan göçmenlerinin “içgöç” hareketine başladığını belirtir (Çavuşoğlu,2010). Ufuk Tavkul, “93 Harbinde Kafkasya Muhacirlerinin Balkanlardan Anadolu ve Orta-Doğu'ya Sürgünleri” adlı makalesi dikkat çekicidir. Yazar makalesine Rusların sıcak denizlere inmek için başlattığı Kafkas hareketleri ve Kırım'ın işgaliyle başlar. 1858-1863 yıllarındaki Osmanlı-Rus Savaşları sırasında Kafkasya'dan Osmanlı topraklarına kitleler halinde göçler olur. 1864'ten itibaren muhacirlerin sayılarının artmasıyla, yeni gelenler Osmanlı'nın Balkanlardaki liman şehirleri olan Varna, Burgaz ve Köstence'ye sevk edilirler (Tavkul, 2008).

Balkan menşeli göçlerden biri de Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçlerdir. Bu konuda Ömer Turan, Zeynep Zafer, Hayriye Memoğlu-Süleymanoğlu'nun makaleleri öne çıkar. Turan'ın “Bulgaristan'dan Türk Göçleri” adlı makalesi belgelerle desteklenmiş akademik bir makaledir. Turan'a göre, Balkanlardan Anadolu'ya ilk göçlerin 1683-1699 Osmanlı-Avusturya Savaşlarıyla başlar. Bundan sonra Balkan savaşlarına kadar çeşitli defalar kitlesel göçler yaşanır. 1877-78 Osmanlı Rus savaşından sonra, Rusların da kışkırtmasıyla göçler başlar. 1878 barış görüşmelerinde Türk Bulgar nüfusunun mübadelesi kararlaştırılır. Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan ikinci göç dalgası Balkan Savaşlarından sonra olur. Ayrıca İkinci dünya savaşından sonra da Türk-Bulgar ilişkilerinin ana konusu göçler olur. Soğuk Savaş döneminde, bilhassa 1950-51, 1969-1978 ve 1989 tarihlerinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye kitlesel göçler olur (Turan, 2005). Zeynep Zafer'in “Bulgaristan Türklerinin Güldürü Süzgecinden Zorunlu Asimilasyon ve Göç” makalesinde Bulgarların Türk ve Müslüman halktan kurtulabilmek için başvurdukları göç ve asimilasyon yöntemleri toplumun üzerinde ciddi olumsuz etkiler bırakır. Yaşanan acılar, bir yandan da edebiyata yansır. Yazar, göçleri Bulgaristan Türk Edebiyatının güldürü sahasında izlerini takip ederek toplumun tepkilerini dile getirmeye

çalışır (Zafer, 2013). Hayriye M. Süleymanoğlu da “Türkiye Koşullarına Uyum Süreçlerinde Balkan Göçmenleri” adlı makalesiyle, Türkiye’ye maddi manevi çeşitli kayıplarla gelen Balkan göçmenlerinin yeniden toparlanmasını edebiyat üzerinden takip etmeye çalışır. Göç felaketi ve bunun bir devamı olarak yaşanan sıkıntılar, edebiyata yansıyan yönleriyle ele alınır. Yazar, arşivlerdeki hatıralardan yola çıkarak bir değerlendirme yapar (Süleymanoğlu, 2005).

BAL-TAM’ın *Dil* bölümünde 80 adet makale bulunmaktadır. Bu makalelerde Balkanlarda Türkçe eğitimi, alfabe problemi, ağızlar, Türkçe gramer, Türkçenin problemleri, diller arasındaki alış-veriş gibi konular işlenir. Bazı makalelerde özellikle Türkçenin söz varlığı, yeni kelimelere olan ihtiyaç ve elifba değişikliği üzerinde durulur.

Makalelerin büyük çoğunluğu balkan bölgesine yöneliktir. Bölgede yaşayan Türk ağızları, diller arası etkileşim ve Balkan halklarının folklorunda Türkçe’nin izleri öne çıkar. Ahmet Cangür Kosova’da Türk dili ve kültürünün tarihsel gelişimini (Cangür, 2009), Alpay İğci Kosova Türkçesinin kaynaklarını (İğci,2010) ve ağız özelliklerini (İğci, 2013), Enis kervan Yanova Türk ağzını (2007), Nimetullah Hafız Eski Yugoslavya’da (Hafız, 2006/1) ve Kosova’da Türkçe’nin öğretimi (Hafız, 2006/2) ile Selim selim Arnavut dilinde Türkçe’nin etkilerini (Selim, 2007) ele alırlar. Makedonya’da Türkçe eğitimi ve Türk dili ile ilgili yapılan çalışmalar ile Makedonca ve Arnavutçaya Türkçenin etkilerini konu alan makaleler de vardır. Ayrıca bölge halklarının kültürlerinde Türkçenin izlerinin araştırıldığı yazılar da dikkatlerden kaçmaz.

H. Davut Skuka Makedonya Türklerinin yazı dilinde edatların kullanımını (Skuka, 2010), Mariya leontiç Makedon kişi adları ve soyadlarına Türk kişi adlarının etkileri ve benzerliklerini (Leontiç, 2010) ve İslam medeniyetinin etkilerini (Leontiç, 2010), Nazım İbrahim Valandova yöresi Türk ağzında vurguyu (İbrahim, 2012) ve yapım eklerini (İbrahim, 2012), Enes Şaban Gostivar Türk ağızlarında Osmanlıca Unsurları (Şaban, 2012), Recep Şkriyel Makedonyadaki Boşnak ononimini (Şkriyel, 2008), Sultan Tulu Anadolu ve Balkan ağızlarında -iver şimdiki zaman ekini (Tulu, 2008) ve Tüncer Gülensoy 24 Oğuz boyunun Rumelideki izleri ve ağızları üzerine yapılan çalışmaları ele alırlar (Gülensoy, 2014) Ayrıca Canan İleri Eskişehir’deki Balkan göçmenleri ile yerli Yörüklerin ağız özelliklerini karşılaştırır (İleri, 2012).

Dil konusunda Bulgaristan’dan gelen yazılar bölgenin dil ve kültür özellikleri bakımından Türkçe ile bağlarının ne kadar güçlü olduğunu hatırlatır. Cengiz Hakov Bulgaristan Türklerinin eğitiminde Türkiye ve Azerbaycan’ın rolü (Hakov, 2006) ile yeni Türk alfabesi (Hakov, 2007), Hayriye Süleymanoğlu Balkan halklarının dil ve folklorunda Türk izlerini (Süleymanoğlu, 2009), Çağdaş Türkçede çok kullanılan sözcükler (Süleymanoğlu, 2007) ve Sofya üniversitesinde bulunan Türk filolojisinin durumu (Süleymanoğlu, 2007) ile

Bulgaristan Gagavuzlarının dili ve kùltürleri (Sùleymanođlu, 2008) gibi konuları iŐlerler.

Dil konusunda Kazakistan'dan gönderilen makalelerde bulunur. Bu makalelerde genellikle Kazak dili üzerine yapılan çalışmalardan oluşur. Cazira Moldanova, Kazak Türkçesindeki yabancı kelime ve sözcükleri, (Moldanova, 2007), Kalibek Ibrayımcanov Turdığazılı XIX ve XX. yüzyılda Kazakistan'da Ruslaştırma politikaları nedeniyle yapılan alfabe deđiŐikliklerini ele alır (Turdığazılı, 2009). Şakir İbrayev ise, biraz daha siyasi bir konu olan Kazakistan devlet dilini işler (İbrayev, 2008).

Bunlardan başka Türkçenin öğretiminde yeni yöntemler ve çıkan sorunlar, Türk dilinin tarihi ve ağız özellikleri gibi konuların ele alındığı makaleler de bulunmaktadır. Ekrem Causeviç Yabancı dil olarak Türkçe eğitiminde karşılaştırmalı yöntemler hakkında bilgiler verirken (Causeviç 2006), N. Hafız Kosova'da ve eski Yugoslavya'da Türkçe'nin öğretimi üzerinde durur (Hafız, 2006/4-5).

Edebiyat-Yazın bölümünde 127 makale bulunur. Bu makalelerde divan, halk ve modern edebiyata ait konular işlenir. Bilhassa Rumeli sahasında eser veren divan Şairleri ve eserleri ile tasavvuf, tekkeler ve tarikatlar gibi konular öne çıkar. Halk edebiyatı sahasında âŐıklık geleneği başta olmak üzere âŐıklar, onların eserleri, bölgede yapılan folklor araştırmaları ve derlemeleri gibi konular ele alınır. Modern edebiyat alanında göze çarpan makaleler arasında edebiyat tarihi konuları, biyografiler, dönem ve roman incelemeleri yer almaktadır. Özellikle Balkan Türk edebiyatına ait çalışmalar dikkati çekmektedir.

Halk edebiyatı alanında dergide yayımlanan yazılar daha çok âŐıklık geleneği ve âŐıkların tanıtıldığı ya da eserlerinin incelendiği yazılardan ibarettir. Harid Fedai KıbrıŐlı ÂŞık Kenzi (Fedai, 2010), İ. Ünver Nasrattınoğlu Göyçeli Mecnun (Nasrattınoğlu, 2009), KırmıŐlı ÂŞık Ömer (Nasrattınoğlu, 2009), M. Turan ÂŞık Veysel (Turan, 2006), Nail Tan ÂŞık İŐlam Erdener (Tan, 2010/2013) ve ÂŞık Kul Ahmet (Tan, 2012) gibi âŐıkları ele aldıkları makalelerinde onları tanıttıp Şiirleri üzerinde dururlar. İ. Nurmagabetova 5 ve 6. Sayılarda artarda yazdığı iki makalede Türk edebiyatında Dede Korkut hikâyelerini (Nurmagabetova, 2006/4-5) işlerken T. Güçlütürk de Kosova'da Türk halk edebiyatı (Güçlütürk, 2013) ile türkü (Güçlütürk, 2013) geleneğini ele alır.

Balkan edebiyatı alanındaki makaleler daha çok eski Yugoslavya ve Bulgaristan bölgelerini kapsar. Bu makalelerde de Divan edebiyatından günümüze kadar geniş bir zamana yayıldığı gözlenir. Fadıl Hoca, Balkan divan Şairlerinin özellikleri (Hoca, 2012), Veysi ÜŐkübi'ni hayatı, sanatı, eserleri (Hoca, 2013) ile İstanbul kasidesini (Hoca, 2013) incelediği üç makalesi dikkat çekicidir. Ayrıca Fahri Kaya'nın Tasavvuf Şairi Fettah Rauf (Kaya, 2008), Halit

Eren'in Gümülcineli Hafız Galip Efendi (Eren, 2011) ile Gönül Ayan'ın Taşlıcalı Yahya'yı ele aldığı (Ayan, 2005) makaleleri de hatırlatmak gerekir. Bu makalelerde adı geçen divan şairlerinin hayatı, sanatı ve eserleri üzerinde durulur. Divan şairleri dışında hikâye, şiir, roman ve tiyatro alanında da yazılar bulunmaktadır. Taner Güçlütürk'ün Reşit Hanadan'ın roman (Güçlütürk, 2011) ve hikâyeciliğini (Güçlütürk, 2010) ele aldığı iki makalesi ile Aziz Buş'un hayatı, sanatı ve eserlerini incelediği bir yazısı bulunur (Güçlütürk, 2009). Şengül Şahko Kosova Türk çocuk edebiyatının gelişimini konu eder (Şahko, 2009). N. Yusuf Aruç makalesinde Fahri Kaya hakkında yeni malumatlar sunar (Aruç, 2007). Agim Rıfat Balkanlarda Türk tiyatrosunu ele aldığı yazısında kabare üzerinde durur (Rıfat, 2012). Fadıl Hoca Makedonya Türk şiirinde Atatürk temasını araştırır. (Hoca, 2011) Fatma Hocin ile M. Leontic de Necati Zekeriya'yı inceleyen iki yazı kaleme alırlar. Hocin N. Zekeriya'nın şiirlerini dil üslup bakımında incelerken (Hocin, 2006) Leontic Zekeriya'nın şiirlerinde çocuk sevgisi üzerinde durur. (Leontic, 2013) N. Hafız ve T. Hafız ise Kosova Türk edebiyatında Çanakkale Savaşı (Hafız, 2010) konusunu işler. Bulgaristan Türk edebiyatıyla ilgili yazılar arasında Haşim İbrahim ve H. Süleymanoğlu Yenisoş'un kaleme aldığı makaleleri saymak gerekir. H. İbrahim, Bulgaristan Türk edebiyatının güçlü kalemlerinden biri olduğu gibi söylediği Rumeli türkülerıyla ünlü bir ses sanatçısı olarak da tanınan Osman Aziz hakkında bilgiler verir. (İbrahim, 2013) H. Süleymanoğlu Yenisoş ise, Bulgar edebiyatında İstanbul (Yenisoş, 2012), Jordan Yavkov'un öykülerinde insan sevgisi (Yenisoş, 2013) ve Balkan Savaşları'nın edebiyata yansımaları gibi konuları ele alır (Yenisoş, 2012).

Dergide Türk edebiyatıyla bağılı da çok sayıda makale vardır. Bunla daha çok şiir, hikâye, roman ve biyografiler üzerinedir. Abide Doğan'ın Türk romanını ele aldığı yazısında, 1940-1960 arası dönemi hedef alınır. (Doğan, 2011) Makalede Türk romanının gelişiminden bahsedilirken dönemin romanları hakkında da kısaca bilgi verilir. M. Soğukömeroğulları Türk romanında Macarları ele alır (Soğukömeroğulları, 2012). Nana Lee 5 ve 6. Sayılarda yayımlanan iki makalesinde Nazım Hikmeti ele alır. İlk makalesinde Orhan Pamuk'u nasıl anlamalıyız? Sorusunu sorarak başlayan Lee, yazısında orhan Pamuk'u anlamının ip uçlarını vermeye çalışır (Lee, 2006). İkinci makalesinde Pamuk'un Kore'de yayınlanan Benim Adım Kırmızı romanının yansımaları üzerinde durur (Lee, 2007). Saim Çonoğlu millî kimliğin yeniden inşası açısından Ömer Seyfettin'in hikâyelerini ele alır (Çonoğlu, 2008). Zeynep Yazarkan ise, Şemsettin Sami üzerinde durur (Yazarkan, 2008). Sibel Kılıç Osmanlı'da ve Cumhuriyet döneminde Karagöz mizah yayınları üzerinde durur (Kılıç, 2010/2011).

Şiir ve biyografiler de işlenen önemli başlıklar arasındadır. Bu alanda daha çok Cumhuriyet devri Türk edebiyatının önemli şahsiyetleri ve şiir dünyaları

üzerinde durulur. M. Leontiç'in Nazım Hikmet'le ilgi iki makalesi bulunur. İlk makalesinde Hikmet'in hayatı ve şiirleri üzerinde duran yazar, ikinci makalesinde özel hayata girip şairin sevdiği kadınları ele alır. (Leontiç, 2011/2013). H. İvgin, F. Nafız'ın şiirlerinde kadın ve marazi aşkı (İvgin, 2008) konu alırken, M. Turan A. Kutsi Tecer'i, bulucu ve kurucu kültür adamı olarak tanıtır (Turan, 2008). Y. Remiz Yüregir, 2008 yılında vefat eden F. Hüsnü Dağlarca'nın ardından kaleme aldığı makalesinde Dağlarca'nın şiir dünyası üzerinde durur (Yüregir, 2009). T. Yeşilyurt ise makalesinde gelenek açısından Hilmi Yavuz'u değerlendirir (Yeşilyurt, 20013). Bu bölümde M. Aydın ve Nail Tan'ın Mevlâna ile ilgili makalelerini de hatırlatmak gerekir. 2007 yılın Mevlâna yılı olması münasebetiyle her iki yazar da çağın ihtiyacı olan Mevla'nın hoşgörüsü üzerinde durur.

Edebiyat/Yazın bölümünde ayrıca Kuzey Kıbrıs, Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Rus edebiyatıyla ilgili de az sayıda makale bulunmaktadır. M. Turan Kıbrıs Türk şiirini ele aldığı makalesinde Kıbrıs Türk şiirini eğilim ve yönelimler bakımından inceler (Turan, 2009). Taylan Abiç ise, Özker Yaşın'ın romanlarında Kıbrıs Türk milliyetçiliğinin yansımalarını ele alır (Abiç, 2011). Bilge Ercilasun'un Anar'ın *Beş Katlı Evin Altuncu Katı* adlı romanını incelediği yazısı (Ercilasun, 2006), Türkmenistanlı yazar Annaguli Nurmemmet'in ilk romanı olan ve Oğuz soyunun tarihsel varoluş mücadelesini anlatan *Oğuz Yurdu* romanının incelenmesi (Ercilasun, 2001) ile Türkiye'de yayınlanan Türk Dünyasıyla ilgili romanların araştırdığı makaleleri kayda değerdir (Ercilasun, 2006). Ayrıca H. Ayan'ın *Mahtumkulu Divanı*, İ. Ünver Nasrattınoğlu'nun Göyçeli Mecnun'u ve A. Koşoğlu'nun Rus edebiyatının önde gelen realistlerini incelediği makalelerini de eklemek gerekir.

BAL-TAM dergisinin *Eğitim* bölümünde toplam 39 adet makale bulunmaktadır. Bu makalelerde Kazakistan'daki okullardaki eğitim ve terbiye, Bulgaristan'da Türk azınlığın eğitim hakkı ve Kosova'da Türkçe eğitimi ile bu alanda yaşanan problemler ele alınır. Bilhassa Türkçe kitap basımı konusu üzerinde durulur. Ayrıca eğitimde teknolojinin etkileri ve faydaları ele alınır.

A.K. Risbekova, Kazakistan okullarında eğitim ve terbiye üzerinde dururken (Risbekova, 2009), A. Valihanova bu okullardaki ahlaki eğitimi ele alır (Valihanova, 2009). B. Şalbayev eğitimde pedagojinin önemini ele alan makaleleriyle dikkati çeker. Bilhassa eğitim sistemindeki uzmanlarının eksikliğini ve bunların yetiştirilmesi (Şalbayev, 2011), eğitimde teknolojinin rolü (Şalbayev, 2009) ve öğrencilerin başarılı olabilmeleri için gerekli aktif ilgi ve bireysel çalışma konuları (Şalbayev, 2010) üzerinde durur.

Eğitim başlığında az sayıda da olsa Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığın eğimi hakkında yazılar bulunur. H. Süleymanoğlu Yeniso, Türk azınlığın Türkçe eğitimi ve kültürel hakları üzerinde durur (Yeniso, 2012). Mehmet

Aydın Bulgaristan'a yaptıkları eğitim gezisinden hareketle bölgede yaşayan Türklerin sosyal ve kültürel haklarına değinir (Aydın, 2010).

Bu bölümdeki makalelerin çoğunluğu Kosova'daki Türkçe eğitimi ve yaşanan problemler üzerinedir. Özellikle Osmanlı'nın Balkanlardan çekilmesiyle Sırp Krallığının bölgeye hâkim olması, bu yıllarda Türkçe eğitimi için karanlık bir dönem yaşanmasına neden olur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Yugoslavya'nın kurulmasıyla başlayan yumuşama süreci başta Türkçe basınyayın ile eğitim alanlarında kendisini gösterir. E. Sofuoğlu ve C. Topsakal, Osmanlı Devleti'nin Kosova'da uyguladığı eğitim sistemini inceler. Bilhassa eğitim sistemindeki yönetsel düzenlemeler üzerinde durulur (Sofuağlu-Topsakal, 2011). Albulena Roka, Osmanlıdan günümüze Vıçitırna'daki Türkçe eğitimini (Roka, 2011), Selim Selim Doburçan'daki Türkçe eğitimini (Selim, 2011), Celal Mustafa Gilan bölgesinde geçmişten günümüze Türkçe eğitimini ve sorunlarını konu alır (Mustafa, 2011). Ayrıca Bedrettin Koro'nun, Kosova eğitim sistemini ele aldığı iki yazısı daha bulunmaktadır. Koro ilk makalesinde Kosova eğitim sistemini anlattıktan sonara Türkçe eğitime ayrı bir başlık açar (Koro, 2013). Diğer makalesinde ise okullardaki tarih dersi kitapları ve Atatürk konusuna ağırlık verir (Koro, 2013). Bu konuda Ferhat Aşıkferki ve Taner Güçlütürk'ün de Kosova'da Türkçe eğitimi üzerine birer makalesi bulunmaktadır.

Kosova ile ilgili yazıların bir kısmı da Üniversite eğitime ayrılır. Nimetullah Hafız'ın "*Kosova'da Türkçe Eğitim Tarihine Genel Bir Bakış*" adlı makalesinde Türk okullarına öğretmen yetiştirmek için Yüksek Pedagoji Okulu'nun açıldığı vurgulanır (Hafız, 2011). Fakat halkın farklı branşlarda eğitim almak istemesi nedeniyle başarısız olunur. Daha sonrasında Şarkiyat Bölümü açılır. Bölümde dersler Türkçeden ziyade Sırpça ağırlıklı olarak yapılması nedeniyle öğrencilerin okuldan uzaklaştığından bahsedilir. İlerleyen yıllarda Filoloji Fakültesi'nin içerisinde kurulan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün çalışmalarıyla bu zorluğun aşıldığını ve yeni atanan eğitimciler ile birlikte Türkiye'nin de desteğiyle bölümün bugünkü haline kavuştuğu belirtilir. Bedrettin Koro, Kosova'da önemli bir ihtiyaç haline gelen Türkçe sınıf öğretmenlerinin yetiştirilmesini ele alır (Koro, 2011). C. Topsakal'ın Prizren Üniversitesi Türkçe Eğitim Fakültesi sınıf öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerin öğretmenlik uygulamalarını konu alır (Topsakal, 2009).

Derginin *Halk Bilimi ve Folklor Araştırmaları* ile *Derleme-Tarama* alanında 98 yazı bulunur. Bunlarda 46 tanesi Halk Bilimine aittir. Göçebe kültürü, Türk inançları, halkın yaşayışı, çeşitli bölgesel oyunlar, Nevruz, Hıdırellez, âdetler, gelenekler, Türk mutfağı, kültür mirası ve halk edebiyatı ürünleri gibi konular işlenir. Folklor araştırmaları ve derlemeler en dikkate değer yazılar olarak göze çarpar. Bu derlemeler toplumun türlü yönleri ile bir arada incelenerek

değerlendirilip yorumlanır. Bu tarz makaleler içerisinde ayrıca Türk topluluklarının yaşadığı coğrafyalardaki sosyo-kültürel benzerlikler ile kültürel ilişkilere de yer verilir. Bu bölümde ayrıca Anadolu, Türkistan ve Balkan halk kültürü unsurları bazen tek başına, bazen de karşılaştırmalı olarak ele alınır. Özellikle düğün, ölüm âdetleri ile Hıdırellez ve Nevruz gibi gelenekler bu bakımdan dikkati çeker. Bayram törenleri, bereket törenleri, yatır ve türbelere olan inanışlar biraz farklılık gösterse de bugün hâlâ canlılığını korumaktadır. Yugoslavya bölgesinde 500 yıldan fazla yaşayan Osmanlı'nın, burada bulunan Katolik, Ortodoks, Sırp ve Boşnakların kültür ve edebiyatlarına çok fazla katkıda bulunduğunu anlatan yazılar da az değildir.

Hıdırellez ve Nevruz üzerine çok sayıda yazı bulunur. Folklor unsurları arasında sayabileceğimiz Hıdırellez ve Nevruz bayramları, yüzyıllardan bu yana şehirlerde, kasabalarda köy ve kırsal kesimlerde kuşaktan kuşağa devam eden inanışların uygulandığı bir gün olarak gösterilir. Tabiatın uyanışı olarak kabul edilen Hıdırellez ile Nevruz adeta bir bayram coşkusuyla kutlanır. Bu kutlamalar sadece Türkiye'de değil Türkistan'da da büyük coşku vesilesidir. 2004 yılında Ahmet Yesevi Üniversitesi ve Türk Kazak Üniversitesi ev sahipliğinde şehir halkı ile beraber kutlamalar yapıldığı hatırlatılır.

Dergide yer alan Derleme ve Taramalar arasında özellikle Balkan sahasında yapılan araştırmaların sonuçları dikkat çeker. Kosova ve Makedonya'da yapılan folklor araştırmalarının sonuçları, derlemeler ve taramalar halk bilimine önemli katkılar sağlar. Balkan kökenli bilim adamlarından İsmail Eren'in Balkanlarda Türk Halk Bilimi derlemeleri, Balkanlarda hâlâ kullanılmakta olan Türkiye Türkçesi'ne dair atasözü ve deyimleri ortaya çıkarır. Kosova'ya bağlı Doburçan köyünde yapılan Türkçe sözlü halk ürünlerinin derleme çalışmaları da yerel ağızlarda yaşayan kelimelerin kaybolmasına engel olur. Makedonya'da bilhassa türküler üzerine yapılan çalışmalar da dikkat çekicidir. Ayrıca bölgede mâni, masal, efsane, tekerleme, atasözü ve türkülerin derlenme çabaları da Türk Halk Edebiyatı metinlerinin oluşmasında önemli katkılar sağlar.

Bu alanda Nail Tan, Tuncer Gülensoy, Tahir Alangu, Tacida Hafız, Nimetullah Hafız, Zemun Mandak, Taner Güçlütürk ve M. Şataev'in isimlerini zikretmek gerekir. Tuncer Gülensoy'un etimolojiye ağırlık verdiği bir bibliyografi denemesi (Gülensoy, 2008), Taner Güçlütürk'ün Kosova Türk çağdaş edebiyatı bibliyografisi (Güçlütürk, 2012) ve Zemun Mandak'ın Gora halkının günlük dilinde hâlâ yaşayan Türkçe kelimeleri ve karşılıklarını verdiği (Mandak, 2007) makaleleri dikkate değerdir.

Dergide sanat alanında 12 makale bulunur. Bu bölümde Türklerin zengin sanat kültürü üzerinde durulur. Özellikle musiki, oymacılık, hat sanatı, okçuluk ve bazı el sanatları hakkında bilgiler verilir. Eski Türk çalgılarından söz edilir. Kopuz'un çeşitleri üzerine durulur. Âşık ve Tekke Edebiyatı ile Mevlevilikte

ney-hat münasebeti anlatılır. Amir Pasiç'in *Bosna Evi*'inde Osmanlı'nın bölgeye hâkim olmasından sonra burada oluşmaya başlayan çarşı, Pazar, cadde ve mahalle yapıları ele alınırken makalenin devamında Bosna'daki üç ev tipinden bahsedilir. Evlerin yapısı, bölümleri ve yaşam alanları üzerinde durulur (Pasiç, 2008). Agim Rifat Balkanlardaki Türk kabaresini ele alır (Rifat, 2011). Ali Alpaslan Mevlevilikte ney-hat münasebetlerini incelerken özellikle hat sanatının üzerinde durur (Alpaslan, 2006). Baybars Gülensoy, Kamların davullarında bulunan işaret ve damgaları araştırır (Gülensoy, 2009). Erdoğan Altınkaynak ana dilleri Türkçe olan Ukrayna, Kazakistan, Rusya, Gürcistan ve Yunanistan'da yaşayan Urumların giysilerini ele alarak diğer Türk topluluklarıyla olan benzerlikleri üzerinde durur (Kaynak, 2007). Sibel Kılıç, sanat ve sanat üretimlerinin değişim ve dönüşümü üzerinde durur. Özellikle bu değişim ve dönüşümde dikkatleri çeken sosyo-kültürel etkenleri ele alır (Kılıç, 2011). Taciser Onuk Osmanlı kültüründe Karadeniz'de kullanılan el sanatlarının yerini araştırırken (Onuk, 2009) Tüncer Gülensoy, eski Türk musiki aletlerinden Kopuz ve Yatugan'ı tanıtarak bu aletler hakkında bilgiler verir (Gülensoy, 2008).

Dergide *Kütüphanecilik* alanında 2 makale yer alır. Enisa Zunic makalesinde Osmanlı İmparatorluğu döneminde kütüphaneler ve kütüphanecilik üzerinde durur. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı sonrasında Bosna-Hersek'teki kütüphanelerin durumu ile Tuzla kantonundaki kütüphaneler hakkında bilgi verir (Zuniç, 2009). İbrahim Ethem Polat ise, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde bulunan yazmalar üzerinde durur (Polat, 2010).

BAL-TAM'da az sayıda makalenin yer aldığı bir diğer bölüm de *müzikoloji*'dir. Bu alanda da 2 makale bulunur. Bu makalelerde halk oyunları ve halk müziği konuları işlenir. Abdullah Demirci, Gerede bölgesinde oynana halk oyunları ve bu oyunlarda kullanılan çalgıları ele alınırken (Demirci, 2013), Yalçın Yüregir, Osmaniye'de yapılan bilimsel bir toplantıda Bela Bartok hakkında sunulan bildirilerden hareketle Bartok'un geçmişte Türkiye'de yaptığı çalışmalar hakkında bilgi verir. Bela Bartok Macar asıllı Amerikalı bestekâradır. Macar halk musikisi alanında yaptığı çalışmalarla tanınır. II. Dünya Savaşından sonra Amerika'ya yerleşir. Çalışmalarına burada devam eder. 1936 yılında Maarif Vekaletince folklor tetkiklerinde bulunmak üzere Türkiye'ye davet edilir. Adnan Saygun'la birlikte il il dolaşarak yerel ezgilerin derlenmesi faaliyetlerinde bulunur (Yüregir, 2010).

BAL-TAM dergisi, BAL-TAM Türklük Araştırmaları merkezi tarafından yapılan seminer, sempozyum gibi etkinliklerde sunulan *bildiri*'lere de zaman zaman yer verir. Bunlardan ilki 2014 tarihinde yapılan Priştine Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün kuruluşunun 25, Türk

şairi Nazım Hikmet Ran'ın ölümünün 50 ve Prizren neoklasik Türk şairi Ömer Lütfi'nin ölümünün 85. yıldönümleri münasebetiyle düzenlenen I. Uluslararası Türklük Bilgisi Semineri'nde sunulan bildirilerin yayınlanmasıdır. Bu sempozyumda sunulan 15 adet bildiri, derginin 2004 yılında yayınlanan 20. sayısının ilk bölümünde bildiriler başlığıyla verilir. Bu bildirilerden 8 tanesi nazım Hikmet üzerinedir. 3'ü Ömer Lütfi, 1'i Türkoloji hakkındadır. Diğer 3'ü de sempozyumla ilgili haber niteliğinde yazıdan oluşur. Bu bildirilerde Priştine Üniversitesi Filoloji Fakültesi bünyesinde kurulan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün kuruluş hikâyesi, hocaları ve dersleri, dünya şairi olarak nitelendirdikleri Nazım Hikmet'in hayatı, sanatı, eserleri ve şiir dünyası ile klasik Türk edebiyatı şairi Prizren'li Ömer Lütfi'nin hayatı ve şahsiyeti üzerinde durulur.

Sempozyum sunulan bildiri sayılarından da anlaşılacağı üzere bu etkinlik sanki Nazım Hikmet'e ayrılmış gibidir. Bu bildirilerde özellikle Rusya ve diğer sosyalist ülkelerdeki Nazım Hikmet'in durumu hakkında bilgiler verilir. Aşkın Babayev, Azerbaycan'da bilinen ve hatırlanan Nazım Hikmet'i anlatır. Fikri kaya, Makedonya'dan seslenir, Nazım'ı şiiri sevdiren adam olarak niteler. H. Süleymanoğlu Yenisoy ise, Bulgaristan'daki Nazım Hikmet'ten bahseder. İskender Müzbek N. Hikmet'in son şiirlerinden bahsederken Nedim Gürsel N. Hikmet'in ölümünden 50 yıl sonra onu bize yeniden hatırlatır. Semih Tezcan da N. Hikmet'in özenli ve temiz Türkçesi üzerinde durur.

Olaylar, Yayınlar ve Tanıtımlar bölümünde 117 makale bulunur. Bunların içinde haber, olay, açılış ve ölüm taziyeleri, ödüllendirmeler yer almaktadır. Bu yazıların bir bölümünde Balkan Araştırmalar Merkezi'nin etkinlikleri, üretimleri ve yayınlarından bahsedilir. Şükrü Haluk Akalın, "*BAL-TAM ve Etkinlikler*" adlı yazısında BAL-TAM'ın çalışmalarından söz eder (Akalı, 2004). Miryana Marinkoviç'in "*Felsefe Fakültesi Etnoloji Bölümü'nün Değerli Üyesi Öldü*" adlı makalesinde tanınmış akademisyen Djurdjice Petroviç'in ölüm haberini verdikten sonra biyografisinden bahseder (Marinkoviç, 2004).

Tanıtımlar kısmında yeni basılan bazı kitaplar ile tanınmış yazar ve şairlerin önemli eserleri hakkında bilgi verilir. Bunlar arasında Gönül Ayan'ın, "Neoklasik Divan Şairlerinden Ömer Lütfi Hayatı ve Eserlerinden Seçmeler" adlı eseri (Ayan, 2009) ile Sabri Alagöz'un "*Bilimle İnsanlığı Kucaklaştıran Kişi Yusuf Kerim*" (Alagöz, 2007) ve Zeynep Zafer'in Justin Mccarthy'nin yüz yıl önce Türk milletinin Balkanlarda ve Kafkaslarda maruz kaldığı katliam ve sürgününü anlatan "Ölüm ve Sürgün" adlı eserin Bulgarcaya çevrilmiş hikâyesini içeren yazılar özellikle zikredilmelidir (Zafer, 2013). Buna Nimetullah Hafız'ın "Ömer Lütfi'nin Tarih Eserleri" adlı yazısını da eklemek gerekir (Hafız, 2014).

Dergide kitap tanıtımlarından başka, yeni yayından çıkan veya tanıtımları yapılan kitapların haberleri de yapılır. Taner Güçlütürk'ün "Nimetullah Hafız'ın

“Prizrenli Tecelli Dîvânı” ve “Karadağ ve Ordusu” Kitapları Basımdan Çıktı” (Güçlütürk, 2012), “Sırpça’ya Çevrilen “Çağdaş Türkiye Tarihi” Kitabı Sancak’da Tanıtıldı” (Güçlütürk, 2012), “Sırpçaya Çevrilen “Çağdaş Türkiye Tarihi” Kitabı Belgrat’da Tanıtıldı” (Güçlütürk, 2012) şeklinde tanıtım haberleri de yer almaktadır.

Olaylar bölümünde kitap yayını/tanıtımı dışında bölgede gelişen olaylar, bilimsel faaliyetler, sempozyumlar da haber yapılır. Bilhassa BAL-TAM merkezi ile ilgili haberler öne çıkar. Enis Tabak ve Taner Güçlütürk’ün “BAL-TAM Merkezi Açıldı” adlı yazısında merkezin açılışı haberleştirilir. Taner Güçlütürk, “BAL-TAM İlk Okul Öğrencilerine Türkçe Sözlük ve Atatürk’ün Nutuk Adlı Kitaplarından Dağıttı” adlı yazısında Balkan Türkoloji Araştırma Merkezi’nin, 2010-11 eğitim yılının sonunda Prizren’in 4. ve 5. Sınıf öğrencilerine Türkçe el sözlüğü ve Atatürk’ün Nutuk adlı kitabını dağıttığından bahsedilir. 2011 tarihinde Muğla Üniversitesi tarafından düzenlenen “Dünya Dili Türkçe” sempozyumunda Nimetullah Hafız ve Tacida Hafız’a Türklük Bilgisine hizmetlerinden dolayı verilen ödüle dair haber ve resimler yer alır.

BAL-TAM’da yer alan bir diğer bölüm de *Yitirdiklerimiz*’dir. Bu bölümünde 20 makale/yazı bulunur. Bu yazılarda vefat haberleri, taziyeler ve ölen aydınların biyografileri, yazın hayatları ve eserlerinden bahsedilir. Söz gelimi 2006’da Balkan Türk edebiyatının şair ve yazarlarından olan Hasan Mercan’ın vefatına dair bir haber dikkati çeker. Haberde Mercan’ın, gazete ve dergicilik alanlarında önemli işler yaptığı, eski Yugoslavya dönemine ait *Birlik* ve *Tan* gazetelerinde yazar ve *Kuş* ve *Çığ* gibi dergilerin yayın yönetmenliğini yaptığı anlatılır. Mercan, şiir, öykü, roman, deneme, tiyatro oyunları ve antolojiler olmak üzere pek esere imza atmış Balkan Türklüğü için önemli bir şahsiyet olarak tanıtılır (Tan, 2006). Nimetullah Hafız, “Değerli Türkolog Prof. Dr. Ali Alpaslan’ı Yitirdik”, adlı yazısıyla Ali Alpaslan’ın ölüm haberini verir. Yazıda İstanbul Üniversitesinde Klasik edebiyat hocası olan Alpaslan’ın bir sanatkâr ve çalışkan bir akademisyen olduğundan bahsedilir. (Hafız, 2006).

İsmail A. Çavuşev’in 2008 yılında “*Halkın Sorunlarıyla Çırpınan Bir Yürek Durdu*” adlı yazısında, Bulgaristan Türklerinin önemli yazar ve şairlerinden Ömer Osman vefat haberi verilir. Yazıda 1950’li yıllarda doğan ve Doğu Rodoplar’da Türkçe öğretmenliği yapan Ömer Osman hakkında çeşitli bilgiler verilir. Ömer Osman’ın Bulgaristan Türk edebiyatında şiir, hikâye, roman dalında sağlam bir yere sahip olduğundan bahsedilir. Ayrıca romanlarının yeniden ele alınarak değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapılır (Çavuşev, 2008).

2010 yılının Eylül sayısında dört ölüm haberi birden verilir. Taner Güçlütürk, “Kosova Türk Çağdaş Edebiyatı Ahmet İğciler’i Yitirdi” yazısıyla 20 Mayıs 2010 tarihinde, Kosova Çağdaş Türk Edebiyatının 1980 kuşağının

önemli temsilcilerinden biri olan Ahmet İğciler'in vefat haberini verir. Ayrıca Prizren Türkologlar birliğinin kurucusu ve yönetim üyesi olan İğciler için taziyeye metni yayınlanır (Güçlütürk, 2010). Nimetullah Hafız, Sabri Tata'nın Ölüm haberini verirken bu olayı Bulgaristan Türk edebiyatının için büyük bir kayıp olarak niteler (Hafız, 2010). Aynı sayıda Ferhat Aşıkferki, Boşnak Enstitüsü'nün Kurucusu Adil-Bey Zülfikarpaşiç'in (Aşıkferki, 2010), Nail Tan da romancı, gazeteci ve yazar İlhan Selçuk'un ölümlerini haberleştirir (Tan, 2010). 2011 yılında Taylan Abiç, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin milli şairi "Özker Yaşın" vefat haberini verirken (Abiç, 2011), 2012 yılında Ali Şamil Huseyinoğlu da Özbek Folklorcusu ve Edebiyatçısı Prof. Dr. Jumalay Yusupov'un İlim yolunda şehit olduğu belirtilir (Hüseynoğlu, 2012).

4. BAL-TAM Dergisinin Yazar Kadrosu

BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisi geniş bir yazar kadrosuna sahiptir. Dergide farklı bilim dallarına yönelik çok sayıda isim bulunur. Bunun en önemli nedeni; Tarih, Sanat, Dil, Edebiyat, Olaylar-Yayınlar, Derleme-Tarama ve Halk Bilimi gibi çeşitli bölümlerin bulunmasıdır. Bu yazarlar sadece Balkanlardan değil, Türkiye ve diğer Türk ülkelerinden olmak üzere yedi ülkeden yazarların yazıları yayınlanmaktadır. Her bölüm ile alakalı yazar kadrosu kategorize edilerek ilgili başlıklar altında verilmiştir:

Bilim: A. Bican Ercilasun, A. Nejat Ölçen, Bayram Bayraktar, Cengiz Hakov, Denis Ünver, Enver Mahmut, G. P. Panev, Gazmend Shpuza, Hayrettin İvgin, İ. Ünver Nasrattınoğlu, Mihai Maxim, Mücahit Mümin, N. Ahmed Asrar, Nail Tan, Necip Hablemitoğlu, Nimetullah Hafız, Numan Kartal, Rahmi Ali, Reşat Genç, Sabri Alagöz, Şakir İbrayev, Ş. Haluk Akalın, Tacida Zubçeviç Hafız, Tamilla Aliyeva, Valentin Çorbea, Yaşar Kalafat, Ziyeti Barlas.

Tarih: Abdülkadir Yuvalı, Ayşe Serap, Bayram Bayraktar, Bedrettin Koro, Bilge Ercilasun, Bilgin Çelik, Cengiz Hakov, Ciden Sena Menabit, Davud Vahdatniya, Deniz Ertuğ, Dosay Kenyantan, Elif Aktuğ, Enis Kervan, Fadil Hoca, Fahredin Shabani, Fahri Kaya, Fatma Hocin, Feti Mehdiu, Gülnisa Aynakulova, H. Feriha Akpınarlı, Halil İnalçık, Halim Çavuşoğlu, Harid Fedai, Hayrettin İvgin, Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy, İgbal Vurucu, İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Jean Luis Bacque Grammon, Kader Özlem, Kalibek İbrayımcanov Turdiğazıulı, Mariya Leontiç, Mehmet Aydın, Mehmet İbrahimgil, Mehmet Maksudoğlu, Muammer Özçelik, Mustafa Ali Mehmet, Mustafa Mehmet, Nehat Krasniçi, Nergiz Nağıyeva, Neslihan Altuncuoğlu, Nimetullah Hafız, Nurgali Jusipbay, Ömer Turan, Recep Şkriyel, Refike Sulçevtsi, Reşat Genç, Rıza Gruda, Roza Kurban, Sabri Alagöz, Salim Cöhee, Senem Küçükoyuncu, Seyfeddin Buntürk, Sezen Kılıç, Sibel Akgün, Sibel Turan, Şebnem Atakan, Şennur Şenel, Şenol Kantarcı, Tacida Zubçeviç Hafız,

Taciser Onuk, Taner Güçlütürk, Timur Koziver, Toğrul Xəlilov, Tuba Toprak, Tuncer Gülensoy, Ufuk Tavkul, Vecibe Hatiboğlu, Yusuf Hamzaoğlu, Yücel Yiğit, Z. E. Şahverdiyev, Zeynep Korkmaz.

Dil: Akif İmanlı, Alaaddin Zoba, Alpay İğci, Ayla Hafız Küçükusta, Bilge Ercilasun, Canan İleri, Cazira Moldanova, Cem Topsakal, Cengiz Hakov, Ekrem Çauşeviç, Emek Üşenmez, Enes Şaban, Enis Kervan, Erdoğan Saraçoğlu, Fatma Hocin, Hamza Zülfikar, Hayriye Süleymanoğlu Yeniso, Hülya Davut Skuka, İsmail Hacıyev, İsmail Parlatır, Lutfiye Süleymankızı Aşkerzade, Mariya Leontiç, Mehmet Aydın, Mehmet Hazar, Minara Aliyeva Esen, Nadya Özakdağ (Nadejda Chirli), Nail Tan, Nazım İbrahim, Neira Zaçinoviç, Nimetullah Hafız, Nizami Şamiloğlu Adışirinov, Ömer Ünal, Recep Şukriyel, Risova Canat Nurdillakızı, Rukiye Hacı, Sansızbay Kurbanhoca Nızanulı, Sekine Eruz, Selim Selim, Seyfeddin Buntürk, Sultan Tulu, Şakir İbrayev, Şefket Öznur, Taner Güçlütürk, Tuncer Gülensoy, Tülay Çako, Zeynep Korkmaz.

Edebiyat-Yazın: Abdullah Demirci, Abide Doğan, Agim Rifat, Ağalar Mirza, Albert Bates Lord, Ali Yaman, Almira Tsikotiç Sulyeviç, Ayla Kaşoğlu, Aynur Öz, Bilge Ercilasun, Bünyamin Çağlayan, Cem Topsakal, Cenana Buturoviç, Enu Kyung Oh, Erdoğan Saraçoğlu, Erman Artun, Fadıl Hoca, Fahri Kaya, Gönül Ayan, Gülçin Yahya Kaçar, Halit Eren, Harid Fedai, Haşim İbrahim, Hayrettin İvgin, Hayriye Süleymanoğlu Yeniso, Hüseyin Ayan, Hüseyin Fazlı Ergül, Hüseyin Gönel, İ. Nurmagambetova, İ. Ünver Nasrattınoğlu, İristay Kuçkartay, İsmail Çavuşev, İsmail Parlatır, İsmet Zaatov, M. Şataev, Mahmut İslamoğlu, Mahmut Soğukömeroğulları, Maria Leontic, Medine Sivri, Mehmet Aydın, Mesut Uğurlu, Metin Turan, Nail Tan, Nana Lee, Nimetullah Hafız, Numan Yusuf Aruç, Özkul Çobanoğlu, Rahmankul Berdibay, Recep Şkriyel, Rıza Oğraş, Sadettin Koç, Salim Çonoğlu, Sibel Kılıç, Ş. Karimova, Şevket Öznur, Tacida Zubçeviç Hafız, Taner Güçlütürk, Taylan Abiç, Tudora (Fedora) Arnaut, Tuncer Gülensoy, Tülay Çako, Türkan Yeşilyurt, Yıldız Hamdi, Zeynep Yazarkan.

Eğitim: Ebubekir Sofuoğlu, Cem Topsakal, Mustafa Durmuşçelebi, Soner Yıldırım, Bedrettin Koro, Bilal Yıldırım, Fadıl Hoca, Hayriye Süleymanoğlu Yeniso, Recai Özcan, Ruhi İnan, Albulena Roka, B. Şalbayev, Bedrettin Koro, Celal Mustafa, Ferhat Aşıkferki, Mehmet Aydın, Mustafa Çelikten, Mustafa Durmuşçelebi, Selim Selim, Nilgül Açıık Önkaş, Nimetullah Hafız, Sibel Kılıç, Taner Güçlütürk.

Halk Bilimi, Derleme ve Tarama: Abdullah Demirci, Agim Fişer, Asəf Orucov, Ayten Aydınkızı, Bülent Ağaoglu, Diana L. Eck, Elmira Edilbekova, Enis Kervan, Erdoğan Altınkaynak, Ferhat Aşıkferki, G. Nisanov, H. Feriha Akpınarlı, Hayrettin İvgin, Hüseyin Ayan, İ. Ünver Nasrattınoğlu, Kamil

Toygar, Mensur Nurettin, Mevlüt Özhan, Mustafa Sever, Nail Tan, Nimet Berkok Toygar, Reşat Genç, Selim Selimi, Şevket Öznur, Taner Güçlütürk, Taner Kotle, Tüncer Gülensoy, Uwe Blassing, Vildan Bacan, Yaşar Kalafat, Yıldız Hamdi, Zennun Mandak, Zeynep Yazarkan.

Sanat: Agim Rifat, Ali Alpaslan, Amir Pasiç, Bülent Ağaoğlu, Erdoğan Altınkaynak, Nail Tan, Selim Selim, Sibel Kılıç, Taciser Onuk ve Tüncer Gülensoy.

Müzikoloji: Abdullah Demirci, Yalçın Yüregir.

Kütüphanecilik: Enisa Zuniç, İbrahim Ethem Polat.

Olaylar-Yayımlar-Tanımlar: A. Bican Ercilasun, Arda Akın, Baybars Gülensoy, Boyko Marinkov, C. Gariboğlu Nagıyev, Deniz Ünver, Ebuflez Amanoğlu, Enis Tabak, Ferhat Aşıkferki, Hayrettin İvgin, Hüseyin Ayan, İ. Ünver Nasrattinoğlu, İlhami Emin, İsmail Çavuşev, Kerima Filan, M. Akif Erdoğan, Mahmut İslamoğlu, Maliç Osi, Mehman Musaoğlu, Mete Tuncay, Mevlüt Özhan, Müjdat Karayeli, Nail Tan, Nevin Balta, Nezh Demirtepe, Nimetullah Hafız, Nuri Brina, Reliye Okuşluk Şenesen, S. Dilek Yalçın Çelik, Sabri Alagöz, Salih Turhan, Ş. Haluk Akalın, Şefaattin Severcan, Tacida Hafız, Taner Güçlütürk, Tüncer Gülensoy, Tülay Çako, Ü. Aşıkferki, Yaşar Kalafat.

Yitirdiklerimiz: A. Şamil Huseyinoğlu, Ferhat Aşıkferki, Hayrettin İvgin, İskender Pala, İsmail A. Çavuşev, İsmail Cambaz, Nail Tan, Nimetullah Hafız, Sabri Tata, Taner Güçlütürk, Taylan Abiç.

Sonuç

BAL-TAM, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi tarafından Kosova'da Türkçe olarak yayımlanan hakemli ve akademik bir dergidir. Aralıksız yirmi yıldır yayımlanan dergi, Türkçe dışında başka dillerde de basılır. *BAL-TAM* tarih, edebiyat, halk bilimi, eğitim, olaylar-yayımlar gibi çeşitli bölümlerden oluşmaktadır.

2004 yılının mart ayında, Prizren'de, Hafız ailesinin öncülüğünde Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi tarafından ilk sayısı çıkarılır. Kısa adı *BAL-TAM* olan merkezin amacı, Balkanlar ve Türk dünyasındaki Türkoloji sahasına giren konularda bilimsel araştırmalar yapmak, uluslararası Türkoloji sempozyumları düzenlemek ve alanla ilgili yayıncılık yapmaktır.

Halen yayın hayatına devam eden *BAL-TAM*, 2024 yılı sonu itibariyle 41. sayısına ulaşmıştır. Sahibi Tacida Hafız, yayıncı ve editörü Nimetullah Hafız'dır. Dergi zengin bir danışma ve hakem kuruluna sahiptir. Derginin yayın dili Türkçedir. Ancak İngilizce, Fransızca, Rusça gibi başka dillerde de makale yayımlanmaktadır. Derginin ISSN kaydı Fransa'da bulunur. Akademik disipline sahip bilimsel bir dergidir. Dünyada yayın hayatına getirilen yeni kriterler

nedeniyle *BAL-TAM* 16. sayıdan itibaren hakem kurullarının oluşturup makale yayınında yeni şartlar getirir. Gelen makaleler, kör hakem sistemiyle değerlendirilir. Son sayılarda dünyada geçerliliği olan bazı indekslere de girdiği görülür. Derginin her sayısı fiziki olarak da basılır. Ancak Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezinin web sayfası içerisinde dergiye özel bir yer verilir. Dergi burada online olarak yayımlanır. Arşiv bölümünde derginin eski sayılarına da ulaşılmaktadır.

BAL-TAM geniş muhtevaya sahip bir dergidir. İçerisinde tarih, edebiyat, sanat, halk bilimi ve eğitim gibi alanlarda çok sayıda bilimsel makale ve yazı bulunur. Olaylar Yayınlar ve Tanıtımlar bölümünde başta yeni çıkan kitaplar olmak üzere bazı Türkoloji çalışmaları, edebiyat ve sanat alanındaki ünlü isimler tanıtılır. Dünyada yaşanan önemli olaylar hakkında bilgiler verilir.

Hâlen Balkanlarda sahasında ilk olma özelliğine sahip olan *BAL-TAM*'ın uzun yıllar yayın hayatına devam etmesini ve Türkoloji'ye hizmet etmesini dileriz.

Kaynakça

- Abiç, Taylan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Milli Şairi "Özker Yaşın" Vefat Etti, *BAL-TAM*, Yitirdiklerimiz, S:14, s.413-414, Prizren, Mart 2011.
- Akalın, Şükrü Haluk, Atatürk'ün Dil Politikası, *BAL-TAM*, Bilim, S:1, s.28-32, Prizren, Eylül 2004.
- Akgün, Sibel, Dünden Bugüne Balkanlar'da Kosova Türkeri'nin Arada Kalma ve Varlığını Devam Ettirme Durumu, *BAL-TAM*, Tarih, S:16, s.79-102, Prizren, Mart 2012.
- Alagöz, Sabri, Bilimle İnsanlığı Kucaklaştıran Kişi Yusuf Kerim'in Tüm Eserleri Kitaplaştırılmış Halde, *BAL-TAM*, Halkbilimi, S:7, s.274-277, Prizren, Eylül 2007.
- Alparslan, Ali, "Mevlevilikte Ney-Hat Münasebeti", *BAL-TAM*, Sanat, S:5, s.230-234, Prizren, Eylül 2006.
- Altınkaynak, Erdoğan, Urum Giysileri, *BAL-TAM*, Halkbilimi, S:7, s.242-253, Prizren, Eylül 2007.
- Aruç, Numan Yusuf, Makedonya Türk Kültürü ve Edebiyatında Fahri Kaya, *BAL-TAM*, Edebiyat, S:6, s.175-179, Prizren, Mart 2007.
- Aşıkferki, Ferhat, Boşnak Enstitüsü'nün Kurucusu Adil-Bey Zülfikarpasıç'i Yitirdik, *BAL-TAM*, Yitirdiklerimiz, S:13, s.315-319, Prizren, Eylül 2010.
- Ayan, Gönül, Neoklasik Divan Şairlerinden Ömer Lütfi Hayatı ve Eserlerinden Seçmeler, *BAL-TAM*, Yayınlar-Olaylar, S:10, s.301302, Prizren, Mart 2009.

- Ayan, Gönül, Taşlıcalı Yahya Bey'in Şiirlerinde Osmanlı Tefahürü, BAL-TAM, Bilim, S:3, s.163-174, Prizren, Eylül 2005.
- Aydın, Mehmet, Bulgaristan'a Bir Eğitim Gezisi, BAL-TAM, Eğitim, S:13, s.261-264, Prizren, Eylül 2010.
- BAL-TAM Türklük Bilgisi Dergisine ait 1-21 sayıları.
- Bayraktar, Bayram, Kuruluşunun 80. Yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin Yer ve Değeri, BAL-TAM, Bilim, S:1, s.24-27, Prizren, Eylül 2004.
- Cangür, Ahmet, Kosova'da Türk Dili ve Kültürünün Tarihsel Gelişimi, BAL-TAM, Dil, S:10, s.136-140, Prizren, Mart 2009.
- Causevic, Ekrem, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Karşılaştırmalı Yöntem, BAL-TAM, Dil, S:5, s.118-129, Prizren, Eylül 2006.
- Çavuşev, İsmail A., Halkın Sorunlarıyla Çırpınan Bir Yürek Durdu, BAL-TAM, Yitirdiklerimiz, S:8, s.307-314, Prizren, Mart 2008.
- Çavuşoğlu, Halim Çavuşoğlu, Yugoslavya-Makedonya'dan Türkiye'ye 1952-67 Kitlesele Göçü ve Bursa'daki Göçmen Kesimi, BAL-TAM, Sayı:4, Sayfa: 120-157, Prizren 2006.
- Çavuşoğlu, Halim, Yugoslavya'dan Göçler ve Yugoslavya Göçmenleri, BAL-TAM, Tarih, S:13, s.20-40, Prizren, Eylül 2010.
- Çelik, Bilgin, Amato Komisyonu Raporu Çerçevesinde Kosova ve Kosova Türklerin Statusü, BAL-TAM, Tarih, S:14, s.30-33, Prizren, Mart 2011.
- Çonoğlu, Saim, Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Milli Kimliğin Yeniden İnşasında Milli Kültür Unsurları, BAL-TAM, Edebiyat, S:9, s.169-183, Prizren, Eylül 2008.
- Demirci, Abdullah, Gerede Halk Müziği ve Oyunları Üzerine, BAL-TAM, Mitoloji, S:18, s.357-361, Prizren, Mart 2013.
- Doğan, Abide, 1940-1960 Arası Türk Romanı, BAL-TAM, Edebiyat, S:14, s.84-107, Prizren, Mart 2011.
- Ercilasun, Bilge, Azerbaycan'dan Güçlü Bir Ses: Beş Katlı Yapımın Altıncı Katı, BAL-TAM, Edebiyat, S:4, s.213-228, Prizren, Mart 2006.
- Ercilasun, Bilge, Türkiye'de Türk Dünyası ile İlgili Romanlar, BAL-TAM, Edebiyat, S:5, s.170-182, Prizren, Eylül 2006.
- Ercilasun, Bilge, Türkmenistan'dan Bir Roman: Oğuz Yurdu, BAL-TAM, Yazın, S:15, s.173-187, Prizren, Eylül 2011.
- Eren, Halit, Gümölcineli Hafız Galip Efendi (1880-1948), BAL-TAM, Yazın, S:15, s.193-199, Prizren, Eylül 2011.
- Fedai, Harid, Kıbrıslı Âşık Kenzi'nin Rumeli Destanları, BAL-TAM, Edebiyat, S:13, s.162-173, Prizren, Eylül 2010.

- Genç, Reşat, Atatürkçü Düşüncede Laiklik ve Din Anlayışı, BAL-TAM, Bilim, S:1, s.5-10, Prizren, Eylül 2004.
- Güclütürk, Taner, Aziz Buş, Hayatı, Eserleri, Edebiyatımıza ve Kültürümüze Katkısı, BAL-TAM, Edebiyat, S:11, s.222-225, Prizren, Eylül 2009.
- Güclütürk, Taner, Kosova Türk Çağdaş Edebiyatı Ahmet İgciler'i Yitirdi, BAL-TAM, Yitirdiklerimiz, S:13, s.322-323, Prizren, Eylül 2010.
- Güclütürk, Taner, Kosova Türk Çağdaş Edebiyatı Bibliyografyası, BAL-TAM, Derleme-Tarama, S:17, s.397-427, Prizren, Eylül 2012.
- Güclütürk, Taner, Kosova Türk Çağdaş Edebiyatında Reşit Hanadan ve Öykü Yaraticılığı, BAL-TAM, Edebiyat, S:13, s.145-157, Prizren, Eylül 2010.
- Güclütürk, Taner, Kosova Türk Çağdaş Edebiyatında Reşit Hanadan ve Roman Yaraticılığı, BAL-TAM, Edebiyat, S:14, s.139-158, Prizren, Mart 2011.
- Güclütürk, Taner, Kosova'da Türk Halk Edebiyatı Geleneği, BAL-TAM, Yazın, S:19, s.312-332, Prizren, Eylül 2013.
- Güclütürk, Taner, Kosova'nın Bağımsızlığı ve Türklerin Sosyo-Kültürel Durumları, BAL-TAM, Tarih, S:10, s.64-85, Prizren, Mart 2009.
- Güclütürk, Taner, Prizren'de Türkü Geleneğinin ve Yeni Derlenen Prizren Türküleri Üzerine Ayrıntılı Bir İnceleme, BAL-TAM, Yazın, S:18, s.255-262, Prizren, Mart 2013.
- Güclütürk, Taner, Prof. Dr. Nimetullah Hafız'ın "Prizrenli Tecellî Dîvânî" ve "Karadağ ve Ordusu" Kitapları Basımdan Çıktı, BAL-TAM, Yayınlar-Olaylar, S:16, s.409-411, Prizren, Mart 2012.
- Güclütürk, Taner, Sırpça'ya Çevrilen "Çağdaş Türkiye Tarihi" Kitabı Sancak (Yeni Pazar)'da Da Tanıtıldı, BAL-TAM, Yayınlar-Olaylar, S:16, s.442-447, Prizren, Mart 2012.
- Güclütürk, Taner, Sırpçaya Çevrilen "Çağdaş Türkiye Tarihi" Kitabı Belgrat'ta Tanıtıldı, BAL-TAM, Yayınlar-Olaylar, S:16, s.437-441, Prizren, Mart 2012.
- Gülensoy, Baybars, Şaman (Kam) Davulundaki "İmler" Ve "Tamgalar", BAL-TAM, Sanat, S:11, s.274-277, Prizren, Eylül 2009.
- Gülensoy, Tuncer, 24 Oğuz Boyunun Rumeli'deki İzleri ve Rumeli Ağızları Üzerine Çalışmalar, BAL-TAM, Dil, S:21, s.151-155, Prizren, Eylül 2014.
- Gülensoy, Tuncer, Eski Türk Müzik Aletlerinden "Kopuz" ve "Yatugan", BAL-TAM, Sanat, S:10, s.276-281, Prizren, Mart 2009.
- Gülensoy, Tuncer, Türkiye'de Etimolojik Sözlük ve Sözcük Etimolojisi Üzerine Yayımlanan Makalelere Dair Bir Bibliyografya Denemesi, BAL-TAM, Derleme-Tarama, S:8, s.245-267, Prizren, Mart 2008.

- Hablemitoğlu, Necip, Kemal'in Öğretmenleri, BAL-TAM, Bilim, S:1, s.68-73, Prizren, Eylül 2004.
- Hafız, Nimetullah- Hafız Tacida, Kosova Türk Edebiyatında Çanakkale Savaşı, BAL-TAM, Edebiyat, S:13, s.105-135, Prizren, Eylül 2010.
- Hafız, Nimetullah, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı Yıllarında Kosova, Sayı:15, Sayfa: 28-45, Prizren 2011.
- Hafız, Nimetullah, Değerli Türkolog Prof. Dr. Ali Alpaslan'ı Yitirdik, BAL-TAM, Yitirdiklerimiz, S:4, s.289, Prizren, Mart 2006.
- Hafız, Nimetullah, Eski Yugoslavya Bölgelerinde Türkçenin Öğretimi, BAL-TAM, Bilim, S:4, s.182-188, Prizren, Mart 2006.
- Hafız, Nimetullah, Kosova'da Türkçe Eğitim Tarihine Genel Bir Bakış, BAL-TAM, Eğitim, S:14, s.215-221, Prizren, Mart 2011.
- Hafız, Nimetullah, Kosova'da Türkçe'nin Öğretimi, BAL-TAM, Dil, S:5, s.130-141, Prizren, Eylül 2006.
- Hafız, Nimetullah, Ömer Lutfi'nin Tarih Eserleri, BAL-TAM, Bildiri, S:20, s.165-168, Prizren, Mart 2014.
- Hafız, Nimetullah, Sabri Tata'nın Ölümüyle Bulgaristan Türk Edebiyatının Büyük Kaybı, BAL-TAM, Yitirdiklerimiz, S:13, s.324-345, Prizren, Eylül 2010.
- Hakov, Cengiz, Bulgaristan Türklerinin Eğitiminde Türkiye ve Azerbaycan'ın Rolü, BAL-TAM, Dil, S:7, s.130-138, Prizren, Eylül 2007.
- Hakov, Cengiz, Sofya Baş Müftülüğü ve Bulgaristan'daki Türk Okullarında Yeni Türk Alfabesinin Uygulanmaya Konuluşu, BAL-TAM, Bilim, S:4, s.173-181, Prizren, Mart 2006.
- Hamzaoğlu, Yusuf, 1912-1913 Balkan Yenilgisi, BAL-TAM, Tarih, s:18, s.25-70, Prizren, Mart 2013.
- Hoca, Fadıl, Balkan (Arnavutluk) Divan Şairlerinin Özellikleri, BAL-TAM, Yazın, S:17, s.203-210, Prizren, Eylül 2012.
- Hoca, Fadıl, Veysi Üskübî'nin İstanbul Kasidesinin Değerlendirilmesi, BAL-TAM, Yazın, S:19, s.243-251, Prizren, Eylül 2013.
- Hoca, Fadil, Makedonya Türk Şiirinde Atatürk Kavramı, BAL-TAM, Edebiyat, S:14, s.121-128, Prizren, Mart 2011.
- Hoca, Fadil, Veysi Üskübî'nin Hayatı, Eserleri ve Şairliği Hakkında, 969 (1561/2)- 1037 (1627/8), BAL-TAM, Yazın, S:18, s.193-205, Prizren, Mart 2013.
- Hocin, Fatma, Necati Zekeriya'nın Şiirinde Dil ve Üslup, BAL-TAM, Edebiyat, S:4, s.229-241, Prizren, Mart 2006.

- Huseyinoğlu, Ali Şamil, İlim Yolunda Şehit Olan Özbek Folklorcusu ve Edebiyatçısı Prof. Dr. Jumalay Yusupov, BAL-TAM, Yitirdiklerimiz, S:17, s.443-448, Prizren, Eylül 2012.
- İbrahim, Haşim, Bulgaristan Türk Yazınında Osman Aziz, BAL-TAM, Yazın, S:18, s.225-230, Prizren, Mart 2013.
- İbrahim, Nazım, Valandova Yöresi (Makedonya) Türk Ağzında Vurgu, BAL-TAM, Dil, S:16, s.239-248, Prizren, Mart 2012 / S:17, s.178-196, Prizren, Eylül 2012.
- İbrayev, Şakir, Kazakistan'daki Devlet Dili Hakkında, BAL-TAM, Dil, S:8, s.69-72, Prizren, Mart 2008.
- İgci, Alpay, Kosova Ağızlarındaki Birkaç Türkçe Tabakası, BAL-TAM, Dil, S:13, s.73-77, Prizren, Eylül 2010.
- İgci, Alpay, Kosova Türkçecisi Kaynaklarına Bir Bakış, BAL-TAM, Dil, S:12, s.105-115, Prizren, Mart 2010.
- İleri, Canan, Eski Şehir'in Alpullu'daki Balkan Göçmenlerinin Ağızlarıyla Yerli Yörük Ağızlarının Etkileşimi, BAL-TAM, Dil, S:16, s.223-238, Prizren, Mart 2012.
- İvgin, Hayrettin, Faruk Nafiz Çamlıbel'in Şiirlerinde Kadın ve Marazi Aşk, BAL-TAM, Edebiyat, S:9, s.192-200, Prizren, Eylül 2008.
- Kaya, Fahri, Tasavvuf Şairlerimizden Fettah Rauf, BAL-TAM, Yazın, S:8, s.129-148, Prizren, Mart 2008.
- Kervan, Enis, Yanova Türk Ağzının Başlıca Özellikleri, BAL-TAM, Dil, S:6, s.83-88, Prizren, Mart 2007.
- Kılıç, Sibel Kılıç, Kaynağını Karagöz Mizah Anlayışından Alan Osmanlı Dönemi "Karagoz" Yayınlarının Türk Kültür Tarihi Bakımından Önemi, BAL-TAM, Edebiyat, S:13, s.190-206, Prizren, Eylül 2010.
- Kılıç, Sibel Kılıç, Postmodernist Ortamda Sanat ve Sanat Üretimlerinin Değişim ve Dönüşümü Üzerindeki Sosyo-Kültürel Etkiler, BAL-TAM, Sanat, S:15, s.320-341, Prizren, Eylül 2011.
- Kılıç, Sibel, Cumhuriyet Döneminde Görsel İfade Unsuru Olarak Karagöz Mizah Yayınları, BAL-TAM, Edebiyat, S:14, s.189-199, Prizren, Mart 2011.
- Koro, Bedrettin, 21. Yüzyılın Başlangıcında Kosova Eğitim Sistemi ve Türkçe Eğitim, BAL-TAM, Eğitim, S:19, s.335-372, Prizren, Eylül 2013.
- Koro, Bedrettin, Kosova Cumhuriyeti İlköğretim Okullarının Tarih Dersi Müfredatında ve Ders Kitaplarında Mustafa Kemal Atatürk, BAL-TAM, Eğitim, S:18, s.265-280, Prizren, Mart 2013.
- Koro, Bedrettin, Kosova'da İlkokul (Sınıf) Öğretmenlerin Yetiştirilmesinin Önemi, BAL-TAM, Eğitim, S:14, s.266-276, Prizren, Mart 2011.

- Lee, Nana, Benim Adım Kırmızı'nın Kore'deki Yankıları, BAL-TAM, Edebiyat, S:6, s.167-174, Prizren, Mart 2007.
- Lee, Nana, Orhan Pamuk'u Nasıl Anlamalıyız?, BAL-TAM, Edebiyat, S:5, s.183-199, Prizren, Eylül 2006.
- Leontiç, Mariya, Makedon Kişi Adları ve Soyadlarında Türk Kişi Adları, BAL-TAM, Dil, S:15, s.158-167, Prizren, Eylül 2011.
- Leontiç, Mariya, Makedon Soyadlarına Yansıyan İslam Medeniyetinin Etkileri, BAL-TAM, Dil, S:13, s.87-97, Prizren, Eylül 2010.
- Leontiç, Mariya, Nazım Hikmet'in Hayatı ve Şiirleri, BAL-TAM, Yazın, S:17, s.263-280, Prizren, Eylül 2012.
- Leontiç, Mariya, Nazım Hikmet'in Sevdığı Kadınlar, BAL-TAM, Bildiri, S:20, s.139, Prizren, Mart 2014.
- Leontiç, Mariya, Necati Zekeriya'nın Şiirlerinde Çocuk Sevgisi, BAL-TAM, Edebiyat, S:14, s.129-138, Prizren, Mart 2011.
- Mandak, Zenun, Brod-Gora Ağzında Türkçe Sözcükler, BAL-TAM, Derleme-Tarama, S:6, s.231-179, Prizren, Mart 2007.
- Marinković, Mirjana, Felsefe Fakültesi Etnoloji Bölümü'nün Değerli Üyesi Öldü", BAL-TAM, Yitirdiklerimiz, S:1, s.211-212, Prizren, Eylül 2004.
- Moldanova, Cazira, Kazak Türkçesindeki Yabancı Kelimeler ve Sözlükler, BAL-TAM, Dil, S:7, s.104-109, Prizren, Eylül 2007.
- Mustafa, Celal, Gilan'da Dünden Bugüne Türkçe Eğitim, BAL-TAM, Eğitim, S:14, s.254-260, Prizren, Mart 2011.
- Nasrattınoğlu, İrfan Ünver, Azerbaycan'dan Bir Ozan Göyçeli Mecnun, BAL-TAM, Edebiyat, S:10, s.189-192, Prizren, Mart 2009.
- Nasrattınoğlu, İrfan Ünver, Ozanlar Zincirinin Güçlü Halkası Kırmılı Aşık Ömer, BAL-TAM, Edebiyat, S:11, s.211-221, Prizren, Eylül 2009.
- Nurmagambetova, İ., Türk Edebiyatında Dede Korkut Hikayeleri, BAL-TAM, Edebiyat, S:5, s.161-169, Prizren, Eylül 2006 / S:6, s.141-148, Prizren, Mart 2007.
- Okumuş, Salih Okumuş, Kosova'da Türkçe Yayımlanan Bir Gazete: Tan, Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, Cilt:4, Sayı: 1, s.85-107, Edirne, Temmuz 2015.
- Okumuş, Salih Okumuş, Kosova'da Yayımlanan Türkçe Gazete ve Dergiler, Yeni Türkiye (Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-V), XXI (70): 6254-6274, Ankara 2015/1.
- Okumuş, Salih Okumuş, Özel Mülakat, Priştine, 14 Mayıs 2014.

- Okumuş, Salih Okumuş, Yön Zabit, Kosova'da Türkçe Yayınlanan Bir Çocuk Dergisi: Kuş, I. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, Niğde Üniversitesi, Niğde, 18-21 Mart 2014.
- Onuk, T.-Akpınarlı, F., Osmanlı Kültüründe Karadeniz El Sanatlarının Yeri ve Önemi, BAL-TAM, Sanat, S:11, s.278-289, Prizren, Eylül 2009.
- Paşıç, Amir, Bosna Evi, BAL-TAM, Sanat, S:8, s.237-243, Prizren, Mart 2008.
- Polat, İbrahim Ethem, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yazmaları, BAL-TAM, Kütüphanecilik, S:12, s.307-308, Prizren, Mart 2010.
- Rıfat, Agim, Balkanlarda 38 Yıl Türkçe Kabare, BAL-TAM, Sanat, S:14, s.354-364, Prizren, Mart 2011 / S:17, s.281-294, Prizren, Eylül 2012.
- Rısbekova, A.K., Kazak Okullarında Eğitim-Terbiye Sürecindeki Tanım Motivasyonunun Özellikleri, BAL-TAM, Eğitim, S:10, s.250-253, Prizren, Mart 2009.
- Roka, Albulena, Osmanlı Döneminden Günümüze Kadar Vıçitırn ve Kosova Mitroviça'sında Türkçe Eğitim, BAL-TAM, Eğitim, S:14, s.226-253, Prizren, Mart 2011.
- Selim, Selim Selim, Osmanlı Sonrası Morava Yöresine Bağlı Doburçan'da Türkçe Eğitimi, BAL-TAM, Eğitim, S:14, s.261-265, Prizren, Mart 2011.
- Selim, Selim, Arnavut Dilinde Türkçe'nin Etkisi, BAL-TAM, Dil, S:6, s.139-140, Prizren, Mart 2007.
- Skuka, Hülya Davut, Makedonya Türklerinin Yazı Dilinde Edatların Kullanımı, BAL-TAM, Dil, S:13, s.78-86, Prizren, Eylül 2010.
- Sofuoğlu, E. - Topsakal, C., Osmanlı Devleti'nin Kosova Eğitim Sistemi'ne Yönelik Yönetimsel Düzenlemeleri, BAL-TAM, Eğitim, S:14, s.201-214, Prizren, Mart 2011.
- Soğukömeroğulları, Mahmut, Türk Romanında Macarlar, BAL-TAM, Yazın, S:17, s.251-262, Prizren, Eylül 2012.
- Süleymanoğlu, Hayriye M., Sofya Üniversitesi ve Açılışının 50. Yıldönümünde Türk Filolojisi, BAL-TAM, Dil, S:6, s.107-138, Prizren, Mart 2007.
- Süleymanoğlu, Hayriye M., Türkiye Koşullarına Uyum Süreçlerinde Balkan Göçmenleri, BAL-TAM, Sayı:3, Sayfa:2-162, Prizren 2005.
- Şaban, Enes, Makedonya (Gostivar) Türk Ağzlarında Osmanlıca Unsurlar, BAL-TAM, Dil, S:16, s.249-260, Prizren, Mart 2012 / S:17, s.167-178, Prizren, Eylül 2012.
- Şahko, Şengül, Kosova'da Türk Çocuk Edebiyatı'nın Gelişimi, BAL-TAM, Edebiyat, S:10, s.193-200, Prizren, Mart 2009.

- Şahko, Şükrü Haluk, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi (Bal -Tam) Ve Etkinlikleri”, BAL-TAM, Olaylar-Yayınlar, S:1, s.191-199, Prizren, Eylül 2004.
- Şalbayev, B., Eğitim Sisteminde Yüksek Teknolojinin Önemi, BAL-TAM, Eğitim, S:11, s.248-250, Prizren, Eylül 2009.
- Şalbayev, B., Kazakistan Üniversite Eğitiminde “Aktif İlgi” ve Bireysel Çalışma Meseleleri, BAL-TAM, Eğitim, S:13, s.258-260, Prizren, Eylül 2010.
- Şalbayev, B., Kazakistan Üniversite Sisteminde Pedagoji Uzmanlarının Hazırlanması, BAL-TAM, Eğitim, S:14, s.305-306, Prizren, Mart 2011.
- Şkriyel, Recep, Makedonya'daki Boşnak Ononimi, BAL-TAM, Dil, S:8, s.105-109, Prizren, Mart 2008.
- Tan, Nail, Âşık İslam Erdener'in Şiir Defteri / Çağdaş Cöngü, BAL-TAM, Edebiyat, S:13, s.215-228, Prizren, Eylül 2010 / S:18, s.231-254, Prizren, Mart 2013.
- Tan, Nail, Bu Türkünün, Şiirin Gerçek Şairi Kimdir? BAL-TAM, Edebiyat, S:11, s.203-210, Prizren, Eylül 2009.
- Tan, Nail, İki Rahmetlinin Ardından Âşık Kul Ahmet – Esin Afşar Anlaşmazlığı, BAL-TAM, Edebiyat, S:16, s.347-351, Prizren, Mart 2012
- Tan, Nail, Romancı, Gazeteci ve Yazar İlhan Selçuk, BAL-TAM, Yitirdiklerimiz, S:13, s.320-321, Prizren, Eylül 2010.
- Tan, Nail, Şair, Yazar, Gazeteci Hasan Mercan, BAL-TAM, Yitirdiklerimiz, S:5, s.308-311, Prizren, Eylül 2006.
- Tanyol, Sadık, Kosova'nın Bağımsızlığı ve Türklerin Sosyo-Kültürel Durumları, Balkanlarda Kosova Dünü, Bugünü ve Yarını, BAL-TAM, Tarih, S:10, s.86-107, Prizren, Mart 2009.
- Tavkul, Ufuk, 93 Harbinde Kafkasya Muhacirlerinin Balkanlardan Anadolu ve Orta-Doğu'ya Sürgünleri, BAL-TAM, Sayı:8, Sayfa: 1-20, Prizren 2008.
- Taylan Abiç, Kıbrıs Türk Milliyetçiliğinin Özker Yaşın'ın Romanlarındaki Yansımaları, BAL-TAM, Yazın, S:15, s.200-212, Prizren, Eylül 2011.
- Topsakal, Cem, Prizren Eğitim Fakültesi 3.Sınıf Öğrencilerin Öğretmenlik Uygulaması / Staj Deneyimi, BAL-TAM, Eğitim, S:10, s.220-246, Prizren, Mart 2009.
- Tulu, Sultan, Anadolu ve Balkan Ağzında -İver Şimdiki Zaman Eki, BAL-TAM, Dil, S:8, s.97-104, Prizren, Mart 2008.
- Turan, Metin, Bir Bulucu ve Kurucu Kültür Adamı: Ahmet Kutsi Tecer, BAL-TAM, Yazın, S:8, s.165-174, Prizren, Mart 2008.

- Turan, Metin, Çağdaş Kıbrıs Türk Şiirinde Eğilimler / Yönelimler, BAL-TAM, Edebiyat, S:10, s.157-168, Prizren, Mart 2009.
- Turan, Metin, Türk Halk Şiirinin Önemli Bir Temsilcisi Aşık Veysel, BAL-TAM, Edebiyat, S:5, s.200-213, Prizren, Eylül 2006.
- Turduğazıulu, Kalibek Ibrayımcanov, Kazakistan'da XIX. YY'ın Sonu ve XX. YY'ın Başındaki Ruslaştırma Siyaseti Sonucunda Alfabenin Değiştirilmesi, BAL-TAM, Dil, S:10, s.132-135, Prizren, Mart 2009.
- Valihanova, A., Öğrencilerin Ahlaki Manevi Terbiyesi, BAL-TAM, Eğitim, S:10, s.257-260, Prizren, Mart 2009.
- Yazar, Ahmet, Balkanlar'da Yeni Statü Arayışı: Kosova Örneği, BAL-TAM, Tarih, S:10, s.41-63, Prizren, Mart 2009.
- Yazarkan, Zeynep, Şemsettin Sami, BAL-TAM, Edebiyat, S:9, s.184-191, Prizren, Eylül 2008.
- Yenisoy, Hayriye S., 1912 – 1913 Balkan Savaşları'nın Edebiyata Yansıması, BAL-TAM, Edebiyat, S:16, s.279-302, Prizren, Mart 2012
- Yenisoy, Hayriye S., Balkan Halklarının Dil ve Folklorunda Türk İzleri, BAL-TAM, Dil, S:10, s.109-131, Prizren, Mart 2009 / S:11, s.133-157, Prizren, Eylül 2009.
- Yenisoy, Hayriye S., Bulgar Edebiyatında İstanbul, BAL-TAM, Yazın, S:17, s.231-250, Prizren, Eylül 2012.
- Yenisoy, Hayriye S., Bulgaristan Gagavuzları -Dil ve Kültür Araştırmalarının Durumu-, BAL-TAM, Dil, S:8, s.73-86, Prizren, Mart 2008 / S:9, s.89-101, Prizren, Eylül 2008.
- Yenisoy, Hayriye S., Bulgaristan Türkleri – Türk Azınlığının Eğitim ve Kültürel Sorunlarında Yeni Gelişmeler, BAL-TAM, Eğitim, S:17, s.343-371, Prizren 2012.
- Yenisoy, Hayriye S., Çağdaş Türkçe'de En Çok Kullanılan Sözcükler, BAL-TAM, Dil, S:7, s.101-103, Prizren, Eylül 2007.
- Yenisoy, Hayriye S., Yordan Jovkov ve Öykülerindeki İnsan Sevgisi, BAL-TAM, Yazın, S:18, s.217-224, Prizren, Mart 2013.
- Yeşilyurt, Türkân, Hilmi Yavuz'un Gelenek Anlayışına Giriş Denemesi, BAL-TAM, Yazın, S:19, s.269-280, Prizren, Eylül 2013.269
- Yiğit, Yücel, Prizren Sancağının İdari Yapısı (1864-1912), BAL-TAM, Tarih, S:14, s.7-29, Prizren, Mart 2011.
- Yüregir, Yalçın Remiz, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Ardından, BAL-TAM, Edebiyat, S:10, s.182-188, Prizren, Mart 2009.
- Yüregir, Yalçın, Bela Bartok 74 Yıl Sonra Yine Osmaniye'de, BAL-TAM, Müzikoloji, S:12, s.302-306, Prizren, Mart 2010.

-
- Zafer, Zeynep, Bulgaristan Türklerinin Güldürü Süzgecinden Zorunlu Asimilasyon ve Gç, BAL-TAM, Sayı:18, Sayfa:157-168, Prizren 2013.
- Zafer, Zeynep, Prof. Dr. Justin Mc. Merthy'nn "lm ve Sürgün" Adlı Kitabının Bulgaristan'daki Etkileri, BAL-TAM, Tarih, S:18, s.127-134, Prizren, Mart 2013.
- Őunıç, Enisa, Libraries And Librarianship During Ottoman Empire, With Review Of The Situation Of Libraries In Bosnia And Herzegovina After World War Two And Development Of Librarianship In Tuzla Canton, BAL-TAM, Kütüphanecilik, S:10, s.293-297, Prizren, Mart 2009.

İnternet Kaynakları:

- <https://baltam.org/bal-tam-dergisinin-tarihcesi-2/> (EriŐim Tarihi: 6 Aralık 2024, 11:32)
- <https://baltam.org/hakkimizda/> (EriŐim Tarihi: 6 Aralık 2024, 14:56)
- <https://baltam.org/tarihce/> (EriŐim Tarihi: 5 Aralık 2024, 14:50)
- https://dergi.baltam.org/index.jsp?mod=sayfabilgi&sayfa_alias=%C4%B0ndeksler (EriŐim Tarihi: 6 Aralık 2024, 15:21)

Etik Beyan ve Açıklamalar:

1. Bu makalenin yazar(lar)ı, etik kurul iznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
2. Bu makalenin yazar(lar)ı, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
3. Bu makalenin yazar(lar)ı, kullanmış oldukları resim, Şekil, fotoğraf gibi bütün belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
4. Bu makalenin benzerlik raporu bulunmaktadır.

BALKANLARDA TÜRK DİLİ VE
STUDIES ON TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE IN THE BALKANS
تۈرك دۈيۈمۈ بۆلۈمۈ
ARAŞTIRMALARI
balted

Pokrovskaya, L. A. (2025). Gagauzcada ve Balkan Türk Diyalektlerinde Bir Balkanizm Üzerine (B. Hünertli, Çev.). *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 7(1), 83-95.

Gagauzcada ve Balkan Türk Diyalektlerinde Bir Balkanizm Üzerine*

On a Balkanism in Gagauz and Balkan Turkish Dialects

L. A. POKROVSKAYA (Çeviren: BÜLENT HÜNERLİ)**

Öz

Bu makale, Gagauzca ve Balkan Türk diyalektlerinde görülen Balkanizm özelliklerini ele almaktadır. Balkanistik çalışmaların ilerlemesiyle birlikte, Balkan dillerindeki Türk dillerinin yeri ve Balkan Dil Birliği ile olan ilişkisi giderek daha fazla araştırılmaktadır. Makale, Gagauzca ve Balkan Türk lehçelerinde sentaktik düzeyde Balkan dillerine özgü bazı yapıları incelemektedir. Özellikle, bu dillerde mastarın yerini alan dilek-şart kipinin (konjunktif) kullanımı üzerinde durulmaktadır. Gagauzca ve Balkan-Türk dillerinde, Balkan dillerinin etkisiyle, emir-dilek kipinin mastar işlevi gördüğü ve açıklayıcı ile amaç belirten cümle yapılarında kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca, bu yapıların tarihsel gelişimi, diğer Oğuz Türkçesi lehçeleriyle karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Sonuç olarak, Balkan dillerinin Gagauzca üzerindeki etkisi, özellikle sentaktik düzeyde kendini gösteren belirli dil değişiklikleriyle ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gagauzca, Balkanlar, Balkan Türk ağzları, Balkanizm, Oğuz Türkçesi.

Abstract

This article examines Balkanism features observed in Gagauz and Balkan Turkish dialects. As Balkan studies progress, increasing attention is given to the role of Turkic languages within the Balkan languages and their connection to the Balkan Linguistic Union. The study explores syntactic structures unique to Balkan languages in Gagauz and Balkan Turkish dialects, particularly the replacement of infinitives with the subjunctive mood (konjunktif). It has been identified that, under the influence of Balkan languages, the imperative-subjunctive forms function as infinitives and are used in explanatory and purposive clauses. Additionally, the historical development of these structures is analyzed in comparison with other Oghuz Turkic dialects. In conclusion, the influence of Balkan languages on Gagauz is primarily reflected in certain syntactic changes, highlighting a distinct linguistic interaction.

Keywords: Gagauz, Balkans, Balkan Turkish dialects, Balkanism, Oghuz Turkish.

* Bu yazı "Voprosi Yazıkoznaniya,, 1973, No: 3, s. 67-75" sayfaları arasında yer alan ve L. A. Pokrovskaya tarafından yazılmış "Ob Odnom 'Balkanizme' Gagauzskom Yazıke i Balkano-Turetskih Dialektah" adlı makalenin Rusçadan Türkiye Türkçesine çevrilmiş şeklidir.

** Prof. Dr. / Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Kırklareli/TÜRKİYE, hbulent80@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5668-3942

Giriş

Balkanistik alanının aktif bir şekilde gelişmesiyle birlikte, Balkan dilleri uzmanlarının ilgisi, giderek daha fazla Balkan Yarımadası'ndaki Türk dillerine ve bunların Balkan Dil Birliği ile olan ilişkilerine yönelmektedir¹. Bu konu, S. B. Bernştayn'ın Sofya'da (1966) düzenlenen I. Uluslararası Balkan Çalışmaları Kongresi'nde sunduğu bildirinin ana odağını oluşturmuştur². Çoğunlukla T. Kowalski, N. K. Dmitriev, Y. Nemet ve G. Hazai'nin Balkan-Türk lehçeleri ve Gagauzca üzerine yaptıkları çalışmalara dayanan S. B. Bernştayn, özellikle şu görüşü dile getirmiştir: "Hiçbir Türk dili, 'Balkan dil birliği'ne katılmamaktadır, çünkü bu dil grubundan hiçbir dil, morfolojik ya da sentaktik açıdan Balkanizm içermez" (Balkan dillerinin sözlük ve deyimlerinde büyük sayıda Türkçe kökenli ödünç kelime bulunmasına rağmen)³.

Eğer Türkologların şimdiye kadar özel olarak Balkan-Türk dillerinin Balkan Dil Birliği ile ilişkisini ele almadığını göz önünde bulundurursak, S. B. Bernştayn'ın Balkan-Türk dillerinde morfolojik ve sentaktik Balkanizm eksikliği üzerine ileri sürdüğü görüş, bir ölçüde erken bir değerlendirme olarak görünmektedir. Balkan Yarımadası'nda yaygın olarak konuşulan Balkan-Türk ve Gagauzca lehçelerinin, ayrıca SSCB⁴ topraklarındaki Gagauzcanın yeterince incelenmemiş olması nedeniyle, Türkologların çabaları esas olarak bu dillerin tanımlanmasına ve lehçe sınıflandırmasına yöneltilmiştir⁵. Son yıllarda

¹ Balkan-Türk ve Gagauz lehçeleri kastedilmektedir, çünkü Tatar lehçeleri Balkan Yarımadası'nda yalnızca XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren var olmuştur. Balkan dil birliğine Arnavutça, Bulgarca, Yunanca, Makedonca, Rumence ve kısmen Sırp-Hırvat dilleri dahil edilmektedir.

² S. B. Bernstein, *Les langues turques de la péninsule des Balkans et «l'union des langues balkaniques»*, «Actes du I Congrès international des études balkaniques et sud-est européennes», VI — Linguistique, Sofia, 1968.

³ Aynı yerde s.79.

⁴ SSCB'de yaşayan 157 bin Gagauz, ağırlıklı olarak Moldova ve Ukrayna'nın güney bölgelerinde bulunmaktadır ve Kuzeydoğu Bulgaristan'dan göç edenlerin torunlarıdır (XVIII. yüzyılın sonu - XIX. yüzyılın başı). Bu nedenle, dilleri de Balkan Türk dilleri alanına dâhil edilebilir.

⁵ Bkz: T. Kowalski, *Dialectes turcs-osmanlis*, «Encyclopedie de l'Islam», IV, livraison 0, Leiden — Paris, 1931; aynı yerde, *Les Turcs et la langue turque de la Bulgarie du Nord-Est*, Krakow, 1933; J. Nemeth, *Zur Einteilung der türkischen Mundarten Bulgariens*, Sofia, 1956. Bu alanda Y. Ekman, G. Hazai, J. Kakuk, M. Molllova, V. Drimba, V. Zayonçkovskiy, E. Boyev vd de çalışıyor.

Gagauzca üzerine bu alanda önemli çalışmalar⁶ yapılmış olsa da Türk dilinin Balkan lehçeleri henüz tam anlamıyla incelenmemiştir. Bu alandaki bir sonraki görevler, Balkan-Türk lehçelerinin daha ayrıntılı bir şekilde tanımlanması, sınıflandırmalarının netleştirilmesi için bir lehçe atlası oluşturulması ve elde edilen lehçe materyallerinin Türk dilinin tarihine dair araştırmalara katkı sağlaması olarak belirlenmiştir⁷.

Türk dillerinin (özellikle Türkçenin) Balkanlar'daki önemli tarihî rolü ve Balkan dilbiliminin karşı karşıya olduğu güncel görevler ışığında, Balkan dilbilimcilerinin Türk dillerine olan ilgisi ve bu dillerin Balkan dilleri üzerine yapılan araştırmalara dâhil edilmesi çabaları anlaşılır hâle gelmektedir. Bu çabalar, Türkologların bu meseleyle ilgilenmelerini beklemeden Balkan dillerine dair araştırmalarda Türk diline ait verilerin kullanılmasını amaçlamaktadır. Örneğin, Türkoloji literatüründe yer alan verilere dayanan T. V. Tsivyian, Balkan-Türk lehçelerinde ve Gagauz dilinde diğer Balkan dillerine benzer özellikleri ortaya koymayı amaçlamıştır⁸. Özellikle Gagauz dilinin, kelime sırası açısından güçlü bir şekilde "Slavlaşmaya" uğramış olması dikkatini çekmiştir⁹. Gagauz ve diğer Balkan dillerindeki basit cümlede kelime sırasının benzerliğini gözlemleyerek T. V. Tsivyian, tüm Balkan bölgesinde benzer yapıdaki basit cümlelerin var olma olasılığını ileri sürmüş ve bunun yanında "sentaktik düzeydeki aktif interferans, dil birliklerinin temel özelliğidir" şeklinde bir görüş ifade etmiştir¹⁰. Buna karşılık, Türkologlar şimdiye kadar öncelikle Balkan-Türk lehçelerinin fonetik, leksikal ve bazı morfolojik özelliklerini incelemişlerdir; bu özellikler, bu lehçelerin iç sınıflandırılmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Sentaktik özellikler ise diyalektolojik çalışmalarda daha az ele alınmış veya bazen hiç belirtilmemiştir.

⁶ Bk. L. A. Pokrovskaya, Gagauz Dilinin Gelişiminin ve Araştırılmasının Durumu Hakkında, *Sovyet Türkolojisi Dergisi*, 1970, 2.

⁷ G. Hazai, Balkan-Türk Lehçelerinin Araştırılmasındaki Bazı Güncel Sorunlar, *Balkansko Yezikoznaniye*, IX, I, Sofiya, 1964; aynı yerde, *Probleme und Aufgaben der Balkan-Turkologie (Sprachwissenschaft)*, «Actes...», стр. 95—100.

⁸ T. V. Tsivyian, "Balkan Dillerinde İsim", M, 1965, s.153-157

⁹ N. K. Dmitriev, "Gagauz Etüdüleri", "Türk Dillerinin Yapısı", M, 1962, s. 268 ve devamı; T. G. Kalyakina-Kaledina, "Gagauz Dilinde Basit Cümlede Kelime Sırası", *Yüksek Lisans Tezi Özeti*, Moskova, 1955

¹⁰ T. V. Tsivyian, belirtilen eser, s.157

Ancak, gözlemlerimize göre, Gagauz dilinin ve Balkan-Türk lehçelerinin "Balkan" özelliği öncelikle sentaks düzeyinde kendini göstermektedir¹¹.

Balkan dil birliğinin temel gramatikal özelliklerinden biri, Balkan dillerinde mastar (infinitive) kullanımının kaybolması ve bunun yerine fiilin kişisel formlarının konjunktif (dilek-şart kipi) şeklinde kullanılmasıdır¹². Bu konuya özel olarak eğilen M. A. Gabinskiy, "mastarın konjunktif ile yer değiştirmesi, Balkana ait dillerdeki dilsel özelliklerden en endemik olanıdır" şeklinde bir görüş ileri sürmektedir. Bu genel Balkan özelliğinin, bizim görüşümüze göre, Gagauzca ve Balkan-Türk lehçelerinde de kendini gösterdiği düşünülmektedir¹³. Gagauz dilinin sentaksını incelediğimizde, fiilin birinci ya da ikinci tekil ve çoğul kişi istek kipi veya üçüncü tekil emir kipi formunda kullanıldığı özgün yan cümle yapıları tespit edilmiştir. Bu yapılar, mastar fonksiyonunu üstlenmektedir. Bu emir-istek kipindeki formlar, sabit bir paradigmayı oluşturur ve belirgin bir koşul anlamı taşır; örneğin, "alayım" (almak isterdim), "alasin" (almak istersin), "alsın" (alsın), "alalım" (alalım), "alasıınız" (almak istersiniz), "alsınlar" (alsınlar) gibi¹⁴. Bu paradigmanın "karışık" karakteri, Gagauzcada (ve Türkçede) üçüncü tekil kişi istek kipinin (-a, -e) kullanılmaması ve yalnızca bazı sabit ifadelerde hayatta kalması ile açıklanabilir. Bu kaybolmuş formun yerine, üçüncü tekil kişi emir kipi formu (-sın, -sin, -sun, -sün) kullanılır ve burada bir koşul anlamı kazanır. Emir kipinin üçüncü tekil kişi formunda ifade edilmesi için bu formdan önce genellikle "ko" (bırak, izin ver) parçası kullanılır (örneğin, "ko alsın" – "bırak alsın", "ko versin" – "bırak versin"). Bu şekilde, emir kipi de kendi paradigmasını korur¹⁵.

Gagauz dilindeki mastar (değişmeyen *-maa*, *-mää* formu) şekli, -mak, -mek fiilinin eylem ismi hâlindeki datif-yönelme hâlinde türetilmiştir (*-mak + a >*

¹¹ Bk. L. A. Pokrovskaya'nın "Gagauzca ve Balkan-Türk Lehçelerinde Bağlaçsız Yan Cümle Yapılarının Özellikleri", 1971 "Sovyet Türkolojisi", 4.

¹² Bk: Örneğin; Kr. Sandfe1d, Linguistique balkanique. Problemes et re- sultats, Paris, 1930, s. 7 ve devamında

¹³ M. A. Gabinskiy, İlk Arnavutça mastarının ortaya çıkışı ve kaybı, L., 1970, s. 156 (kitaba Balkan dillerinde mastar ve bağlaç sorunlarıyla ilgili geniş bir bibliyografya eklenmiştir)

¹⁴ Gagauz dilinde bağlaç sadece bağlı cümlelerde değil, bağımsız olarak da kullanılabilir, örneğin: konuşma dilinde. *Taa ne söleyim* 'Başka ne söyleyeyim?'; *Näpsın!* 'O (erkek/kadın) ne yapsın!'; *Nasıl şindi çalmayım!* 'Şimdi nasıl şarkı söylemeyeyim!'"

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için; L. A. Pokrovskaya, Gagauz Dilinin Grameri: Fonetik ve Morfoloji, Moskova, 1964, s. 204-207.

maga, > *-maa*). Ancak, günümüz Gagauzcasında *-mak*, *-mek* formu artık isimleşmiş ve eylem ismi olarak kullanılıyor (örneğin: *yaşamak* "hayat" ve *yaşamaa* "yaşamak", *imäk* "yemek" ve *imää* "yemek, beslenmek"). Diğer güney-batı Türk dillerinde (Türkçe, Azerbaycan Türkçesi, Türkmen Türkçesi) *-mak*, *-mek* eylem ismi (veya ilgili fonetik varyantları) mastar işlevi görür ve çoğul eki ile hâl eklerini alabilir (ilgi hâli hariç) ve postpozisyonlarla bir araya gelebilir.

Gagauz dilinde (konuşma ve yazılı dilde¹⁶) mastar işlevini gören konjunktif yapılar ve amaçlı yapılar geniş bir şekilde kullanılmaktadır.

Bu tür yapıların izah edilmesinde, alt cümleye bağlanan fiiller genellikle irade, duygusal durum ve diğer modal anlamlar (sentiens fiilleri) ile düşünme ve söyleme fiilleri (dicendi fiilleri) kullanılır. Bağlaçlı fiil — yani, bu yapının ilk unsuru, çoğunlukla bildirim kipinde, nadiren ise ikinci tekil kişi emir kipinde bulunur. İkinci unsuru ise konjunktif kipindeki fiildir ve bu fiil, eylemi gerçekleştiren özneye aynı özneye ait olduğu için, özne mastarı olarak görev yapar. Örnekler:

- *Karı istärdi birkaç kolacak yapsın* (NT)¹⁷ — "Kadın birkaç ekmek pişirmek istedi (kelime kelime: pişirsin diye)"
- *Etii tirmedim bakayım ona, yok oldu* (BS folk) — "Ona bakmaya fırsatım olmadı (kelime kelime: bakayım diye) o kayboldu"
- *O beenmäz işini bıraksın yarım* (BD) — "İşini yarıda bırakmayı sevmez"

¹⁶ Gagauz dili için yazı sistemi, 1957 yılında Moldova SSC'de (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) yürürlüğe girmiştir.

¹⁷ Makale şu kısaltmaları kullanmaktadır:

BS — "Bucaktan Seslar", Kişinev, 1959;

BD — "Bucak dan Yerleri", gazete "Lenin Sözü"nde Gagauzca köşe yazısı (Komrat RK KP MSSR ve işçi milletvekilleri bölge konseyi organı, 1969-1971);

GF — "Gagauz Folkloru" (der. N. Baboglu), Kişinev, 1969;

DK — D. Karaçoban, "Alçak Saçak Altında", Kişinev, 1966;

DT — D. Tanasoglu, "Bujak, Bujak...", Kişinev, 1970;

пазг. — konuşma dili;

уст. пацк. — sözlü anlatım;

фольк. — folklor.

- *Da onnar da lafedirmişlär, nerede durgunsunlar, nerede çekettirsinnär küü* (Sözlü Anlatı.) — "Ve onlar (şunu) söylüyorlardı, nerede duracaklarını, nerede yerleşeceklerini"
- *Kafadarlar düşünmüşlär şindän sora burada yaşasınlar* (GF) — "Arkadaşlar buraya yerleşmeye karar verdiler".

İki farklı eylem öznesine sahip açıklayıcı yapılarda, bağlaçlı fiil nesne mastarı işlevi görür. Bu durumda, bu yapının ilk bileşeni yalnızca irade beyanı anlamına gelen, daha doğrusu, eylemi gerçekleştirmeye teşvik veya yasaklama anlamına gelen bir fiil olabilir: ... *yalvardı yazsın adresi* (DK) 'adres yazmasını istedi'; *Da onları pek zeetlärmiş türkler, bırakmazmışlar rahat yaşasınlar* (sözlü anlatım) 'Türkler onları (Gagauzları) çok eziyormuş, rahat yaşamalarına izin vermiyormuş.'

Bağlı yapıların ilk bileşeni olarak, irade beyanı, istek, niyet gibi modal anlamlara sahip isimler de kullanılabilir, bu isimler anlam bakımından verba sentiendi grubundaki fiillerle benzerdir. Bu yapılar, aslında açıklayıcı olup belirleyici bir anlam tonuna sahiptir. İkinci bileşen - bağlaçlı fiil (3. tekil şahıs formu) burada özne mastarı işlevi görür. Örnekler: ... *vardı niyeti tamamlasın bunu* (DK) 'Bunu tamamlamak niyeti vardı'; *Vani Doykovun varmış kısmeti görsün, ne o halizdan baalar* (BD) 'Vane Doykov'un gerçek bağların ne olduğunu görme şansı vardı.'

Bağlaç, bir yapının bağlı bileşeni olarak, eylemin gerçekleştirilmesi için koşulların varlığını veya yokluğunu, eylemin mümkünliğini, imkansızlığını veya gerekliliğini ifade etmek gerektiğinde de kullanılır. İlk bileşen olarak, geçmiş zamanda yüklem ekleri *-dı* veya *-mış* ile, şimdiki zamanda ise sıfır yüklem formuyla biçimlendirilen, *var* 'var; mevcut', *yok* 'yok; mevcut değil', *läüzım* 'gerekli, lazım, zorunlu' gibi kişisel olmayan yüklem sözcükleri kullanılır.

Eylemin gerçekleştirilmesi için koşulların varlığını veya yokluğunu ifade ederken, bu yapılarda *var* ve *yok* sözcükleri, *ne* 'ne', *kim* 'kim' gibi çeşitli hâl eklerinde bulunan soru-ilişki zamirleri veya bunlardan türetilmiş zarflarla birleştirilir. Örnekler: *Kalcıba vardı ne yazdırsın oğluna kendi kahırları için* (DK) 'Kalcıba'nın oğluna dertlerini yazdıracak bir şeyi vardı' (kelimenin tam anlamıyla: 'Kalcıba'nın yazdıracak bir şeyi vardı'); *Ben yoktu nereyi gideyim* (sözlü anlatım) 'Gidecek yerim yoktu' (kelimenin tam anlamıyla: 'Benim gidecek yerim yoktu').

Bir eylemin yapılabilirliği ya da yapılamazlığı, *var* ve *yok* kelimelerinin *nicä* ("ne+cä") veya *nasıl* (<"ne + asıl") gibi zamirli zarflarla birleşmesiyle ifade edilir. Örnekler: *Pirkü ölä küçükmüş, ani aucunda varmış nicä oynasın*

(BS folk.) — "Pirkü o kadar küçük ki, avucunda dans edebilecek kadar"; *Yok nasıl alayım* (BS folk.) — "Alamam!"

Bir eylemin yapılması gerekliliği, *läüzım* yapısıyla ifade edilir (olumsuz formu — *diil läüzım* "gerekli değil, yapılmamalı"; *diil* burada postpozisyonun farklı olarak önek olarak kullanılır, diğer Türk dillerinde postpozisyon olarak kullanılır). Örnekler: "*Läüzım,*" *demış,* "*bu bakırı altın paraylan götüreim o adama, ani evi sattı bana*" (BS folk.) — "bu altın paralı kovayı bana evini satacak adama götüreyim, demek gerek"; *Biz läüzım gidelim işe* (konuşma) — "İşe gitmemiz gerekiyor"; *...diildi läüzım adanasın, açan yapamıycan* (konuşma) — "Madem yapamayacaksın, söz vermemelisin".

Amaçlı yapılar için ilk öge, hareket ya da diğer hedeflenmiş eylem anlamı taşıyan fiillerdir:

a) Konjunktif kipinde fiil, özne mastarı işlevi görür: *...kalkêr torbasından bir parça malay alsın* (NT) — "Çantasından bir parça mısır ekmeği almak için kalkıyor"; *Kızlar hepsi dışarı fırladılar, baksınlar, ne oldu* (NT) "Kızlar ne olduğunu görmek için hepsi dışarı fırladılar, ";

b) Konjunktif kipindeki fiil, nesne mastarı işlevi görür: *Bu kışın biz Mihail Borisoviçi yolladık, kullansın hep geeri kalan brigadayı* (BD) — "Bu kış Mihail Borisoviç'i, sürekli geri kalan ekibe liderlik etmesi için gönderdik"; *Ne olursa olsun, ama bân onu, ta ileride üürensın verecem* (NT) — "Ne olursa olsun, onu daha fazla öğrenmesi için vereceğim."

Konjunktif kipinin Gagauz dilindeki kullanımını daha iyi gösterebilmek için, Gagauzcadaki emir-istekli fiil formlarının, diğer Türk dillerindeki kullanımını inceleyelim. Gözlemlerimize göre, özellikle Oğuz grubundaki Türk dillerinde, emir-istekli fiil formları, amaç cümlelerinde mastar işlevi görmektedir, ancak bu kullanım yalnızca, ana cümlelerin predikatının hareket ya da hedeflenmiş başka bir eylemi ifade etmesi durumunda mümkündür. Amaç cümlesi genellikle, ana cümleye *ki* bağlacı (bu bağlaç bazen atlanabilir) veya çeşitli modifikasyonlarla *diye* bağlayıcı kelimesi ile bağlanır.

Örneğin, Türkçede "*Vapur Çanakkale durmadı ki, çıkayım*"; "*Şakir Beye görünmeyeyim diye bucağ bucağ kaçardım*"¹⁸; Azerbaycan Türkçesinde "*Bütün günü, gécêleri gâzdi ki, özünê bir iş tapsın*" (O, günlerce, geceleri dolaştı ki, kendine bir iş bulsun); "*Gêlmışê ki, bir gedêr açığ danışaq*" (Ben geldim ki

¹⁸ Türkçe örnekler şu kitaptan alınmıştır: A. N. Kononov, Modern Türk Edebî Dilinin Grameri, Moskova-Leningrad, 1956, s. 542-545.

dürüstçe konuşalım)¹⁹; Türkmen Türkçesinde "*Dostlarım, geldim alısdan, hana arzım aydayın*" (Arkadaşlarım, ben (ona) rapor vermek için uzaktan geldim)²⁰

Verilen örnekler, Oğuz-Türk dillerine özgü olan ve mastar rolünde kullanılabilen emir-dilek kipindeki fiil formlarını içeren amaç belirten bağlı cümlelerin, özellikle ana cümlenin yüklemi genellikle hareket fiiliyle ifade edildiğinde, Gagauz dilinde Bulgarca ve diğer Balkan dillerinin etkisiyle nasıl geliştiğini göstermektedir.

Ancak, aynı türdeki izah edici yapılarda, özellikle tek bir özneye kullanılanlarda, Oğuz-Türk dillerinde fiilin istekli-istekli halleri, infinitif işlevi görmemektedir. İki öznenin yer aldığı yan cümle yapılarında ise, bu tür istekli-istekli fiil formlarının kullanımı hala mümkündür (yalnızca bazı fiiller ya da isimlerle birlikte); örneğin, Türkçede "*Sus, sana kim müsaade etti böyle çeneni açasın diye?*" ve Türkmen Türkçesinde "*Kısmat olmaz, gidem uzak yollara, nesip koymaz, gidem*" (Benim için kader değil, uzak yollara gitmek; gitmem nasip değil.) Gagauzcada ise infinitifin yerine konjunktifin kullanımı, tek bir öznenin bulunduğu izah edici yapılarda da yaygınlaşmıştır (örneğin: Gagauzca "*isteerim gidiyim*" (gitmek istiyorum) ve Türkçe "gitmek istiyorum" gibi).

Gagauz dilinde, eylemin gerçekleştirilmesi için koşulların varlığını veya yokluğunu, mümkünlüğünü, imkansızlığını ve zorunluluğunu ifade eden açıklayıcı yapılar (var, yok, lazım + bağlaçlı fiil ile) genel olarak Türk dillerine özgü değildir ve onlar için yabancı bir tipolojik model teşkil eder. Bilindiği gibi, Oğuz-Türk dillerinde mümkünlük, *-a*, *-e/-ä* zarf-fiil eki ile *bilmek* 'bilmek' fiilinin 'ebilme' anlamında kullanılmasıyla ifade edilir (Türkçe gidebilmek, Azerice gədə bilmək 'gidebilmek'). Türkçede imkânsızlık, *-a-ma* ekiyle (yazamamak) ifade edilirken, Azericede *-a*, *-e* zarf-fiil eki ile *bil-* fiilinin olumsuz formunun birleşimiyle ifade edilir (*işləyə bilməmək* 'çalışmamak'). Zorunluluk ise *-malı*, *-meli* ekli özel zorunluluk kipiyle ifade edilir (Türkçe yazmalıyım; Azerice gəlməliyəm 'gelmeliyim')."

Gagauzcada da benzer olanak, imkânsızlık ve zorunluluk ifadeleri bulunmaktadır, örneğin: "*alabilmää*" (alabilirim), "*alamamaa*" (alamam), "*gitmeli bän*" (gitmem gerek). Ancak bu formlar oldukça sınırlı bir kullanıma sahiptir (özellikle *-malı*, *-meli* ekleriyle olan zorunluluk kipi, modern

¹⁹ Azerice örnekleri şu kitaptan alınmıştır: "Azerbaycan Dilinin Grameri", Bakü, 1971, s. 397-398. Son örneğin analizinde dikkat çekici bir şekilde belirtilmiştir: "... eğer bu karmaşık bağlı cümle basit bir cümleye dönüştürülürse, amaç belirten yan cümle, mastarla ifade edilen amaç belirten bir cümle ögesi haline gelir: *Bir qəder açıq danışmaq üçün gəlmişəm*" (aynı kaynak, s. 397-398)

²⁰ Türkmençe örnekler şu kitaptan alınmıştır: "A. P. Potseluevskiy, Osnovi Sintaksisa Turkmenskogo Literaturnogo Yazıka, Aşhabad, 1943, s. 81.

Gagauzcada oldukça azalmış ve analitik yapılarla yer değiştirilmiştir). Peki, bu tür yapılar, Gagauzcada, olasılık, imkânsızlık ve zorunluluk anlamlarını ifade etmek için kullanılmakta olan geleneksel Türkçe dilbilgisel araçların varlığına rağmen nasıl ve neden ortaya çıkmış ve benimsenmiştir? Bunun sebebi, bu tür yapılar içinde, tıpkı diğer Balkan dillerindeki gibi, konjunktifin de infinitif işlevi görmesidir. Örneğin, Bulgarca "*moga da piša*" (yazabilirim), "*moješ da pišeš*" (yazabilirsin) vb.²¹; "*He mojax da doйда*" - "Gelemedim"; "*Tu trяbъva da my kaжеи*" - "Ona söylemelisin."²²Rumence "*Sunt sigur că tanti Matilda n-ar ști să-mi răspundă*" (Eminim ki, Matilda Teyze bana cevap veremezdi); "*trebuie să plec*" (gitmem gerek) gibi örnekler verilebilir²³.

Eylemin gerçekleştirilmesi için koşulların varlığını veya yokluğunu ifade eden bağlaçlı Gagauzca yapılar da açıkça, Balkan dillerinin uygun modeline göre oluşturulmuştur. Oğuz-Türk dillerinde bu anlamlar, tipolojik olarak tamamen farklı olan sıfat-fiil yapılarıyla ifade edilir. Örneğin: Türkçede 'oturacağı yer yok' (kelimenin tam anlamıyla: 'onun oturacağı yer yok')²⁴ ve Gagauzcada '*yok năanda otursun*' (kelimenin tam anlamıyla: 'oturacağı yer yok'). Ayrıca, Türkçede çok yaygın olan *-dik* ve *-acak* ekli fiil isimlerinin Gagauzcada neredeyse tamamen kullanım dışı kaldığını ve kişisel fiil formlarıyla değiştirildiğini belirtelim.

Bu nedenle, Gagauzcada diğer Oğuz-Türk dillerinden farklı olarak, dilek-şart kipi (kökeni itibariyle emir-dilek kipleri) yalnızca amaç cümlelerinde değil, aynı zamanda tek bir öznenin bulunduğu açıklayıcı yapılarda da master işlevinde kullanılır. Bunun yanı sıra, Gagauzcada dilek-şart kipi, master işlevi dışında, özellikle ana cümlenin yüklemi masterla birleşemediğinde, yan cümlelerin yüklemi olarak "Türkçe" kullanımını korur. Örneğin, "*Năanda görmüşün, kızlar korkulu erlerä gitsinnär, traktör haydasınnar?*" (NT) "Kızların tehlikeli yerlere gidip traktör kullandığını nerede gördün?" (açıklayıcı yan cümle); "*Ondan başka, ani kızcaz aldansın deyni, yola o ekeleer çok gözäl boncuklar*" (BS halk.) "Ayrıca, kızın aldanması için yola çok güzel boncuklar serpti" (amaç yan cümlesi).

Bilindiği gibi, Balkan dillerinde dilek-şart kipi, kısmen veya tamamen kaybolmuş master işlevinde kullanılır. Ancak Gagauzcada dilek-şart kipi, masterın varlığı ve aktif kullanımı ile birlikte master işlevini yerine getirir. Bir

²¹ Yu. S. Maslov, Bulgar Grameri Üzerine Bir İnceleme, Moskova, 1966, s. 260.

²² S. Çukalov, Bulgarca-Rusça Sözlük, Sofya, 1957, s. 394, 908."

²³ R. A. Budagov, Rumen Dilinin Sözdizimi Üzerine Etütler, Moskova, 1958, s. 111-112.

²⁴ D. A. Magazanik, M. S. Mihaylov, Rusça-Türkçe Sözlük, Moskova, 1946, s. 164.

metinde veya bir kişinin konuşmasında, dilek-şart kipi ve mastarla oluşturulmuş eşanlamlı yapılar sıkça karşılaşılabılır. Bu bağlamda, "*istemää*" fiilinin kullanımı özellikle dikkat çekicidir: "*isteerim anladaym*" ve "*isteerim annatmaa*" "anlatmak istiyorum". Aynı fiil kökünden türetilmiş dilek-şart kipi ve mastar formları, hatta aynı cümle içinde bile bulunabilir, örneğin: "*Biz dostlarımıza çok yardım ederiz, kurtulsunnar eski geeri kalmaktan, kurtulmaa imperializmanın türkü büküntülerindän*" (BD) "Arkadaşlarımıza çok yardım ederiz, eski geri kalmışlıktan kurtulsunlar, emperyalizmin çeşitli kalıntularından kurtulmalarına yardım ederiz".

Dilek-şart kipi mastar işlevini yerine getirdiğinde, neredeyse her durumda -*maa*, -*mää* mastarı ile serbestçe değiştirilebilir. Sadece "*var*", "*yok*", "*lääzim*" gibi kelimelerle yapılan yapılar istisna oluşturur, çünkü dilek-şart kipinin mastarla değiştirilmesi, bu yapıları kişisiz hale getirir. Örneğin: "*var nicä bakasın*" "bakabilirsin" (kelimenin tam anlamıyla: "bakman mümkün") ve "*var nicä bakmaa*" "bakmak mümkün"; "*lääzim gidelim kira*" "tarlaya gitmeliyiz" (kelimenin tam anlamıyla: "tarlaya gitmemiz lazım") ve "*lääzim kira gitmää*" "tarlaya gitmek lazım".

Ancak, muhtemelen Rusçanın etkisiyle, dilek-şart kipinin mastarla değiştirilmesinin mümkün olduğu ve öznenin belirtildiği "geçiş" yapıları gelişmektedir. Bu, öznenin datif halinde belirtilmesiyle sağlanır, örneğin: "*Anasına yalnız zordu beş çocuğu büyütsün (-büyütmää)*" (BD) "Annesi için beş çocuğu tek başına büyütmek zordu" (kelimenin tam anlamıyla: "onun beş çocuğu büyümesi zordu"); "*Vardı onnara ikisinä, ne lafetsinnär (= lafetmää)*" (NT) "İkisi için konuşacak bir şey vardı" (kelimenin tam anlamıyla: "konuşacak bir şeyleri vardı").

Günümüz Gagauzcasında dilek-şart kipinin mastar işlevinde kullanımı, -*maa*, -*mää* mastar yapılarının eşit derecede kullanılabilmesiyle birlikte, bu iki modelin Gagauzcanın farklı tarihsel gelişim dönemlerine ait olmasından kaynaklanmaktadır. "Balkan" yapıları olarak adlandırılan dilek-şart kipinin mastar işlevinde kullanımı, Gagauzcada en geç XVII-XVIII yüzyıllarda, yani Gagauzların Besarabya'ya göç etmesinden önce oluşmuş ve yerleşmiştir. Bu yapılar, Gagauzcada tipik "Türk" yapıları olan -*mak*, -*mek*/-*mäk* mastar yapılarını tamamen ortadan kaldırmış ve bu nedenle -*mak*, -*mek*/-*mäk* mastarı mastar özelliklerini kaybederek fiilden türemiş isim hâline dönüşmüştür. İkincil mastar olan -*ma*, -*mää* ise, başlangıçta yalnızca -*mak*, -*mek*/-*mäk* mastarının datif hali olarak kullanılırken (örneğin, *aalamaa başladı* "ağlamaya başladı"), XIX. yüzyıldan itibaren Rusça ile temas sürecinde tam mastar özelliklerini ve işlevlerini kazanmıştır. Gagauzcada iki zıt eğilim karşı karşıya gelmiştir: daha eski olan Balkan eğilimi, Oğuz-Türk mastarını dilek-şart kipi ile değiştirme eğilimi ve daha yeni olan eğilim, aynı işlevde dilek-şart kipinin ikincil Gagauz

mastarı ile değiştirilmesi. Gagauzcada bu "Balkan" yapıların korunması, muhtemelen Gagauzcanın Moldovanca ile temaslarıyla desteklenmektedir²⁵. İlginçtir ki, XX. yüzyılın başlarında Kazakistan'a göç eden Gagauzların lehçelerinde, "Balkan" yan cümle yapıları tamamen *-maa*, *-mää* mastar yapıları ile değiştirilmiştir²⁶.

Kuzeydoğu Bulgaristan'daki Gagauz lehçelerinde dilek-şart kipinin mastar işlevinde kullanımı, A. Manov ve V. Zayonçkovski'nin çalışmalarında görülmektedir²⁷. Bu yazarların kaydettiği halk metinlerinde, dilek-şart kipinin mastar işlevinde kullanıldığı yan cümle yapıları sıkça görülmektedir. Örneğin, "*istemişlär onu güvee yapsınnar*"²⁸ (AM) "Onu damat yapmak istemişler"; "*yokmuş kime bıraksın tahtını*" (AM) "Tahtını bırakacak kimsesi yokmuş"; "*uuraşıyor tutsun günün şafkını*" (WZ); 'güneşin ışığını tutmaya çalışıyor'; "*läüzümdür gelesin*" "gelmen lazım" (WZ) "gelmen gerekiyor". Bununla birlikte, V. Zayonçkovski'nin kayıtlarında "birincil" *-mak*, *-mek* mastarının kullanımı da görülmektedir. Örneğin, "*dönmek istemiş Şah İsmail'e dooru*" (Şah İsmail'e doğru dönmek istemiş); "*bu babaya ne yapmak laazım?*" (o babaya ne yapmak lazım?).

Bağlaçsız bağlı cümleler, mastar yerine emir-dilek kipindeki fiil formlarıyla (*-mak*, *-mek* ekleri veya *diye* bağlaçlı yapılar yerine) bazı Balkan-Türk lehçelerinde ve ağızlarında görülmektedir. Bu tür yapılar ilk kez J. Kakuk tarafından Batı Bulgaristan'daki Küstendil ve Mihaylovgrad Türk ağızlarında kaydedilmiştir²⁹. Bu tür yapıların özellikle *istemek*, *başlamak*, *beklemek*, *demek*, *söylemek* fiilleriyle sıkça kullanıldığını belirten J. Kakuk, bunların Batı Bulgaristan'daki az sayıdaki Türk nüfusunun ağızlarında Bulgarcanın etkisiyle yayıldığını düşünmektedir. Y. Nemet, Bulgarcanın Vidin Türklerinin

²⁵ Bkz.: A. I. Çobanu, Modern Moldovan Edebî Dilinde Yüklemlî Söz Gruplarında Bağlaç ve Kullanımı. Doktora Tezi Özeti, Kişinev, 1960, s. 3.

²⁶ Bkz.: A. S. Amanjolov, Semipalatinsk Bölgesinde Kaydedilen Gagauz Folklor Metinleri, 'Kazak Diyalektolojisi', I, Almatı, 1965, s. 234-246."

²⁷ A. I. Manov, Gagauzların Kökeni ve Gelenekleri. İki Bölümde, Varna, 1938 (bundan sonra - AM), s. 144-154; W. Zajaczkowski, Bulgaristan'daki Gagauzların Dili ve Folkloru, Kraków, 1966 (bundan sonra - WZ), s. 109-113

²⁸ Okuma kolaylığı sağlamak amacıyla, A. Manov tarafından kullanılan karmaşık grafikler burada modern Gagauz alfabesinin harfleriyle değiştirilmiştir."

²⁹ Bk: S. Kakuk, "Constructions hypotactiques dans le dialecte turc de la Bulgarie Occidentale", *Acta Orientalia Hungarica*, XI, 1-3, Budapeşte, 1960; aynı yerde S. Kakuk, "Die türkische Mundart von Küstendil und Michailovgrad", *Acta Linguistica Hungarica*, XI, 3-4, Budapeşte, 1961, s. 318-319.

(Kuzeybatı Bulgaristan) lehçesindeki karmaşık cümle yapılarına özellikle belirgin bir etki yaptığını vurgulayarak benzer yapılar sunmaktadır³⁰. V. G. Guzev, Kuzeydoğu Bulgaristan'daki Krepça köyü Türk ağzındaki bu tür yapıların Bulgarca ifadelerin kopyaları olduğunu düşünmektedir³¹. R. Mollov ve M. Moldova, Batı Rodop Türk ağzlarında Bulgarcadaki *da* + kişisel fiil formu' yapısına benzer şekilde emir-dilek kiplerinin özel kullanımını belirtmektedir³².

Diğer Balkan-Türk lehçelerinde ve ağzlarında bu tür yapılar araştırmacılar tarafından belirtilmemiştir. Ancak, Makedonya'daki Kumanova köyü Türk ağzındaki halk kayıtlarında bu yapılar tespit edilmiştir. Örneğin: "*laakin at korkay yaklaşsın, su içsin*" "Ama at su içmek için yaklaşımdan korkar"; "*onlar başlarlar kessinlar kavak*" "Onlar kavak kesmeye başlarlar"; "*bilmey ne yapısın*" "Ne yapacağını bilmez"; "*ben de geldim seni alayım*" "Ben de seni almaya geldim"³³.

M. Mansuroğlu'nun Edirne (Batı Türkiye) Türk ağzı üzerine makalesinde, "ister, gelsin buraa" "buraya gelmek ister" ifadesinde, Türk edebî diline kıyasla kelime sırasındaki tersine çevrilme belirtilmiştir. Ancak, Edirne ağzındaki bu ifadenin yan cümle bileşeninin Türk edebî diline göre temel farklılığı gözden kaçmıştır³⁴.

Sonuç olarak, dilek-şart kipinin master işlevinde bağlaçsız yan cümle yapılarının kullanımı, Batı ve Doğu Balkan-Türk lehçelerinin birçoğunda belgelenmiştir. Gagauzcada ise, Moldova SSC, Ukrayna SSC ve Kuzeydoğu Bulgaristan'da bu yapılar yaygın olarak kullanılmaktadır. Balkan-Türk lehçelerinde ve Gagauzcada bu yapıların kullanımı arasındaki farklar, gözlemlerimize göre, Balkan-Türk lehçelerinde *-mak*, *-mek* masterının dilek-şart kipi ile değiştirilmesinin, *başlamak* gibi fiillere bile yayılmasıdır. Gagauzcada ise, bu fiillerle genellikle ikincil master kullanılır ve yalnızca nadir durumlarda "başlangıç" anlamı taşıyan fiillerden sonra dilek-şart kipi kullanımı

³⁰ J. Németh, "Die Türken von Vidin. Sprache, Folklore, Religion", Budapeşte, 1965, s. 97-111.

³¹ V. G. Guzev, Bulgaristan'ın Tırgovişte Bölgesi Krepça Köyü Türk Ağzının Tanımı, 'Balkan Dilbilimi', V, 2, Sofya, 1962, s. 71."

³² R. M o l l o v, M. M o l l o v a, Parlers turcs des Rhodopes de l'ouest au point de vue slavistique, «Linguistique balkanique», XI, 1, Sofia, 1966, s. 126.

³³ J.Echmann, Kumanova (Makedonya) Türk ağzı, «Nemeth Armağanı», Ankara, 1962, s. 130—142.

³⁴ M. Mansuroğlu, Edirne Ağzında Yapı, Anlam, Deyim ve Söz Dizimi Özellikleri, «Türk Dili Araştırmaları Yılığ Belleten», Ankara, 1960, s. 187.

gözlemlenir. Örneğin, "*Sora tutunêr aulun içindä bir pınar kazsın*" (BS halk.). Ancak, Balkan-Türk lehçelerinde, Gagauzcadan farklı olarak, dilek-şart kipi ile eylemin mümkünlüğünü veya imkansızlığını ifade eden yapılar (*var nicä/yok nicä* dilek-şart kipi) gözlemlenmemiştir.

Genel olarak, Gagauzca ve Balkan-Türk lehçelerinde dilek-şart kipinin mastar işlevinde kullanımı, Balkan dillerinin etkisiyle gelişmiş özgün bir olgudur.

Kaynakça

[Çevirisi yapılan asıl makalede kaynaklar, dipnot sistemiyle verildiği için burada kaynak künyeleri yoktur.]

Etik Beyan ve Açıklamalar:

1. Bu makalenin yazar(lar)ı, etik kurul iznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
2. Bu makalenin yazar(lar)ı, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
3. Bu makalenin yazar(lar)ı, kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf gibi bütün belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
4. Bu makalenin benzerlik raporu bulunmaktadır.

BALKANLARDA TÜRK DİLİ VE
STUDIES ON TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE IN THE BALKANS
تۈرك دۈيۈنۈ يۈرۈمۈ تۈرك
balted
ARAŞTIRMALARI
تۈرك دۈيۈنۈ يۈرۈمۈ تۈرك

Kuzey Makedonya'daki İki Dilli Türk ve Boşnak Çocuklarının Vatan Kavramına İlişkin Metaforik Algılarının Karşılaştırılması*

Comparison of Metaphorical Perceptions of Bilingual Turkish and Bosnian Children in North Macedonia Regarding the Concept of Homeland

ÖZLEM KURT**

Öz

Küreselleşme ve artan kültürel etkileşim toplumlarda iki dillilik ve çok kültürlülük kavramlarının daha yaygın hale gelmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, Kuzey Makedonya gibi çok kültürlü toplumlarda büyüyen çocuklar hem ana dillerinin hem de diğer dillerin etkisi altında kimliklerini şekillendirmekte ve soyut kavramları anlamlandırmaktadırlar. Vatan kavramı, bireylerin aitlik duygularını, kültürel bağlarını ve millî kimliklerini belirleyen önemli bir ögedir. Ancak iki dillilik ve çok kültürlülük, bu kavramın çocuklar tarafından nasıl algılandığını ve yorumlandığını etkileyebilmektedir. Özellikle, bir ülkede birden fazla kültürel mirasa sahip olan çocuklar, vatan kavramına dair algılarını kendi kültürel, dilsel ve sosyo-psikolojik geçmişleri doğrultusunda oluşturabilirler. Bu çalışma, Kuzey Makedonya'da yaşayan ilkökul 4. sınıf düzeyindeki iki dilli Türk ve Boşnak çocuklarının vatan kavramına ilişkin metaforik algılarını karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Çocukların bu kavrama dair düşüncelerini derinlemesine anlamak, onların kültürel kimliklerinin ve aidiyet duygularının şekillenmesine ışık tutmaktadır. Çalışmanın araştırma grubunu 2024-2025 eğitim öğretim yılında ki kayıtlara göre Kuzey Makedonya Üsküp'te ilkökul 4. sınıfta eğitim gören 20 Türk ve 20 Boşnak öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma nitel bir araştırma yöntemi olan olgubilim deseni çerçevesinde tasarlanmış ve toplanan veriler içerik analiz yöntemi ile irdelenmiştir. Sonuç olarak Türk çocuklarının en fazla "can" ve "Türkiye", Boşnak çocukların ise "ev" ve "ana" metaforları geliştirdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Boşnak, iki dillilik, Kuzey Makedonya, metafor, Türk, vatan.

Abstract

Globalization and increasing cultural interaction have made the concepts of bilingualism and multiculturalism more prevalent in societies. In this context, children growing up in multicultural societies like North Macedonia shape their identities and make sense of abstract concepts under the influence of both their native language and other languages. This study aims to compare the metaphorical perceptions of the concept of homeland among bilingual Turkish and Bosnian fourth-grade primary school children living in North Macedonia. The research group consists of 20 Turkish and 20 Bosnian children studying in the fourth grade of primary school in Skopje, North Macedonia, during the 2024-2025 academic year. The study was designed within the framework of the phenomenological design, which is a qualitative research method, and the collected data were examined with the content analysis method. Similarities and differences between the metaphors created by Turkish and Bosnian children were identified, and the findings were evaluated to determine how cultural, and linguistic differences reflect on the children's perceptions of their homeland. As a result, it was observed that Turkish children most frequently developed the metaphors "heart" and "Turkey," while Bosnian children most often used the metaphors "home" and "mother".

Keywords: Bosnian, bilingualism, North Macedonia, metaphor, Turkish, homeland.

* Bu makale V. Uluslararası Avrupalı Türkler ve İki Dillilik Çalışmaları Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi / Uluslararası Balkan Üniversitesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü, Üsküp /K.MAKEDONYA, ozlem.kurt@ibu.edu.mk, ORCID: 0000-0002-6917-4776

Giriş

Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer olarak tanımlanan vatan kavramı ayrıca bireylerin kendilerini ait hissettikleri, kimlik ve kökleriyle bağ kurdukları bir alanı da ifade etmektedir. Bu kavram, bir ülkenin fiziksel sınırlarından öte, kişilerin duygusal, kültürel ve sosyal değerleriyle şekillenen bir anlam taşımaktadır. Vatan kavramı özellikle çocukluk döneminde, aile ve çevre aracılığıyla öğrenilir ve bireylerin aidiyet duygularını destekleyen güçlü bir etkiye sahiptir. Vatan, toplumlarda bireylerin kendi kültürlerini ve geleneklerini koruma ve sürdürme isteği ile de ilişkilendirilmektedir. Bu anlamda, vatan yalnızca bir coğrafi alan değil, aynı zamanda bir kimlik, güvenlik ve aidiyet duygusunun sembolüdür. Vatan kavramı içerisinde hem millî hem de manevî değerler içermektedir ve vatan kavramı bu değerlerle bütünleşmiştir. Bahse konu olan “değerler milletleri millet yapan temel yapı taşları olarak ortak yaşantılardan ortaya çıkmış, yayılmış, korunmuş ve nesilden nesile aktarılmıştır” (Çetin, 2015, s. 452). Literatüre bakıldığında vatan kavramı genellikle bu değerler çerçevesinde tanıtılmaktadır. Örneğin Elban vatani, “bir milletin dilinin konuşulduğu ve siyasi egemenliğinin hâkim olduğu coğrafya” olarak tanımlanmaktadır (Elban, 2013, s. 1302). Arık (1983, s. 20) ise vatani, “herhangi bir çıkar sağlanmadığı durumlarda bile tarihi bağlardan dolayı yoluna can verilebilecek topraklar” şeklinde ifade etmektedir. Bu tanımlardan hareketle bugün Kuzey Makedonya sınırları içerisinde yaşamlarını sürdüren Türk ve Boşnak çocukların vatan kavramına ilişkin metaforik algılarının tespit edilmesi iki dilli çocukların kimlik oluşumlarının anlamlandırılmasında da ayrı bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Türk ve Boşnak kültürlerinde vatan, halkın tarihsel mücadeleleri ve kültürel kimliklerinin bir parçası olarak güçlü bir anlam taşımaktadır. Türk kültüründe, vatan kavramı sıkça kahramanlık, bağımsızlık ve fedakârlık temaları ile birlikte anılır. Türk Edebiyatı'nın vatan şairi Namık Kemal vatani, “sadece üzerinde doğulan ve yaşanan bir yer olarak görmemekle birlikte vatani mukaddes bir toprak olarak tanımlamakta ve kendi çocukları olan insanlar arasında dil birliği, menfaat birliği, fikir ve sevgi kardeşliği yarattığını belirtmektedir” (Gündoğdu, 2016). Türk kültürüne benzer bir şekilde Boşnak kültüründe de vatan kavramı tarih boyunca önemini korumuş ve bir milletin kültürel kodlarında güçlü bir şekilde yer edinmiştir. Boşnak kültüründe vatan, bireylerin kültürel miraslarına, dinî ve etnik kimliklerine sıkı sıkıya bağlı hissettikleri bir değer olarak öne çıkar. Bu kültürel yaklaşımlar, iki dilli çocukların vatan kavramını kendi kültürel bağlamlarında nasıl içselleştirdiklerini ve algıladıklarını anlamak açısından önemlidir. Türk ve Boşnak kültürlerinde vatanın manevi bir değer olarak önemi, çocukların vatan kavramını şekillendirme süreçlerinde rol oynayan faktörlerin başında gelmektedir. Soyut kavramların çocuklarda uyandırmış olduğu his ve duyguların tespit edilmesi yetişkinlere kıyasla daha zordur. Soyut kavramlara

ilişkin çocukların sahip oldukları anlamları kavramak, o kavramın onlarda ifade ettiği duyguları çözümlenmekle mümkündür. Çocukluk döneminde soyut kavramları anlamlandırmak, genellikle doğrudan deneyimle mümkün olmadığı için zordur. Ancak metaforlar gibi araçlar sayesinde çocuklar, bu soyut kavramları somut ve anlamlı bir çerçeveye oturabilirler. Çocukların vatan algısı, onların ailelerinden, okuldaki eğitimlerinden ve çevrelerinden öğrendikleri değerlerle şekillenir. Bu değerlerin anlamları kimlik kazanma açısından da büyük bir öneme sahiptir. Bu yüzden vatan kavramına yönelik bilincin gelişmesi hem aile içerisinde hem de okulda verilen eğitimlerle gerçekleşmektedir. Kuzey Makedonya’da vatan kavramı ilkokul 3. sınıftan itibaren Sosyal Bilgiler öğretim programında yüzeysel olarak yer alırken, 5. sınıf programında geliştirilen, 6. sınıf programında daha derinlemesine üzerinde durulan kavramlar arasında konuşlanmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretim programının yanı sıra ayrıca ana dili dersi 4. sınıf ders programında giriş düzeyinde vatan kavramına yer verilmeye başlanılmaktadır. Buradan hareketle bu çalışmada Kuzey Makedonya’daki ilkokul 4. sınıf Türk ve Boşnak öğrencilerinin düşünceleri metaforlar yoluyla belirlenmeye çalışılmıştır. Metafor kavramı ise “bireyin yüksek düzeyde soyut, karmaşık veya kuramsal bir olguyu anlamada ve açıklamada yardım alabileceği güçlü bir zihinsel araç” olarak karşımıza çıkmaktadır (Saban, Koçbeker ve Saban, 2006, s. 463).

Metafor çoğu insan için şiirsel hayal gücünün bir aracı ve şiirsel dilin meselesi olarak kabul edilse de aslında metafor kullanımı sadece şiirle sınırlı değildir. Metaforlar insanoglunun en entelektüel uğraşının yanı sıra en basit uğraşlarında da düşüncelerini ve konuşmalarını şekillendirmektedir. Metaforu sadece dilsel bir özellik olarak değil aynı zamanda kişinin düşünce yapısını ve eylemlerini de etkileyen bir kavram olarak değerlendirmek gerekmektedir. En basit manada metaforu, bireylerin soyut kavramları somut öğelerle anlamlandırmalarını sağlayan dilsel bir araç olarak tanımlamak mümkündür. Özellikle çocuklar, soyut kavramları anlamak ve yorumlamak için metaforik düşünme yollarını sıklıkla kullanırlar. Metaforlar, fertlerin iç dünyalarını, kültürel değerlerini ve deneyimlerini yansıtarak, onların belirli bir kavrama yönelik algılarının anlaşılmasında önemli ipuçları sunar. Metafor analizleri ise bu tür dilsel ifadeleri inceleyerek, insanların belirli bir kavramı nasıl gördüklerini ve anlamlandırdıklarını araştırır.

Literatür incelendiğinde metafor üzerine yapılan çalışmaların çoğunlukla anlam üzerine odaklandığı görülmektedir (Özçalışkan, 2007; Rundblad ve Annaz, 2010; Di Paola, vd., 2020). Ayrıca çocukların farklı kavramlara ilişkin geliştirdikleri metaforik algılarına yönelik birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Örneğin Gözel ve Gündoğdu ilkokul, orta ve lise öğrencilerinin oyun kavramına ilişkin metaforik algılarını araştırmışlardır (2021). Özyurt ve Badur ise ilkokul öğrencilerinin teknoloji kavramına ilişkin metaforik algılarını ve öğrenme

süreçlerinde teknolojiyi nasıl kullandıklarına yönelik bir çalışma gerçekleştirmişlerdir (2020). Vatan kavramına ilişkin yapılan çalışmalara bakıldığında Gömleksiz ve Öner'in (2016) ortaokul öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen çalışma, Sağdıç ve İlhan'ın (2018) sosyal bilgiler öğretmen adaylarına, vatan kavramına ilişkin metaforik algılarına yönelik yapmış oldukları çalışma ile Şahin'in (2023) Ahıska Türklerine yönelik yaptığı çalışmaları örnek olarak vermek mümkündür. Ancak ilgili literatürde iki dilli çocukların metaforik algılarının karşılaştırılmasına yönelik gerçekleştirilen çalışmalara pek fazla yer verilmediği tespit edilmiştir. Çok kültürlü bir yapıya sahip olan Kuzey Makedonya nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Makedonlar ve Arnavutların ardından kayda değer nüfuslarıyla Türkler ve Boşnaklar da demografik yapının parçasıdır. Bu yüzden ülke nüfusu bakımından daha az olan gruplara mensup olan Türk ve Boşnak çocuklarının vatan kavramına ilişkin metaforik algılarını tespit etmek vatanın onlar için ne ifade ettiğine ilişkin veriler sunmaktadır. Bu araştırma, Kuzey Makedonya'da yaşayan iki dilli Türk ve Boşnak çocukların vatan kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforların, onların bu kültürel mirası nasıl algıladıklarına dair bilgilere ulaşmayı amaçlamaktadır. Araştırmanın amacı Kuzey Makedonya'daki ilkökul 4. sınıfta eğitim gören Türk ve Boşnak öğrencilerin vatan kavramına ilişkin algılarını geliştirdikleri metaforlar aracılığı ile tespit etmek ve karşılaştırmaktır.

1. Yöntem

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışma olgu bilim desenine uygun olarak yürütülmüştür. “Olgu bilim deseni farkında olunan fakat hakkında derinlemesine bilgi sahibi olunmayan olguları incelemektedir” (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 72). Bu desen, araştırmacıya belirli bir olguya yönelik bireysel deneyimlerin ve algıların daha ayrıntılı bir şekilde anlaşılması için bir çerçeve sunar.

1.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2024-2025 eğitim öğretim yılında Üsküp'teki bir Türk ilkokulunun 4. sınıfında öğrenim gören 20 Türk öğrenci ve bir Boşnak ilkokulunun 4. sınıfında öğrenim gören 20 Boşnak öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır.

1.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmaya dâhil edilen öğrencilere “Vatan gibidir. Çünkü.....” şeklinde boş bırakılmış bir cümle verilerek kendi görüşleriyle tamamlamaları istenmiştir.

1.3. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi kullanılarak sistematik bir şekilde çözümlenmiştir. “İçerik analizi, en temel anlamıyla, bir metin ya da belgenin belirli özelliklerini analiz ederek anlamlı ve tutarlı bir şekilde kategorilere ayırmayı ve bu özellikleri sayısallaştırarak ortaya koymayı amaçlayan bir yöntemdir” (Karasar, 2004, s. 184). Bu yöntem, metinlerde yer alan bakış açılarını, kullanılan felsefeyi, dil ve anlatım özelliklerini belirli kriterlere dayalı olarak incelemeye ve bu unsurların anlamlarını derinlemesine ortaya koymaya olanak tanır. Bu çalışmada, Kuzey Makedonya’daki Türk ve Boşnak öğrencilerin vatan kavramını açıklamaya yönelik geliştirdikleri metaforlar ve gerekçeleri, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Analiz süreci şu aşamalardan oluşmaktadır:

- a) Verilerin Düzenlenmesi: Öncelikle, katılımcılardan elde edilen veriler dikkatlice transkribe edilerek analiz için uygun bir formatta düzenlenmiştir.
- b) Metaforların Belirlenmesi: Öğrencilerin geliştirdiği metaforlar liste hâlinde gruplandırılmış ve her bir metaforun ifade ettiği anlamlar incelenmiştir.
- c) Gerekçelerin Analizi: Katılımcıların metaforları desteklemek için sundukları gerekçeler detaylı olarak değerlendirilmiş ve tematik kodlar oluşturulmuştur.
- d) Kategorilerin Oluşturulması: Metaforların gerekçeleri dikkate alınarak ortak özellikler belirlenmiş ve bu özelliklere dayanarak kategoriler oluşturulmuştur.
- e) Sonuçların Yorumlanması: Elde edilen temalar ve kategoriler doğrultusunda öğrencilerin vatan kavramına dair algıları ve bu algıların altında yatan düşünceler derinlemesine analiz edilerek yorumlanmıştır.

2. Bulgular

Öğrencilerin vatan kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar ve açıklamalarına bu bölümde yer verilmektedir. Öğrencilerin ileri sürdükleri gerekçeler dikkate alınarak toplam altı kategori oluşturulmuştur. Her bir kategoriye ait metaforlar, ilgili bulgularla birlikte tablolar hâlinde gösterilmiştir. Tabloların ilk sütununda metaforlara yer verilirken, devam eden sütunlarda Türk öğrenci sayısı (T), Boşnak öğrenci sayısı (B) ve toplam öğrenci sayısı (t) ile ilgili bulgular sunulmaktadır. Bulguların yorumlanması aşamasında, her bir öğrenci sıra numarası esas alınarak kategorize edilmiştir. Öğrenciler “Ö” harfi ile ifade edilirken, hemen yanında bulunan “T” ibaresi Türk öğrenciyi, “B” ibaresi ise Boşnak öğrenciyi belirtmektedir. Numaralar ise öğrencilerin sıra numaralarını göstermektedir.

2.1. Aile ve Aidiyet

Öğrencilerin geliştirdikleri metaforların gerekçeleri göz önünde bulundurularak belirlenen ilk kategori “aile ve aidiyet” kategorisidir. Tablo 1’de “aile ve aidiyet” kategorisine ilişkin bulgular yer almaktadır.

No	Metafor	T	B	t	Kategori
1	Ev	4	5	9	Aile ve Aidiyet
2	Anne	0	4	4	
3	Baba	1	0	1	
4	Yuva	0	2	2	
5	Doğum yeri	0	1	1	

Tablo 1: Aile ve aidiyet kategorisine ilişkin bulgular

Tablo 1’de görüldüğü üzere “aile ve aidiyet” kategorisinde toplam beş metafor yer almaktadır. Bu metaforlar “ev”, “anne”, “baba”, “yuva” ve “doğum yeri” olarak sınıflandırılmaktadır. Bu kategoride hem Türk hem Boşnak öğrenciler tarafından en fazla geliştirilen metafor “ev” metaforu karşımıza çıkmaktadır. “Ev” metaforunu geliştiren Türk öğrencilerden üç tanesi (ÖT1, ÖT2, ÖT3) “Vatan bizim evimizdir çünkü onu çok seviyoruz” şeklinde açıklama yaparak vatani da evleri gibi sevdiklerini belirtmekte ve vatani sevgi eylemi üzerinden tanımlamaya çalışmaktadırlar. Öte yandan diğer bir öğrenci ise (ÖT4) “Vatan benim evim gibidir. Çünkü o bizim toprağımızdır ve bizim için canını feda etmiştir” şeklinde açıklamasıyla vatani kendisine ait olan ve emanet çıkılması gereken bir toprak olarak ifade etmektedir. Vatani “ev” metaforu üzerinden tanımlamaya çalışan Boşnak öğrencilerden ise biri (ÖB1) “Vatan benim evimdir çünkü ben onda yaşıyorum” olacak şekilde ifade ederek vatani yaşadığı yerle bağdaştırmaktadır. Bir diğer öğrenci ise (ÖB2) “Çünkü burada doğdum ve burası benim için en güzel yer” diyerek orada yaşadığı için aitlik duygusuna vurgu yapmaktadır. Bir diğer öğrenci (ÖB3) “Evimdir çünkü kendimi burada güvenli hissediyorum” şeklinde ifade ederek kendisini burada güvenliği hissettiğini belirtmektedir.

“Aile ve aidiyet” kategorisinde yer alan diğer bir metafor “anne” metaforudur. “Anne” kategorisine ilişkin Boşnak öğrencilerden toplam dört öğrencinin cevabı bu kategoride yer almaktadır. Vatan kavramına ilişkin “anne” metaforunu geliştiren öğrencilerden biri (ÖB4) “Vatan benim için anne gibidir. Çünkü biz ona o da bize sahip çıkmaktadır” şeklinde ifade etmiştir. Diğer iki öğrenci ise (ÖB4 ve ÖB5) “Çünkü onda yaşıyorum” olarak açıklamış ve aitlik

duygusuna vurgu yaparken bir öğrenci de (ÖB6) “Çünkü bize sevgi, yuva ve güven veriyor” şeklinde ifade etmektedir.

“Anne” kategorisine ilişkin Türk öğrencilerin bir metafor geliştirmedeği ve sadece bir öğrencinin “baba” metaforu geliştirdiği bulgusu saptanmaktadır. “Baba” metaforunu geliştiren Türk öğrenci (ÖT5) “Çünkü onu çok seviyorum” diyerek sevgi eylemi ile açıklamaya çalışmaktadır.

Tablo 1’deki diğer veriler incelendiğinde iki Boşnak öğrencinin vatan kavramına ilişkin “yuva” metaforu geliştirdiği görülmektedir. ÖB7 ve ÖB8 vatan kavramına ilişkin yuva metaforunu geliştirmiş ve “Çünkü burası kendimi en güvenli hissettiğim yer” olarak açıklayarak güven duygusuna vurgu yapmaktadır.

Bu kategoride yer alan son metafor ise “doğum yeri”dir. “Doğum yeri” kategorisine ilişkin ise sadece bir Boşnak öğrencinin metafor geliştirdiği görülmektedir. ÖB9 “Çünkü burası güzel ve güvenli” diyerek doğduğu yerin güvenli olduğundan hareket ederek yine güven duygusuna vurgu yapmaktadır.

2.2. Özgürlük ve Bağımsızlık

Öğrencilerin vatan kavramına yönelik geliştirmiş oldukları metaforlardan hareketle oluşturulan ikinci kategori “özgürlük ve bağımsızlık” kategorisidir ve bu kategoriye ilişkin bulgular Tablo 2’de sunulmaktadır.

No	Metafor	T	B	t	Kategori
1	Korkusuz	2	0	2	Özgürlük ve Bağımsızlık
2	Hürriyet	1	0	1	

Tablo 2: Özgürlük ve Bağımsızlık Kategorisine İlişkin Bulgular

Tablo 2’de de görüldüğü üzere “özgürlük ve bağımsızlık” kategorisinde iki metafor yer almaktadır. İki Türk öğrenci için “korkusuz” metaforunu geliştirmiştir. Türk öğrencilerden biri (ÖT6) “Çünkü o herkesi koruyan bir ülkedir” şeklinde açıklama yaparak sadece kendi üzerinden değil diğerini de koruduğu için korkusuz olarak tanımladığını belirtmektedir. “Korkusuz” metaforunu geliştiren diğer öğrenci ise (ÖT7) “Çünkü o bizi düşmanlardan korudu ve o her bir Türk gibi kraldır” şeklinde ifade ederek ayrıca vatani Türk kimliği ile de bağdaştırmaktadır. Bu kategoride yer alan “hürriyet” metaforuna ilişkin ise bir öğrenci (ÖT8) “Hürriyettir. Çünkü bu vatani Atam bize emanet etti” şeklinde ifade ederek özgürlük ve Atatürk’ün emaneti olduğuna ilişkin vurgu yapmaktadır. Boşnak öğrencilerin bu kategoriye yönelik herhangi bir metafor geliştirmedikleri bulgusu saptanmıştır.

2.3. Önemli Olma

Vatan kavramına ilişkin geliştirilen metaforlara yönelik oluşturmuş olan üçüncü kategori “önemli olma” kategorisidir. Bu kategoriye ilişkin bulgular Tablo 3’te sunulmaktadır.

No	Metafor	T	B	t	Kategori
1	Can	4	1	5	Önemli Olma
2	Güneş	0	1	1	
3	Zenginlik	0	1	1	

Tablo 3: Önemli olma kategorisine ilişkin bulgular

Tablo 3’te görüldüğü üzere bu kategoride en çok “can” metaforu geliştirilmiştir. Toplam dört Türk öğrenci ve bir Boşnak öğrencinin “can” metaforu geliştirdiği bulgusuna rastlanılmıştır. Bir Türk öğrenci (ÖT9) “Çünkü o bizim için canını verdi” ve diğer bir öğrenci de (ÖT10) “Çünkü o benim her şeyim” diyerek vatanın önemine vurgu yapmaktadırlar. “Can” metaforu geliştiren diğer iki Türk öğrenci ise (ÖT11) “Vatan canımdır. Çünkü o can Atamdır” ve (ÖT12) “Candır. Çünkü Atamızdan bize armağandır” şeklinde açıklama yaparak Atatürk’e vurgu yapmaktadırlar. Öte yandan vatan kavramına ilişkin “can” metaforunu geliştiren Boşnak öğrenci ise (ÖB13) “Çünkü benim evim ve mutluluğum” Açıklamasıyla aidiyet ve mutluluk duygusuna vurgu yapmaktadır.

Bu kategoride yer alan “güneş” ve “zenginlik” metaforunun geliştirilmesiyle ilgili Türk öğrencilere yönelik herhangi bir bulgu tespit edilmezken Boşnak öğrencilerden biri güneş metaforunu geliştirerek (ÖB14) “Çünkü bizi ısıtıyor ve bize varlığıyla güç veriyor” şeklinde ifade etmiştir. Diğer bir öğrenci ise (ÖB15) “Çünkü onda en güzel bir şekilde yaşıyorum” şeklinde ifade ederek güzel yaşamayı bir zenginlik olarak ifade etmektedir.

2.4. Tarih ve Kültürel Miras

Dördüncü kategoriye “Tarih ve Kültürel Miras” kategorisi oluşturmaktadır ve bu kategoriye ilişkin bulgular Tablo 4’te sunulmaktadır.

No	Metafor	T	B	t	Kategori
1	Atatürk	1	0	1	Tarih ve Kültürel Miras
2	Cumhuriyet	1	0	1	
3	Emanet	1	0	1	

Tablo 4: Tarih ve kültürel miras kategorisine ilişkin bulgular

Tablo 4’te sunulduğu üzere bu kategoride sadece Türk öğrenciler metafor geliştirmiştir. Bir öğrenci (ÖT13) “Çünkü Cumhuriyeti kurdu”, diğer bir öğrenci (ÖT14) “Çünkü Atamın bana armağan ettiği Cumhuriyeti ifade eder” ve (ÖT15) “Çünkü Atatürk bize emanet etti ve bizim için çok önemlidir” Şeklindeki ifadeleri ile vatani cumhuriyet ve Atatürk ile bağdaştırdıkları görülmektedir.

2.5. Ülke Temsilleri

Beşinci kategori “Ülke Temsilleri”dir ve bu kategoriye ilişkin bulgular Tablo 5’te sunulmaktadır.

No	Metafor	T	B	t	Kategori
1	Türkiye	4	0	4	Ülke Temsilleri
2	Makedonya	1	0	1	

Tablo 5: Ülke temsilleri kategorisine ilişkin bulgular

Tablo 5 incelendiğinde bu kategoride yer alan metaforlara yönelik sadece Türk öğrencilerin metafor geliştirdiği görülmektedir. Toplam beş öğrenci vatani bir ülke ile temsil etmiş ve dört Türk öğrenci vatani Türkiye metaforu ile tanımlamıştır. Örneğin iki öğrenci (ÖT16) “Çünkü Türkiye’yi çok seviyorum ve Türkiye çok güzeldir” ve (ÖT17) “Çünkü Türkiye’yi çok seviyorum” diyerek ona karşı sevgi besledikleri ülkeyi vatanları olarak kabul etmektedirler. Bir öğrenci (ÖT18) “Çünkü Türkiye’de güzel insanlar ve güzel şeyler vardır” ifadesi ile Türkiye’nin güzelliğine vurgu yapmıştır. Bir öğrenci de vatani ana dili üzerinden yorumlamaya çalışmış (ÖT19) “Vatan benim için Türkiye’dir. Çünkü ben Türkçe konuşuyorum” ve Türkçe konuştuğundan onun için vatanın Türkiye olduğunu ifade etmiştir. Türk öğrencilerden biri ise vatani Makedonya olarak ifade etmiş (ÖT20) “Çünkü biz Makedonya’da yaşıyoruz ve Makedonya en büyüktür” ve yaşamakta olduğu ülkeyi vatani olarak tanımlayarak aidiyet duygusuna da vurgu yapmıştır. Bu kategoriye ilişkin Boşnak öğrenciler herhangi bir metafor geliştirmemiştir.

2.6. Güzellik ve İdealize Edilmiş Güzellik

Öğrencilerin geliştirmiş oldukları metaforlardan hareketle oluşturulan son kategoriye “Güzellik ve İdealize Edilmiş Güzellik” oluşturmaktadır ve bu kategoriye ilişkin bulgular Tablo 6’da sunulmaktadır.

No	Metafor	T	B	t	Kategori
1	Güzel	0	2	2	Güzellik ve İdealize Edilmiş Güzellik
2	Masal	0	2	2	

3	Rüya	0	1	1	
---	------	---	---	---	--

Tablo 6: Güzellik ve idealize edilmiş güzellik kategorisine ilişkin bulgular

Tablo 6 incelendiğinde Türk öğrencilerin bu kategoriye ilişkin herhangi bir metafor geliştirmedikleri görülmektedir. Boşnak öğrencilerden iki öğrenci “güzel” metaforu geliştirmiştir. Bir öğrenci (ÖB16) “Çünkü benim için dünyanın en güzel çiçeğidir” şeklinde açıklayarak güzellik kavramını çiçek ile somutlaştırmaya çalışmış ve diğer öğrenci de (ÖB17) “Çünkü onda doğdum ve yaşıyorum” aidiyet duygusuna vurgu yapmıştır. Diğer iki öğrenci de vatani “masal” metaforu ile tanımlamaya çalışmış (ÖB18) “Çünkü onu seviyoruz ve koruyoruz. Her zaman bizim için güzel kalacaktır” şeklinde açıklayarak masalın güzelliği ile idealize etmeye çalışmış ve ona sahip çıkılması gerektiğine de vurgu yapmıştır. Diğer öğrenci ise (ÖB19) “Çünkü bütün hayatı bize sundu” Hayatın güzelliğini masal ile idealize ederek bunu sağlayanın da vatan olduğunu belirtmiştir. Son olarak da bir Boşnak öğrenci vatan kavramına ilişkin “rüya” metaforunu geliştirmiş (ÖB20) “Çünkü çok güzel olduğu için rüya gibi” şeklinde ifade ederek güzelliğe vurgu yapmıştır.

Sonuç

Bu araştırmada Kuzey Makedonya'daki iki dilli Türk ve Boşnak çocukların vatan kavramına ilişkin metaforik algıları karşılaştırılmıştır. Günümüzde Kuzey Makedonya sınırları içerisinde yaşayan Türkler ve Boşnaklar çok dilli ve çok kültürlü bir toplumda yaşamlarını idame ettirmektedirler. Çalışmanın örneklemini Kuzey Makedonya Üsküp'te bulunan bir Türk ve bir Boşnak okulunda ilkökul dördüncü sınıfta öğrenim gören 20 Türk ve 20 Boşnak öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma bulguları, çocukların vatan kavramını anlamlandırırken kültürel, dilsel ve sosyo-psikolojik unsurlardan etkilendiğini göstermiştir. Öğrencilerin vatan kavramına ilişkin geliştirmiş oldukları metaforlar toplam altı kategoriye ayrılmıştır. En çok metafor “aile ve aidiyet” kategorisi içerisinde yer alırken en çok metaforun geliştirildiği ortak metafor ise “ev” metaforudur. Bu kategoride ilginç olan sonuç ise “anne” ve “baba” metaforudur. Türk öğrencilerden hiçbir öğrencinin “anne” metaforu geliştirmedeği, sadece bir öğrencinin “baba” metaforunu geliştirdiği saptanmıştır. Öte yandan Boşnak öğrencilerden ise dört öğrenci “anne” metaforu geliştirmiş ve “baba” metaforu geliştiren öğrenci olmamıştır.

Türk öğrenciler, “Türkiye” ve “Atatürk” gibi metaforlar aracılığıyla vatan kavramını güçlü bir millî aidiyet ve tarihsel bağlam içinde ele alırken, Boşnak öğrenciler daha çok “ev”, “anne” ve “güzellik” gibi metaforlarla vatani güvenlik ve estetik değerle ilişkilendirmiştir. Bu farklılıklar, iki toplumun tarihsel

geçmişi ve kültürel kodlarının çocukların düşünce dünyasında nasıl yansıdığını göstermektedir. Çalışmada, iki grubun ortak metafor kategorilerinin sınırlı olması, dilsel ve kültürel farklılıkların soyut kavramların algılanışında belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Ayrıca, Türk öğrencilerde “Türkiye” ve “Atatürk”e vurgu yapılması, millî kimliğin Türk çocuklarında daha belirgin olduğunu işaret etmektedir. Ayrıca bir Türk öğrencinin vatan kavramını Türkiye metaforu ile açıklarken bunu ana dilinin Türkçe olmasıyla bağdaştırması da kimlik oluşumunda ana dilinin önemini ifade etmektedir. Boşnak öğrenciler ise vatan kavramını daha çok bireysel ve somut deneyimlerle ilişkilendirmiştir.

Bu bulgular, Kuzey Makedonya’daki iki dilli çocukların kültürel kimliklerinin ve soyut kavramlara ilişkin algılarının şekillenmesinde aile, eğitim ve çevrenin önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, iki dilli çocukların eğitim süreçlerinde kültürel ve millî değerlerin dengeli bir şekilde ele alınması, onların çok kültürlü bir toplumda kendilerini ifade etme becerilerini destekleyecektir. Son olarak, bu araştırmanın iki dilli çocukların kavramsal dünyasını anlamada yeni bir perspektif sunduğu düşünülmektedir. Ancak çalışmanın Kuzey Makedonya’daki Türk ve Boşnak öğrencilerle sınırlı olması, sonuçların genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. Gelecek araştırmalarda farklı yaş gruplarını ve kültürel toplulukları kapsayacak daha geniş örneklem gruplarıyla çalışılması önerilmektedir. Ayrıca metaforların eğitimde soyut kavramların öğretimi için bir araç olarak kullanımının daha fazla araştırılması, bu alandaki uygulamalara katkı sağlayabilir.

Kaynakça

- Arık, R. O. (1983). *Coğrafyadan Vatana*. Milli Eğitim Basımevi.
- Çetin, Ş. (2015). Milli Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutum Ölçeği (MDÖTÖ) Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Turkish Studies*, 10(11), 447-460.
- Di Paola, S., Domaneschi, F.; Pouscoulous, N. (2020). Metaphorical developing minds: The role of multiple factors in the development of metaphor comprehension. *Journal of Pragmatics*, 156, 235-251.
- Elban, M. (2013). Tarih Eğitimi ve Vatanserverlik Üzerine Bazı Düşünceler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(3), 1302-1319.
- Gömlüksiz, M. N.; Öner, Ü. (2016). Ortaokul Öğrencilerinin Vatan Kavramına İlişkin Metaforik Algılar. *Turkish Studies*, 11(2), 1409-1420.
- Gündoğdu, M. A. (2016). Namık Kemal’in Şiirlerinde “Millet”, “Şehitlik”, “Maksat” ve “Vatan” Kavramları. *Turkish Studies*, 11(20), 245-264.

- Gözel, Ü.; Gündoğdu, K. (2021). Öğrencilerin Oyun Kavramına Yönelik Metaforik Algıları. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 11(1), 135-158.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (16. bs.). Nobel Yayın Dağıtım.
- Özçalışkan, Ş. (2007). Metaphors we move by: Children's developing understanding of metaphorical motion in typologically distinct languages. *Metaphor and Symbol*, 22(2), 147-168.
- Özyurt, M.; Badur, M. (2020). İlkokul Öğrencilerinin "Teknoloji" Kavramına İlişkin Metaforik Algıları Ve Öğrenme Süreçlerinde Teknoloji Kullanımları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 1161-1177.
- Rundblad, G.; Annaz, D. (2010). Development of metaphor and metonymy comprehension: Receptive vocabulary and conceptual knowledge. *British Journal of Developmental Psychology*, 28(3), 547-563.
- Saban, A., Koçbeker, B. N.; Saban, A. (2006). Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Algılarının Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6(2), 461-522.
- Sağdıç, M.; İlhan, G. O. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının "Vatan" Kavramına İlişkin Metaforik Algıları. *International Journal of Geography and Geography Education*, 38, 104-118.
- Şahin, T. (2023). Ahıska Türklerinin Göç, Göçmen, Sürgün, Vatan ve Türkiye Kavramlarıyla İlgili Metaforik Algıları: Fenomenolojik Bir Araştırma Örneği. *International Journal of Social Inquiry*, 16(2), 581-601.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (5. bs.). Seçkin Yayıncılık.

Etik Beyan ve Açıklamalar:

1. Bu makalenin yazar(lar)ı, etik kurul iznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
2. Bu makalenin yazar(lar)ı, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
3. Bu makalenin yazar(lar)ı, kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf gibi bütün belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
4. Bu makalenin benzerlik raporu bulunmaktadır.

Karasu'nun Sesi: Mesta Karasu Vadisi Sözlü Kültürü

Kitap Tanıtımı / Book Review

HATİCE SİNEM ÖLMEZ*

* Yüksek Lisans Öğrencisi / Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Halkbilimi Ana Bilim Dalı, İzmir/TÜRKİYE, sinem.585@hotmail.com, ORCID: 0009-0008-9990-913X

Gönderilme Tarihi | Date Applied: 20/12/2024

Kabul Tarihi | Date Accepted: 14/01/2025

Kitap Tanıtımı | Book Review

Göç; dinî, siyasi, iktisadi, sosyal veya başka nedenler dolayısıyla insan topluluklarının yaşamlarının tamamını veya bir kısmını geçirmek üzere bir yerleşim bölgesinden başka bir bölgeye yerleşerek gerçekleştirdikleri coğrafi yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmaktadır. (Akkayan 1979, s. 21). Demografik büyüklüğü ve kapsadığı coğrafyanın genişliği dikkate alındığında Balkanlar'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçlerin dünya tarihinin en büyük göç hareketlerinden biri olduğunu ifade etmek mümkün görünmektedir. Özellikle son iki yüzyıllık süreçte gelişen tarihî olaylardan beslenen ve bölgenin siyasi tarihiyle de doğrudan ilintili olan Türk göçlerinin değişen aralıklarla ancak sistematik olarak devam etmesinin birtakım nedenlere dayandığı ifade edilebilir. (Akgün 2024, s. 19). Cumhuriyet döneminde Bulgaristan Türkleri olarak adlandırılan topluluk için de belli tarihlerde göçlerin yoğunlaştığı ve bu göç dönemlerinin gelen göçmen profilinin belirlenmesinde zaman içerisinde bir ölçüt hâline geldiği görülmektedir. Bulgaristan'dan Türkiye'ye kitlesel göçler üç ana akım hâlinde 1950'den sonra gerçekleşmiş ve 1950 öncesi Bulgaristan doğumlu göçmen varlığı ile birlikte çok ciddi bir büyüklüğe ulaşmıştır. 1950-1951 Göçü, 1968-1978 Antlaşmalı Göçü ve son olarak 1989 Göçü Bulgaristan'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik ciddi göç hareketleri olmuştur (Akgün 2024, s. 24). Bulgaristan Türklerinin 1950-1951 yıllarında Türkiye'ye gelmesi süreci ile beraber bu alanda birçok çalışma yapılmıştır. Tarihî sürecin aktarılması, kimlik aktarımı ve folklorik unsurların korunması, göç kavramı ile beraber düşünüldüğünde sosyal ve ekonomik etkilerin değerlendirilmesine ışık tutan bu çalışmaların günümüzde de yapıldığı görülmektedir.

Bulgaristan Türklerinin sözlü kültür unsurlarını ele alan son çalışmalardan biri "*Karasu'nun Sesi: Mesta Karasu Vadisi Sözlü Kültürü*" adlı kitaptır. 1950'de Bulgaristan'ın Nevrekep kasabasının Fustana köyünde doğan Necil Şükrü Aydın, 1951'de ailesi ile birlikte Türkiye'ye göç etmiş ilk ve ortaokulu İzmir'de lisans eğitimini ise 1974'te Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamlamıştır. Uzun yıllar öğretmenlik yapan N.Ş. Aydın tarafından KIBATEK Yayınları kapsamında Bassaray Matbaası tarafından Ağustos 2024'te yayımlanan bu kitabın kapak tasarımı Mine Gülşen'e aittir. (Akgün 2024,s. 40; Aydın 2024, s. V)

Yazar Necil Şükrü Aydın eserinin ön sözünde bu kitabın hazırlanma ve yayın aşamalarını şu sözlerle açıklamıştır: "*Çalışmalarına 1973-1974 yıllarında, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde bitirme tezi olarak hazırladığım 'Batı Trakya (Radoplara) Karasu Vadisi Türk Köyleri Ağzı' ile başladım. Daha sonra bölgeye bizzat giderek çalışmalarımı sürdürdüm. Ortaya çıkan verileri, konu genişliği ve çeşitliliği nedeniyle iki kitapta toplama gereği duydum. Birinci kitap, Balkanlardaki Anadolu: Fustana ve Çevresi adını taşıyor.*" (Aydın 2024, s. VII-VIII). Bu bilgilerden bu kitabın, N.Ş. Aydın'ın ikinci çalışması olduğu anlaşılmaktadır.

Kitap, yazarın öz geçmişi (s. V), ithaf (s. VI), ön söz (s. VII-VIII), sunuş (s. V) ve giriş kısımları (s. 1-7) ile 14 başlık (s. 8-197) sonuç (s. 198), yöresel sözlük (s. 199-213) ve Kaynakça'dan (s. 214) ile oluşmaktadır.

Kitabın “Giriş” (s. 1-7) kısmında öncelikle Karasu Vadisi'nin coğrafi konumundan bahsedilmiş, ardından bu bölgenin tarihi ve Türklerin bu bölgedeki hâkimiyeti ve göç süreçleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Bu kısımda numaralandırılmadan verilen “Karasu'nun Sesi” (s. 6-7) adlı kısım eserde (Aydın 2024: 6) “*Bir başka deyişle ‘Karasu’nun sesi’nde ifadesini bulan, Anadolu kültürünün ‘suyun ötesi’ne olan yansımadır*” ifadesi ile başlamakta ve bu kısımda Fustana yöresi halk oyununun özelliklerinden, oyunun nasıl icra edildiğinden bahsetmiş ve Haydar Havası, Köroğlu Havası, Üç Ayak, Kuşak Havası, Kasap Havası, Ağır Hava gibi halk oyunu ezgileri aynı zamanda oyun adı olarak da karşımıza çıkar. Bunlar kırık ezgilerdir. Bu da bilinen bir şey olduğu için “yöredeki var olan halk oyunu ezgilerine yer verilmiştir.” yer vermiştir.

Harf sıralamasıyla yapılan tasnifte kitabın ilk bölümü “Fustana Türküleri” adını taşımaktadır (s. 8-46). Fustana ve çevresinde söylenen türkülerin şekil ve tür özellikleri ile konuları ve icra edilirken kullanılan çalgılar ile icra ortamları hakkında kısa bilgiler verildiği bu bölümde yazarın derlediği 17 türkünün sözlerine yer verilmiştir. Bu türkülerin hikâyeleri, kaynak kişileri ve notaya geçirilmiş kopyalarının verildiği bu kısımda yer alan türkülerin adları şunlardır: Fustana'nın Çeşmeleri İki Bomba Sesi Duyuldu: Havale Süleyman'ın Vurulması, Sülmanım, Dedem Mehmet Ali Girbev ve Kemal Paşa Türküsü, Yaşa Kemal Paşa Yaşa, Yemen Türküsü: Züverim, Garıpların İnce Memet'i, İnce Memet, Dramalı Kumita Hasan, Sıdıkam, Rüküşüm, Kemilem, Hasta Kızın Türküsü: “İrnikli bi türki yırladı”, Yusufum, Uyan Alim, Macır Ayşem, Hvostyane'de Bir Gece.

Kitabın sonraki on bölümü ayrı ayrı başlıklarda “Maniler”, “Atasözleri”, “Dilek ve Dualar”, “Beddualar”, “Övgüler”, “Sövgüler”, “Yeminler”, “Deyimler”, “Tekermeler” ve “Bilmeceler” (s. 48-59) şeklinde sıralanmıştır. Bu bölümlerde derleme süreci ve verilerin analizi hakkında bir değerlendirme yapılmadan sadece metin örneklerine yer verilmiştir. Bunlardan birkaç atasözü ve deyim örnek olarak vermek gerekirse: “Aç ayı kalgımaz; Argancıdan irişi daha pahalı; Düşünmeyen baş tenişire yakışır; Elinen ver, ayağanlen ara; Gözün güzelse sürme çek” ile “İfrıt olmak; İşok olmak; Kuşak çözmek; Ligaları Akmak; Ne iyisi?; Çıkrık iğnesi; Yokuş başına yem asmak” gibi (Aydın 2024, s. 50-51-54-56).

Kitabın on ikinci bölümü “Yerel İnanışlar” (s. 59-62) adını taşımaktadır. Bu bölümde Fustana bölgesinden derlenen inanış ve uygulamalar ile bu inanış etrafında oluşmuş bazı efsaneler de bu bölümün ilgili kısımlarında verilmiştir.

Bu kısımda yer alan veriler kitabın sonraki bölümü olan “Efsaneler” başlığı altında yeniden verilmemiştir. Bu inanışlardan bazıları: “Ağırlık Çiğnemesi, Avlu Kapısının Önünü Süpürmek, Boğaz Ağrısı, Çiçek Nene, Çocuğa Gömleğini Giydirmek, Dırakus Çıkması, İnsan Üstünde Dikiş Dikilmesi, Samanyolu, Sevda Büyüsü, Süt Kaçması, Ternekli, Yeni Ay, Yılan Sokması, Yılanların Düşmanlığı”dır (Aydın 2024, s. 59-62).

Kitabın on üçüncü bölümü “Efsaneler” (s. 62-76) adını taşımaktadır. Bu bölümde Mesta Karasu Vadisi’nde anlatılan efsaneleri derlemiştir. Bu bölümde “Tersine Çakılan Nallar, Ata Mirasımız Fustana ve Debren Ovası Kavakları, Kız Kayası, İşte Bir Aşk Hikayesi: Ferhat ile Gisela (Şirin), Tek Başına Bir Ordu Durduran Asker: Şehit Türbesi, Bogolin Köprüsü, Ayılar İnsanlardan Halk Olmuş Derler” adlı 7 efsane metnine yer verilmiştir.

“Memleket Masalları” (s. 76-184) adlı on dördüncü bölümde Fustana ve çevresinin coğrafi konumuna ve bu bağlamda kültürel etkileşimin anlatılara yansımından bahsedilmiştir. Yazarın Fustana bölgesinde var olan hikâye anlatıcılığının ne zaman, kimler tarafından icra edildiği de bu bölümde ele alınmıştır. Yine bu bölümde “Pata, Tıngır Mingır Paçeciğim, İnce Belli Neslihan Hanım’la Sülüman Ağa, Deli Osman Efe, Papaz Kaçtı, Kralı Çalan Hırsız vd.” adlarla anılan 23 masala yer verilmiştir. Bu masalların çoğu Fustana’da derlenmişse bir kısmı aynı bölgede yer alan Blatska ve Nevrekop’ta da derlenmiştir. Masalın nerede ve kimden derlendiği hakkındaki bilgiler başlığın hemen altında belirtilmiştir.

Kitabın son bölümü “Nasrettin Hoca Bir Gün” (s. 184-197) adını taşımakta ve bu bölümde yazar tarafından aynı bölgede derlenen 11 fıkra metni bulunmaktadır. Bunlar arasında “Sana Da Kıyamete Kadar Gülsünler, Hoca’nın Karısı, Fincancı Katırlarını Ürkütmeyin, Nasrettin Hoca ile Hiter Peter vd.” fıkralar vardır.

Kitabın Sonuç (s. 198) kısmında Mesta Karasu Vadisi ve Fustana bölgesinde yapılan alan çalışması ve derlenen halk bilgisi ürünlerinden yola çıkarak bu bölgenin Anadolu’nun mikro ölçüde yansımalarıdır çıkarımı yapılmıştır.

Kitabın “Yöresel Sözlük” (s. 199-213) kısmında yerel ağızda kullanılan kelimelerin Türkiye Türkçesinde olan anlamlarını verilmiş son kısım olan “Kaynakça” (s. 214) ise çalışmada kullanılan yazılı kaynaklar verilmiştir. Ancak sözlü kültür unsurlarının derlendiği ve her metnin başında verilen sözlü kaynaklar hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Bu da sözlü kaynaklardan alınan verilerin analizini zorlaştırmaktadır.

Sonuç olarak değerlendirmek gerekirse Necil Şükrü Aydın tarafından hazırlanan ve Bulgaristan’ın Karasu bölgesinde yaşayan/yaşamış olan Türklerin sözlü kültür unsurları ile halk bilgisi ürünlerinin derlendiği “*Karasu’nun Sesi: Mesta Karasu Vadisi Sözlü Kültürü*” adlı bu çalışma genelde Balkan Türkleri

özelde ise Bulgaristan Türkleri kültür araştırmacılığı açısından son derece önemli bilgi ve veriler sunmaktadır.

Kaynakça

Akgün, A. (2024). *İzmir'in Balkan Göçmeni Edepleri (İnceleme ve Metinler)*. Ankara: İKSAD.

Akkayan, T. (1979). *Göç ve Değişim*. İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Aydın, N. Ş. (2024). *Karasu'nun Sesi Mesta Karasu Vadisi Sözlü Kültürü*. İzmir: KIBATEK.

Etik Beyan ve Açıklamalar:

1. Bu makalenin yazar(lar)ı, etik kurul iznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
2. Bu makalenin yazar(lar)ı, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uydıklarını kabul etmektedir.
3. Bu makalenin yazar(lar)ı, kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf gibi bütün belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
4. Bu makalenin benzerlik raporu bulunmaktadır.

BALKANLARDA TÜRK DİLİ VE
STUDIES ON TURKISH LANGUAGE
AND LITERATURE IN THE BALKANS
ARAŞTIRMALARI
EDİBİYATI
TÜRK DİLİ VE
EDİBİYATI
ARAŞTIRMALARI
STUDIES ON TURKISH LANGUAGE
AND LITERATURE IN THE BALKANS

balted

Suat Engüllü'nün Makedonya Türk Edebiyatındaki Yeri ve Önemi/
Suat Engüllü's Place and Importance in Macedonian Turkish Literature
*Zeki GÜREL

Abdül Fettah Rauf'un 'Ey Yurdum' Şiir Kitabına Dair Değerlendirme/
An Evaluation of the Poet's World of Thought Based on Abdulfettah Rauf's Poetry Book
*Raşit KOÇ

Türkçede 'Karadağlıca' Dil Adının Kullanılışına Dair/
On Use of Montenegrin Language Name in Turkish
*Cemre Sena YILDIZ

Kosova'da Türkçe Yayımlanan Bilimsel ve Hakemli Bir Dergi: BAL-TAM/
The Scientific and Refereed Journal Published in Turkish in Kosovo: BAL-TAM
*Salih OKUMUŞ

Gagauzcada ve Balkan Türk Dialektlerinde Biz Balkanizm Üzerine/
On a Balkanism in Gagauz and Balkan Turkish Dialects
*L. A. POKROVSKAYA (Çev: Bülent HÜNERLİ)

Karasu'nun Sesi: Mesta Karasu Vadisi Sözlü Kültürü
(Kitap Tanıtımı/Book Review)
*Hatice Sinem ÖLMEZ

KIŞ-WINTER2025
ISSN: 2667-6699

